

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

gemeente
NOORDOOSTPOLDER

Uitvoeringslab Nagele

Groenstructuurplan Nagele

Woord vooraf

'ONTWIKKELPERSPECTIEF NAGELE', maart 2012

Een bijzonder dorp

Nagele is een bijzonder dorp in een bijzondere polder. Zowel het dorp als de polder zijn toonbeelden van het idee van de maakbare samenleving. Jarelang heeft een team met illustere ontwerpers als Aldo van Eyck, Mien Ruys, Jaap Bakema, Gerrit Rietveld en Cornelis Van Eesteren gezocht naar een ideaal samenlevingsmodel. Nauwe banden met De Stijl, het functionalisme en het socialisme resulteerden in een reeks baanbrekende ontwerpen.

Op buitenlandse congressen trokken de Nederlandse architecten internationale aandacht met de presentatie van plannen voor een uitermate groene en modernistische nederzetting. Nagele is op te vatten als een proeftuin waar is geëxperimenteerd met 20e eeuwse artistieke, maatschappelijke en bouwtechnische thema's. Vóór de bouw was het dorp al beroemd en nog steeds heeft het aantrekkingskracht op architecten en kunstenaars uit alle hoeken van de wereld.

Aandacht voor erfgoed

Nagele heeft de afgelopen jaren in het middelpunt van de belangstelling gestaan. In 2006 is het boek Nagele [revisited] van Cary Markerink en Theo Baart gepubliceerd. Het boek geeft in foto's en tekst een weergave van de transformatie die het dorp de afgelopen decennia heeft ondergaan.

Het Onderzoekslab Nagele, een initiatief van de gemeente Noordoostpolder in samenwerking met het Atelier Rijksbouwmeester, heeft in 2009 en 2010 uitgebreid onderzoek gedaan naar het dorp en belangrijke handvatten geleverd voor een toekomstgerichte herontwikkeling, met behoud en bescherming van de karakteristieke kenmerken.

Door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is Nagele in 2011 aangemerkt als een van de 30 gebieden van nationaal cultuurhistorisch belang, representatief voor de Wederopbouwperiode (1940-1965). De Rijksdienst heeft daarbij de Visie erfgoed en ruimte, "Kiezen voor Karakter", gelanceerd, waarin een vernieuwde omgang met erfgoed wordt voorgestaan. Minder objectgericht, meer ontwikkel- en gebiedsgericht.

Tot slot is in 2012 de tweede film van Louis van Gasteren over Nagele, Terug naar Nagele in première gegaan en zijn er verschillende publicaties in vakliteratuur verschenen.

Een impuls is nodig

Nagele als icoon voor de maakbare samenleving staat onder druk, de toegenomen aandacht ten spijt. De woningvoorraad sluit niet aan bij de behoeften, de bevolking krimpt, het voorzieningenniveau daalt, gebouwen staan leeg en de openbare ruimte verloedert.

Het is tijd voor een impuls, waarbij een gezamenlijke aanpak het credo is. Gemeente Noordoostpolder, Woningbouwcorporatie Mercatus, Vereniging Hendrick de Keyser, Provincie Flevoland, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, particulier ondernemers en dorpsbewoners zijn enkelen van de velen die zich betrokken voelen en bereid zijn om samen te werken aan de vitaliteit van Nagele.

Er liggen unieke kansen om Nagele een impuls te geven, gebiedsgericht erfgoedmanagement duurzaam te verankeren en particulier ondernemerschap te ondersteunen. Tegelijkertijd is er behoefte aan concrete maatregelen op korte termijn, zodat de huidige energie niet verloren gaat.

Ambitie

Nagele is een kwetsbaar kunstwerk waar zorgvuldig mee omgegaan moet worden. De ambitie is om het dorp enerzijds weer in ere te herstellen zodat de kwaliteiten en ideeën uit de jaren '50 weer uit de verf komen. Anderzijds is het de ambitie om Nagele te herontwikkelen in de geest van het Nieuwe Bouwen zodat Nagele wederom een vooruitstrevend dorp met allure wordt. Alle planvorming, activiteiten en projecten moeten hiernaar te herleiden zijn.

Verleden

De unieke erfenis uit het verleden biedt Nagele een fundament voor de toekomst. De betekenis en herkenbaarheid van het "oude" Nagele herstellen is daarom de opgave.

Toekomst

Voor de toekomst vormt het benutten en versterken van die unieke erfenis van Nagele de opgave. Het verschaft Nagele identiteit en vormt een drager voor nieuwe ontwikkelingen. Om de ambitie consequent uit te dragen wordt

een gezamenlijke agenda bijgehouden waarin de verschillende activiteiten en projecten vervat zijn in de thema's:

- Groen Nagele
- Wonen in Nagele
- Voorzieningen in Nagele
- Vitaal en Leefbaar Nagele
- Promotie en marketing van Nagele

Groen Nagele

..."De groene ruimte van Nagele is in ere hersteld naar de ideeën en ontwerpen van Mien Ruys. De realisatie werd mede mogelijk gemaakt door een dependance van het Groenhorst College die samen met hun studenten hier werk van hebben gemaakt"... (Dorpsvisie Nagele, maart 2012, Dorpsbelang, Rutger Bergboer)

Het toekomstige groen in Nagele is waar nodig gerenoveerd en hersteld en op een hoog beheersniveau gebracht. Het straalt allure. Het vertelt het verhaal van het oorspronkelijk ontwerp en laat de progressieve opvatting van Mien Ruys opnieuw leven via de 'Mien Ruys Academie'. De Academie draagt bij aan het behoud van het gedachtengoed van Mien Ruys en vertaalt dit naar beheer, onderhoud en experiment van het groen voor, en samen met, de dorpsbewoners en andere partijen. Een op te stellen Groenstructuurplan vormt daarvoor de onderlegger.

Inhoudsopgave

1. Inleiding
    - 1.1 Aanleiding
    - 1.2 Doelstelling
    - 1.3 Aanpak
    - 1.4 Financiën
    - 1.5 Afbakening
    - 1.6 Opbouw van dit Groenstructuurplan
  2. Stedenbouwkundig ontwerp Nagele
    - 2.1 Het Nieuwe Bouwen
    - 2.2 Ontwerp
    - 2.3 Ontwerpproces
  3. Historische analyse
    - 3.1 Planvorming 1953-1958
    - 3.2 Beplantingsplannen Mien Ruys en Wim Boer
    - 3.3 Conclusie
  4. Ruimtelijke analyse
    - 4.1 Groenstructuur
    - 4.2 Beplantingstypes
    - 4.3 Hiërarchie in beplantingstypes
    - 4.4 Conclusie
  5. Huidige situatie
    - 5.1 Groen is kwetsbaar
    - 5.2 Beschrijving per dorpsdeel
  6. Visie op groenstructuur van Nagele
  7. Toelichting en uitgangspunten Groenstructuurplan Nagele
    - 7.1 Algemeen
    - 7.2 Het groene casco
    - 7.3 Dorpsdeel, Middengebied
    - 7.4 Dorpsdeel, Winkelzone met dorpsentree
    - 7.5 Dorpsdeel, De hoven
  8. Vertaling groenstructuurplan naar uitvoering.
- Bijlagen
- afbeeldingen
  - tekeningen
  - referentiemateriaal

1. Inleiding

In het 'Woord vooraf' is beschreven dat Groen Nagele één van de thema's is waarmee we de unieke erfenis van Nagele naar de toekomst toe willen benutten en versterken. Het groen van het dorp verschaft Nagele identiteit en vormt een drager voor nieuwe ontwikkelingen. Daarmee neemt Nagele een bijzondere positie in de Noordoostpolder in.

1.1 Waarom een groenstructuurplan voor Nagele?

Cultuurhistorie

Het groene ontwerp voor het dorp Nagele vormt een wezenlijk onderdeel van het totale ontwerp van Nagele. Beiden deelden de progressieve opvattingen over de ruimtelijke opbouw van de samenleving in die tijd. Nagele is daarmee één van de eerste projecten in Nederland geweest waarbij de landschapelijke ontwerpers op gelijkwaardig niveau met stedenbouwers en architecten hebben gewerkt aan een totaalplan. Dit groenontwerp is heden ten dage op onderdelen aangetast en als er niets gebeurt dreigen de oorspronkelijke kwaliteiten te vervagen.

Een neerwaartse spiraal

Nagele is een kwetsbaar monument. Het schoolvoorbeeld van het moderne bouwen blijkt de tand des tijds maar nauwelijks te kunnen doorstaan. Gebrek aan visie, slijtage

van gebouwen, een krimpende bevolking en verloedering van de openbare ruimte zorgen voor een neerwaartse spiraal. Het behouden en creëren van een aantrekkelijke woonomgeving en behoud van cultureel erfgoed is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de overheid, bewoners, ondernemers en betrokken organisaties. Een impuls voor het groen kan direct bijdragen aan het keren van het tij. Groen in al haar functies is onmisbaar voor het functioneren van Nagele.

Beide aanleidingen resulteren in het klassieke spanningsveld tussen enerzijds de wens tot behoud en herstel van het originele ontwerp en de bedachte architectuur en anderzijds de behoefte aan ontwikkeling, vernieuwing en ruimte voor individuele vrijheid, zoals die voortkomt uit hedendaagse wensen en gebruik. Dit groenstructuurplan is opgesteld om beiden te verenigen.

Relatie met projectplan 'Uitvoeringslab Nagele 2013-2015'

In het projectplan 'Uitvoeringslab Nagele', dat in samenwerking met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed is opgesteld, en is vastgesteld door de gemeenteraad op 26 maart 2013, is aangegeven op welke wijze de revitalisering van het dorp Nagele uitvoering krijgt.

Visie

De stedenbouwkundige opzet, de gebouwen, het groen: samen vormen zij het materiële erfgoed van Nagele. Gebiedsgerichte erfgoedzorg betekent niet dat het gebied op slot gaat. Ontwikkelingen zijn nodig om het erfgoed vitaal te houden en daarmee toekomstwaarde te geven. De meest bijzondere elementen blijven behouden en kunnen op die manier een inspirerende bijdrage leveren aan de opgave. Het immateriële erfgoed van Nagele is eveneens een bron voor inspiratie. Een dorp waar het prettig wonen en leven is. Een dorp ook waar ruimte is voor innovatie en vernieuwing. Geheel conform de oorspronkelijk intenties van de ontwerpers.

Het projectplan voorziet in een samenhangende benadering en organisatie van de aanpak van Nagele, om te voorkomen dat de aanpak van de thema's en impulsen geïsoleerd plaatsvindt. De spelregels waaronder de revitalisering vorm krijgt, zijn uitgebreid beschreven in de Katernen die horen bij de Nieuwe Kaart van Nagele (Ontwerplab) en het Ontwikkelperspectief Nagele 2012. Het Ontwikkelperspectief Nagele maakt onderscheid naar 5 thema's (zie 'woord vooraf'). Door slimme financieringsconstructies, samenwerkingsvormen etc. krijgen de impulsen per thema invulling. De thema's 'Groen', 'Wonen' en 'Voorzieningen' herbergen de grootste instandhoudings- en ontwikkelopgaven voor het erfgoed. Het gaat hier om de hardware van Nagele en deze

projecten zullen als eerste uitgevoerd moeten worden zodat Nagele meer (of weer) aantrekkingskracht krijgt. Uitvoering van projecten binnen 'Promotie, marketing en exploitatie' volgen grotendeels op de hardware. Deze activiteit richt zich op de software die nodig is om te voorkomen dat door de krimpproblematiek huidige investeringen tijdelijk zijn en moet bewerkstelligen dat Nagele een duurzaam instandhoudingsperspectief krijgt.

1.2 Het doel

De hoofddoelstelling van dit groenstructuurplan is, om Nagele weer te laten sprankelen en als representant te laten fungeren voor de Wederopbouwperiode in Nederland. Het groen in Nagele moet in al haar facetten uiteindelijk naar het hoogste niveau worden getild. Daarbij is niet het restaureren van de oorspronkelijke opzet het vertrekpunt, maar een vertaling daarvan vanuit de huidige situatie.

De uitdaging

Het realiseren van een groenstructuurplan dat invulling geeft aan een vernieuwde omgang met erfgoed aangevuld met nieuwe ontwikkelingen. Minder objectgericht, meer ontwikkel- en gebiedsgericht. Behouden en versterken van het groen als onderdeel van het aantrekkelijke woonklimaat van Nagele gaat daarbij samen met behoud door ontwikkeling van de oorspronkelijke opzet. Renovatie en herstel van dit groenontwerp sluit daarbij aan op, en draagt bij aan, de aanwijzing van Nagele in het VER (Visie erfgoed en ruimte) van het RCE als gebied van nationaal cultuurhistorisch belang, dat representatief is voor de wederopbouwperiode (1940-1965).

Een extra uitdaging

Het groenbeheer en -onderhoud in de gemeente kent een forse taakstelling. Voor Nagele geldt een groenbeheerniveau C en aanvullend een bezuiniging van 7000 m² om te vormen groen (van heesters naar eenvoudiger te beheren en onderhouden gras). Dit staat op gespannen voet met de hoge ambitie voor Nagele voor behoud en herstel van het oorspronkelijke groenontwerp. Hier ligt een extra uitdaging om juist door een wisselwerking met onderwijs, bedrijfsleven en het dorp, nieuwe, innovatieve en creatieve oplossingen te vinden die deze schijnbare tegenstelling verenigt en omzet in het gewenst resultaat.

1.3

Hoe doen we dat?

Er zijn verschillende manieren waarop de gemeente kan werken aan het realiseren van de doelstellingen van dit groenstructuurplan. Procesmatig vormt de inhoud van het groenstructuurplan de input bij afweging en geeft randvoorwaarden mee. Het werkt door in bestemmingsplannen. Het is het kader voor gemeentelijke inrichtings- en beheerplannen voor de openbare ruimte in Nagele. Het is één van de toetsingskaders en afwegingsinstrument bij ruimtelijke ontwikkelingen en projecten in Nagele. Het groenstructuurplan vormt de basis voor een analyse van aanwezige groenwaarden voor aanvang van bepaalde ontwikkelingen. Het beheer van het groen zet in op een zo goed mogelijke ondersteuning en uitvoering van plan.

Naast de procesmatige kant vraagt het groenstructuurplan om een doorvertaling naar uitvoering en beheer, voor zover dat nog niet met elkaar overeenstemt. Sommige onderdelen moeten ook nog verder worden uitgewerkt op een lager schaalniveau, zoals bijvoorbeeld

de woonhoven, en het kerngebied.

Uitvoeringsplannen

Het groenstructuurplan laat de gewenste eindsituatie zien. Een vergelijk tussen het groenstructuurplan en de huidige situatie maakt duidelijk of er sprake is van instandhouding (beheer) of ontwikkeling. Beiden zijn op geld gezet om de totale investeringsbehoefte inzichtelijk te maken (Hoofdstuk 8 van dit groenstructuurplan). De ontwikkeling (lees realisatie) vraagt om een prioritering en planning. Daarbij spelen verschillende factoren een rol zoals: prioriteit in de groenstructuur, complexiteit van uitvoering, evenredige verdeling van ingrepen over het dorp, kosten versus beschikbaar budget, noodzakelijke bezuinigingen. De volgorde van uitvoering wordt verspreidt over de planperiode van het plan en vormt het vertrekpunt voor jaarlijkse uitvoeringsplannen waar deze afwegingen een plek krijgen. Die uitvoeringsplannen bestaan uit beplantingsplannen, werkbeschrijvingen en aanbesteding.

Bezuinigen en andere partijen

De voorgestelde werkwijze zorgt er voor dat er jaarlijks een deel van het groen in Nagele wordt omgevormd. Dit betekent ook dat het onderhoud jaarlijks wijzigt ten opzichte van de huidige situatie. Sommige ingrepen betekenen wél een bezuiniging, andere niet. Bij maatregelen die intensiever onderhoud vragen is een rol weggelegd voor bewoners, de op te richten Mien Ruys Academie en/of de Groenbrigade van Nagele. Door een wisselwerking met onderwijs, bedrijfsleven en het dorp willen we nieuwe, innovatieve en creatieve oplossingen vinden om deze schijnbare tegenstelling het hoofd te bieden.

Mien Ruys Academie

Het idee voor een Mien Ruys Academie komt van cineast Louis van Gasteren. Dit heeft geresulteerd in een samenwerking met Anet Scholma (directeur van bureau Mien Ruys, tuin&landschapsarchitecten) en Anne Dijk (directeur van Groenhorst College Emmeloord). Het idee voor een Mien Ruys Academie volgt uit de wens om het belang van het oorspronkelijke groenontwerp en het gedachtengoed van Mien Ruys (en Wim Boer) voor Nagele te behouden en verder uit te nutten.

Een 'Mien Ruys Academie' betekent een versterking en aanvulling op het bestaande onderwijs in de gemeente. De opleiding gaat werken volgens het model "wonen-werken-leren" zoals dat ook wordt toegepast bij het Warmonderhof te Dronten. Nagele wordt ingezet om de opleiding een extra dimensie te geven als Mien Ruys Academie en fungeert als praktijkleren in authentieke situatie. Dit groenstructuurplan voorziet daarin. Het legt de waarde en het casco van het groenontwerp van Nagele vast en vindt de ruimte voor experiment en ontwikkeling voor de 'Mien Ruys Academie', in het verlengde van het vooruitstrevend gedachtengoed van Mien Ruys.

Een voorbehoud is hier op zijn plaats. Het welslagen van dit initiatief is geheel afhankelijk van voldoende aanmeldingen voor deze opleiding.

1.4

Financiën

Dit groenstructuurplan kent een financiële doorrekening (hoofdstuk 8). Tijdens het opstellen van dit groenstructuurplan is echter niet geredeneerd vanuit het beschikbare budget, in die zin dat dit groenstructuurplan een wisselwerking (lees compromis) is tussen beschikbare middelen en gewenst resultaat. Er is zuiver vanuit vakinhoudelijk perspectief een groenstructuurplan opgesteld.

Alleen door de opdracht op deze manier te benaderen wordt recht gedaan aan het unieke ontwerp en gedachtengoed van Nagele, is de allure van weleer te herstellen en ligt er een ontwikkelperspectief voor Nagele waarbij de unieke erfenis uit het verleden Nagele een fundament biedt voor de toekomst.

Geen ad-hoc aanpak

Met het projectplan 'Uitvoeringslab Nagele' zijn middelen beschikbaar gesteld voor realisatie van de impulsen benoemd onder de verschillende thema's. Zo zijn er dus ook middelen voor realisatie van (delen van) dit groenstructuurplan Nagele. Deze middelen zijn echter ontoereikend en dienen vooral om de grootste instandhoudings- en ontwikkelopgaven voor groen in Nagele te bekostigen. Uiteraard heeft dit consequenties voor toekomstig beheer en onderhoud. Dit vraagt om een zorgvuldige prioritering en afweging van maatregelen. Wat te allen tijde voorkomen voorkomen moet worden is dat er, om reden van beperkte budgetten en/of bezuinigingen, gekozen wordt voor oplossingen die realisatie van het groenstructuurplan op (lange) termijn, en daarmee de gezamenlijk bepaalde ambitie voor Nagele, doorkruisen.

1.5

Afbakening

Plangebied

Dit groenstructuurplan heeft betrekking op de kern van Nagele met aangrenzende bossingel. Het bedrijventerrein maakt, met uitzondering van de loswal e.o. geen onderdeel uit van dit plan. Op de bij dit groenstructuurplan horende plankaart is het plangebied verbeeld (zie ook hoofdstuk 7). Voor de begraafplaats bestaat een afzonderlijk ontwerp van Mien Ruys (zie § 3.2). Om die reden maakt het verder geen onderdeel uit van dit plan.

Planperiode

De tijdshorizon van dit GSP is een periode van 10 jaar met een doorkijk naar 25 jaar of langer. Die lange doorkijk is belangrijk, omdat de groei- en ontwikkelsnelheid van bomen er nu eenmaal toe leidt dat het lang duurt voor het uiteindelijke resultaat bereikt wordt. Teveel dynamiek is niet gunstig voor de continuïteit van de groenstructuur. Het is goed om dit te realiseren bij voorgestelde ingrepen die op voorhand niet logisch lijken op de korte termijn, maar bedoeld zijn om de structuur op de lange termijn te verbeteren.

Openbare ruimte is meer dan groen

Groen is natuurlijk niet het enige item dat zich in de (openbare) buitenruimte afspeelt. Ook spelen, recreëren, parkeren, verkeren en rijden vindt plaats in de buitenruimte. Deze functies beïnvloeden de mogelijkheden voor het groen en vice versa. In de loop van jaren is hierop veelal sectoraal beleid geformuleerd. Ook hiervoor gold voor Nagele geen uitzondering ten opzichte van andere dorpen, wat heeft geresulteerd in aantasting en vervlaking van het ontwerp. Zo is bijvoorbeeld het spelen anders opgepakt en het parkeren later aan Nagele toegevoegd zonder rekenschap

van de oorspronkelijke ontwerpintenties. In dit groenstructuurplan is geredeneerd is vanuit de doelstelling, opgave en ambitie voor Nagele. Waar mogelijk is daarbij natuurlijk een integrale ontwerpbenadering gekozen met de huidige situatie, wensen en eisen van deze tijd als uitgangspunt. Desalniettemin is in sommige gevallen afgeweken van het huidige sectorale beleid. Zo is parkeren in de openbare ruimte niet meeontworpen. Het parkeren in Nagele vraagt nadrukkelijk om een afzonderlijke visie, die de oorspronkelijke ontwerpintenties als vertrekpunt kiest voor inpassing.

1.6

Opbouw van dit groenstructuurplan

Dit groenstructuurplan is als volgt opgebouwd. Na deze inleiding wordt in het hoofdstuk 2 wordt gestart met een breder perspectief op de ontstaansgeschiedenis van Nagele, de plek die Nagele inneemt in de context van de wederopbouwperiode en de relatie tussen het stedenbouwkundig ontwerp van Nagele en het groenontwerp. Na dit hoofdstuk volgt in hoofdstuk 3 een waardestelling van de groenontwerpen en beplantingsplannen van Nagele die aan de basis hebben gestaan van de gerealiseerde groenstructuur. In Hoofdstuk 4 wordt die groenstructuur geanalyseerd en ontleed naar beplantingstypes en onderlinge hiërarchie. Na dit hoofdstuk wordt in hoofdstuk 5 de huidige situatie van het groen in Nagele beschreven. Dit maakt een vergelijking en daarmee visievorming op het groen van Nagele mogelijk welke verwoord is in hoofdstuk 6. In hoofdstuk 7 wordt deze visie toegelicht en aangevuld met uitgangspunten voor realisatie van gewenste groenstructuur naar de toekomst. Hoofdstuk 8 tenslotte levert de vertaling van plan naar uitvoering.

2. Stedenbouwkundig ontwerp Nagele

In dit hoofdstuk wordt gestart met een breder perspectief op de ontstaansgeschiedenis van Nagele, de plek die Nagele inneemt in de context van de wederopbouwperiode en de relatie tussen het stedenbouwkundig ontwerp van Nagele en het groenontwerp.

2.1

Het Nieuwe Bouwen

Tien jaar wordt er door 'de 8' en 'Opbouw', de Nederlandse vertegenwoordigers van Het Nieuwe Bouwen, aan het stedenbouwkundig plan van Nagele gewerkt. Tien jaar die een overgang markeren in opvattingen over de Nederlandse ruimtelijke ordening.

De 8 & Opbouw

De opdracht om Nagele te ontwerpen is een fantastische gelegenheid voor de ambitieuze, idealistische architecten van 'de 8' om vorm te geven aan de ideale woongemeenschap. En waar is dat beter te doen dan op het nieuwe land van de Noordoostpolder, toonbeeld van maakbaarheid en technologische vooruitgang?

De werkgroep Nagele, die in 1947 begint met de eerste studies voor Nagele, bestaat uit verschillende generaties architecten. Gerrit Rietveld is bijna zestig, Cornelis Van Eesteren, Ben Merkelbach en Mien Ruys zijn tussen de veertig en vijftig, terwijl jongelingen Aldo van

Eyck en Mart Kamerling nog geen dertig jaar oud zijn. Het is niet verrassend dat in het begin vooral de oudere generaties sturend zijn, en dat later vooral de jonge generatie het voortouw neemt. Toch is Nagele het resultaat van een collectief ontwerp. Er is geen auteur van het stedenbouwkundig plan van Nagele aan te wijzen. Vrijwel alle betrokken architecten hebben een bijgedrage geleverd aan het uiteindelijke plan.

Vooraf in de eerste jaren wordt er door allen geestdriftig getekend en gediscussieerd. Onenigheid tussen de architecten is echter onvermijdelijk, het werk ligt tussentijds zelfs enige tijd stil. Eind 1952, als een aantal architecten van de Opbouw, waaronder Bakema aangeschoven is, komt het ontwerpproces weer op gang. Uiteindelijk is het vooral Aldo van Eyck die het tekenwerk van het definitieve plan voor zijn rekening neemt, en de verkaveling van de woonhoven oplost. Toch prijkt op het definitieve ontwerp uit 1954 eensgezind de naam van „de 8” als auteur.

afb. 2.1

Onenigheid binnen CIAM

Begin jaren vijftig beginnen er tegengeluiden te ontstaan binnen CIAM, waarbij kritiek geleverd wordt op de technocratische, functionalistische houding ten aanzien van stedenbouw van de oude generatie CIAM architecten. Met name Aldo van Eyck is voorstander van een meer poëtisch modernisme. Hij poogt traditionele elementen te verzoenen met het modernisme, en rijkdom en gelaagdheid toe te voegen aan de modernistische uitgangspunten. Nagele is een van de middelen om zijn opvattingen te ontwikkelen en aan de buitenwereld te presenteren.

Team 10, een nieuw tijdperk

Nagele wordt wederom getoond op het tiende CIAM-congres van 1956 in Dubrovnik, het voorlaatste CIAM-congres, georganiseerd door een groep die later Team 10 genoemd zal worden. Bakema en Van Eyck maken deel uit van deze groep.

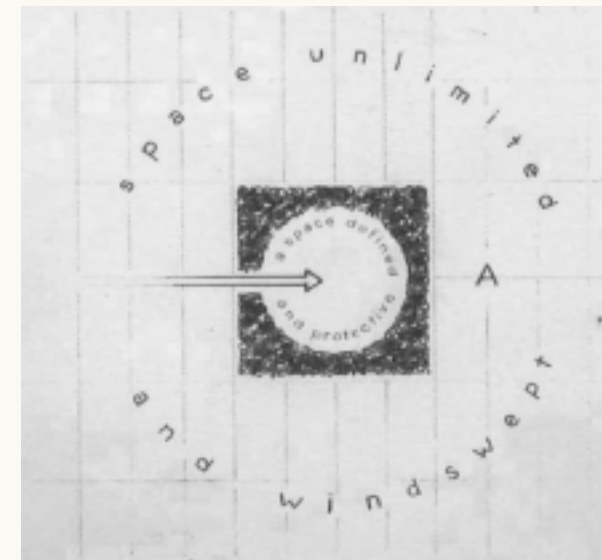
Het is heel goed denkbaar dat Nagele door Bakema en Van Eyck is ingezet in CIAM X om gericht een statement te maken over de richting die stedenbouw op zou moeten gaan. De presentatie van Van Eyck voor CIAM X vertelt een verhaal waarbij de beleving van de gebruiker centraal staat, van verbinden en het maken van prettige, gevarieerde ruimtes.

In 1959 vindt in Otterlo het laatste CIAM-congres plaats, waar de beweging na drie decennia officieel wordt opgeheven (afb. 2.1). Een nieuwe generatie architecten heeft de fakkel overgenomen, waarbij de functionalistische benadering plaats maakt voor een meer humanistische, gericht op mens en gemeenschap.

2.2 Ontwerp

Een ruimte in de ruimte

Het idee van 'een ruimte in de ruimte' wordt al vroeg het uitgangspunt van de werkgroep Nagele. Een heldere, vastomlijnde nederzetting, als tegenhanger van de andere dorpen in

afb. 2.2

de Noordoostpolder die een organische structuur kennen. Een diagram van Van Eyck uit 1956 (afb. 2.2) geeft prachtig het basisidee weer van de opzet van Nagele, en hoe sterk de opzet van Nagele is verankerd in de polder. Het diagram toont de basisverkaveling van de Noordoostpolder, bestaande uit landbouwakkers van 300 bij 800 meter. Nagele is als een krachtige, eenduidige vorm uitgesneden uit deze verkaveling.

De gemeenschap wordt beschermd tegen de onbegrensde, weidse ruimte (space unlimited and windswept) van de polder door een bosachtige windsingel. De plek van de woningen wordt gesymboliseerd door een cirkelvormige uitsnede uit het groen (a space defined and protective), en een pijl maakt duidelijk dat het

dorp van slechts één zijde ontsloten is. Het is duidelijk niet gewenst dat er een doorgaande weg door het dorp loopt.

Het diagram geeft weer hoe sterk de rol van het landschap is in Nagele. Zonder enige bebouwing te tonen begrijpen we dat dit diagram de opzet van Nagele representeert.

Ontwerpprincipes

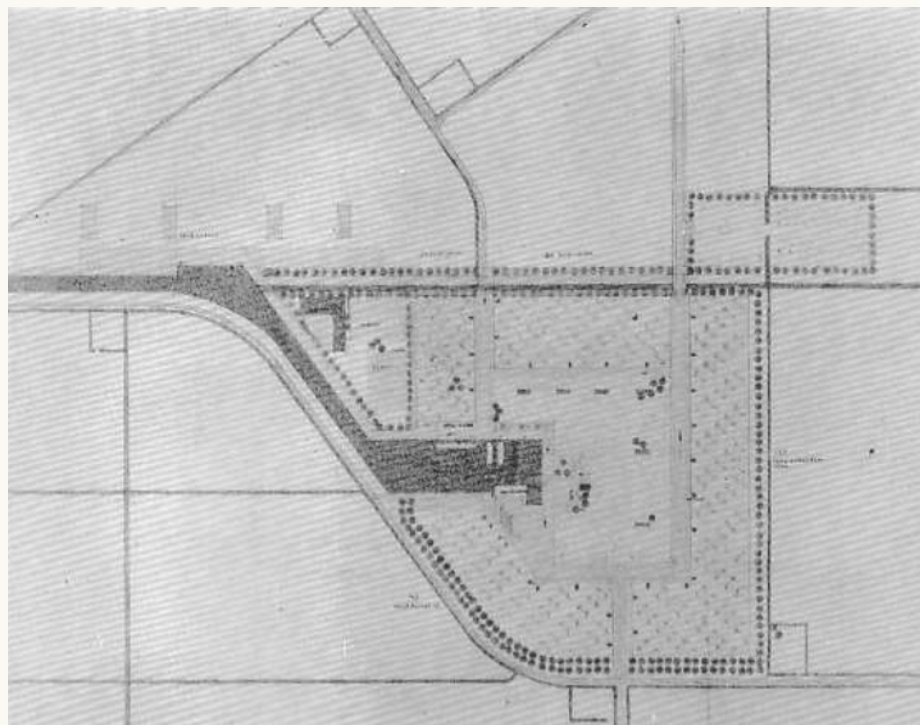
De stedenbouwkundige opzet van Nagele is onmiskenbaar verankerd in het gedachtengoed van Het Nieuwe Bouwen. Kenmerkend voor het Nieuwe Bouwen is de integrale benadering van landschap, stedenbouw en architectuur, de gedachte van de groene stad, waarin groen op alle schaalniveaus, van de autoweg tot aan de voordeur, te ervaren is. Dit in tegenstelling tot de historische, organisch gegroeide stad waar wel tuinen, hoven en parken zijn, maar altijd als afzonderlijk elementen. Ook de rechte lijnen, asymmetrische straatprofielen en de organisatie van strokenbouw in repeterende stempels is typisch voor Het Nieuwe Bouwen in de wederopbouwperiode.

2.3 Ontwerpproces

In een notendop

In 1948 wordt de hoofdopzet van Nagele grotendeels bepaald. Na enkele maanden schetsen beginnen de hoofdcontouren duidelijk te worden. In een tekening van Gerrit Rietveld van begin april (afb. 2.3) wordt het dorp omzoomd door een bommenrij. In het centrum bevinden zich de voorzieningen met eromheen op gelijke afstand tot het centrum de woningen. Er zal nog flink geschoven worden met de hoofdelementen maar aan de opzet zal uiteindelijk niet meer getornd worden.

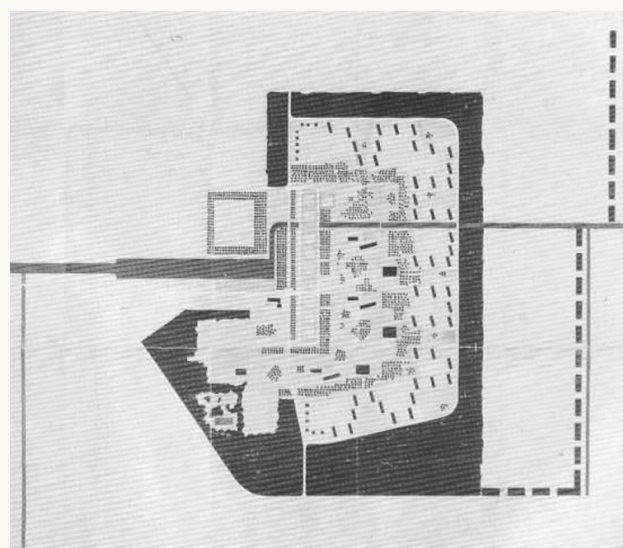

afb. 2.3

Het groen wordt gebruikt om het middenterrein met scholen en kerken te scheiden van de woonhoven. De bomen vormen echter geen strak kader, maar omsluiten speels de gemeenschappelijke voorzieningen. Ook zijn de eerste aanzetten van het groen tussen de woonhoven herkenbaar.

Van Eyck deinst er bijvoorbeeld niet voor terug om de 'woonhofstempel' op de hoeken van het plan te draaien en in elkaar te laten grij-

pen. Hij introduceert hiermee een complexiteit die niet logisch lijkt, maar wel rijkdom geeft aan de ruimtelijke beleving en eentonigheid voorkomt.

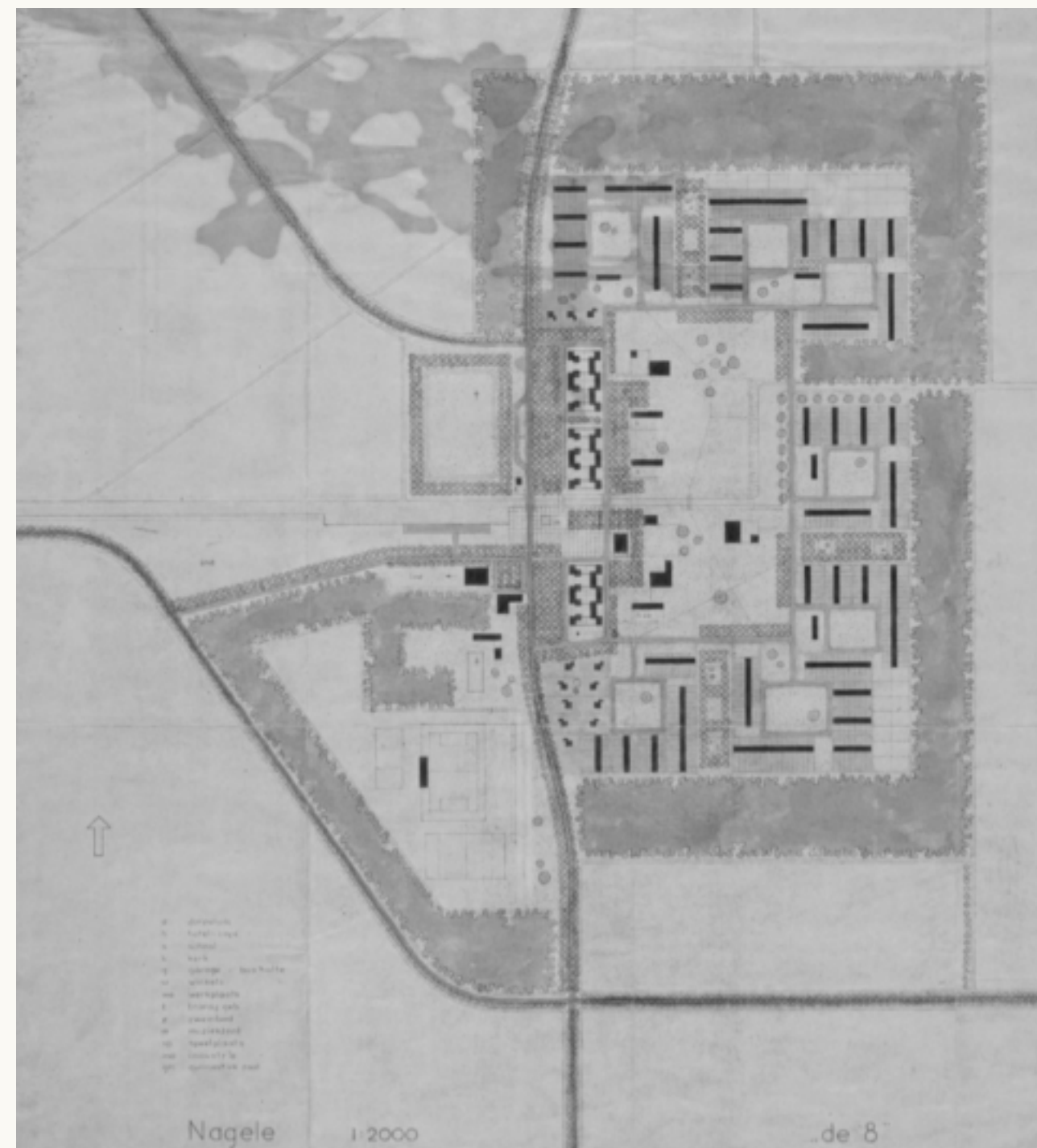

afb. 2.4

Met het landschap speelt Van Eyck onder andere door de vizieren te laten oversteken op het middenterrein en zelfs te laten knikken,

zodat ze de woonhofstempel omsluiten. Ook stelt hij voor alle scholen aan de westzijde van het middenterrein te plaatsen en ze een speelse relatie aan te laten gaan met de bomenrijen rondom het winkelgebied. Niet alle voorstellen van Van Eyck worden gewaardeerd,

en in de uitwerking van het groenplan zijn Mien Ruys en Wim Boer uiteindelijk terughoudender dan Van Eyck. In de uitwerking voegen zij ideeën toe aan het groenplan. De analyse in dit Groenstructuurplan geeft meer inzicht in de uitgangspunten die zij hanteerden.

afb. 2.5

In de plankaart van Mart Kamerling uit december 1948 (afb. 2.4) staan de meeste elementen van het definitieve plan uit 1954 al op hun plek. De windsingel rond de woonhoven en het bedrijventerrein heeft min of meer de uiteindelijke vorm. Ook zijn de begraafplaats, de hoven en het middenterrein duidelijk herkenbaar. De windsingel is vormgegeven als een natuurlijk, dichte, bosachtige beplanting, terwijl de bomen binnen de windsingel en om de begraafplaats in een geordend grid staan.

Met de losse bomen worden de mogelijkheden verkend om speels ruimtes te definiëren. De begraafplaats is duidelijk herkenbaar als een zelfstandige, begrensde ruimte die aan het dorp vast zit. Rond het entreegebied (Zuiderwinkels, Noorderwinkels, Schokkererf) is een rechthoekige vorm herkenbaar, deze is echter deels opengebroken. Het middenterrein met voorzieningen en de woonhoven is ook al goed te onderscheiden.

Een poëtisch modernisme

Het is opvallend hoe bepalend de rol van het groen in Nagele is. Het landschap voert de boventoon in de compositie van het dorp. Het concept van de centrale ruimte met voorzieningen, met daarom de woonhoven en de beschuttende windsingel geeft een ongekenne eenheid en identiteit aan Nagele. De landschappelijke structuur heeft de kracht van een land art project.

In het dorp is een verkaveling uitgewerkt die door de verdraaiingen gelaagder en poëtischer lijkt vormgegeven dan soortgelijke projecten in de jaren vijftig en zestig, die vaak worden gekenmerkt door een rigide herhaling van dezelfde 'ideale' stempel. Waar in veel wederopbouwgebieden de verkeersstructuur of de woningbouwstructuren leidend zijn in het ontwerp, is het bij Nagele duidelijk dat groen het belangrijkste vormende principe is. Verkeer en verkaveling volgend zijn.

Vanaf de eerste schetsen is geëxperimenteerd met de mogelijkheden die groen biedt om een veelvoud aan ruimtelijke belevingen te maken. Bomenrijen worden niet ingezet om wegen te begeleiden, maar maken zich juist los van de infrastructuur om eigen ruimtes te maken en verbindingen en overgangen tussen verschillende gebieden vorm te geven.

Respecteren en experimenteren

Wonen in Nagele is als wonen in een prachtig park. Het groen is overal om je heen. Dit is een ongekenne kwaliteit, die blijvend gekoesterd moet worden. De hoofdopbouw van Nagele moeten we dus absoluut beschermen.

De vele ontwerpvarianten en uitwerkingen tussen 1947 en 1957 maken duidelijk dat het groenplan in het Nagele een opeenstapeling is van verschillende ontwerpideeën van een groot aantal ontwerpers. Het experiment maakt deel uit van de culturele erfenis van Nagele. Dit gegeven kan voor hedendaagse behoeften en inrichtingsopgaven opnieuw gebruikt worden, bijvoorbeeld door ruimte te bieden aan nieuwe experimenten. Experimenten die met respect voor bestaande kwaliteiten tot stand komen en vervolgens eigen kwaliteit toevoegen. Maar eerst is het van belang het gerealiseerde product van destijds te begrijpen om het te kunnen respecteren. Met dit groenstructuurplan wordt een belangrijke stap gezet in die richting.

3. Historische analyse

3.1 Planvorming 1953 -1958

Veel van de oude ontwerptekeningen zijn verloren gegaan. De resterende plantekeningen zijn verspreid over diverse archieven. Van de resterende plantekeningen is er niet een die uitsluitend geeft over de definitieve uitvoeringsplannen.

afb. 3.1

Zo is te zien hoe de plannen zich geleidelijk aan ontwikkelden en steeds concreter en gedetailleerder werden. Echter, omdat door verschillende architecten aan deze tekeningen gewerkt is, zullen er ook daardoor verschillen in de tekeningen voorkomen. Zeker is dat

de planvorming gepaard ging met veel ruzie en onenigheid. Het valt niet uit te sluiten dat degene die de tekening maakte daarin zijn eigen ideeën/mening verwerkte en zo de discussie probeerde te omzeilen. Het kan ook louter een verschil in vertaling en interpretatie van het besprokene zijn. Als de beschikbare ontwerptekeningen vanaf 1953 (wanneer het stedenbouwkundige plan op hoofdlijnen reeds vastligt) vergeleken worden zijn er opvallende verschillen in met name de groenstructuur. Er zijn drie dorpsplannen, die niet lang na elkaar getekend zijn. Een gedateerd oktober 1953 (onbekend van wiens hand)(afb. 3.1), een getekend door de stedenbouwkundige afdeling van de Wieringermeer, gedateerd 25-2-1954 (afb. 3.2) en een getekend door Aldo van Eyck gedateerd 8-3-1954 (afb. 3.3). Daarnaast is er nog een ontwerpschets van de hand van Mien Ruys, deze is ongedateerd maar zal, gezien de aanduiding van de bebouwing, ongeveer in deze periode gemaakt zijn. (afb. 3.4)

Directie Wieringermeer (25-02-1954)
en Aldo van Eyck (8-03-1954)

Hoewel er tussen de plantekeningen van de Wieringermeer en Aldo van Eyck minder dan twee weken tijdsverschil is zijn er vrij grote verschillen in de groenstructuur. De opvallendste zijn:

- De vorm van de bosrand rond de sportvelden
- In het plan van van Eyck zijn de doorgaande wegen voorzien van laanbomen.
- De boombeplanting rond de entree van

het dorp en rond de winkelzones komt niet overeen: In het plan van Aldo van Eyck is de boombeplanting aan de zijde van de ring een samenspel met de bebouwing in het middengebied en steekt de boombeplanting op meerdere plekken de ring over.

- De inrichting van het middengebied: padenloop komt niet overeen en in het plan van van Eyck ontbreken de twee rechthoekige vlakken die in een l-vorm de Nagelertocht flankeren. Met name de indeling en de plaatsing van de bebouwing in het middengebied laat grote verschillen zien. Het is opmerkelijk dat de tekening van de Wieringermeer, die vroeger gedateerd is als die van van Eyck een preciezere uitwerking van de bebouwing laat zien, meer overeenkomstig de daadwerkelijk gerealiseerde bebouwing. In deze tekeningen staan ook de scholen, die van Eyck ontworpen heeft, precies aangegeven qua locatie en plattegrond. Ook de inrichting van het middengebied in deze tekening van de Wieringermeer vertoont grote overeenkomsten met de tekeningen van later datum, van Wim Boer en Mien Ruys, zoals het padenpatroon in het middengebied.

Mien Ruys en Wim Boer

De volgende gedateerde plantekening zijn van 26-11-1955 (afb. 3.5) en 3-5-1956 (afb. 3.6), beide van Mien Ruys en Wim Boer. In deze fase van het ontwerpproces zijn de taken verdeeld. De architecten richten zich op het ontwerpen van de bebouwing. De landschapsarchitecten Mien Ruys en Wim Boer werken de groenstructuur uit. Beide tekeningen worden genoemd 'beplantingsplan' maar een legenda en plantlijsten ontbreken. Wel is er een aantal interessante afwijkingen in de groenstructuur te zien ten opzichte van de eerdere plannen en is er op de beide beplantingsplannen een verfijning en een grotere mate van detaillering in het groen te zien.

Het betreft de volgende verschillen:

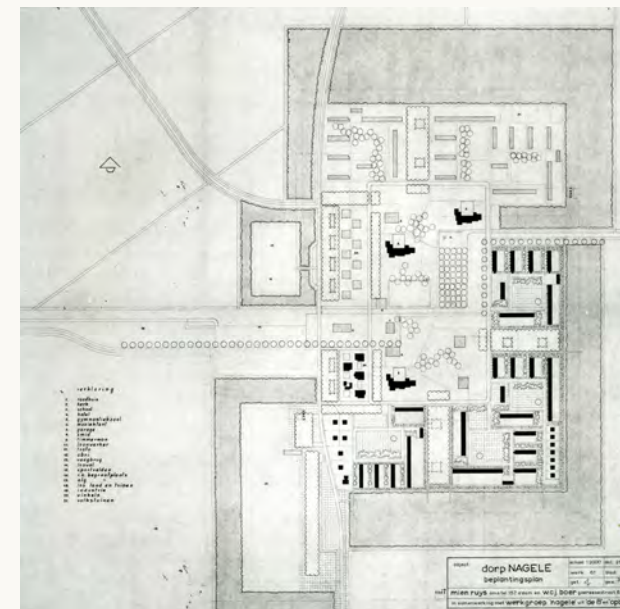

afb. 3.2

- Nergens is er boombeplanting langs de rijwegen. Langs de Ploegstraat is de wegbepanting vervangen door vrijstaande bomenblokken die de geleiding tussen weg en sportvelden vormt.
- De boomblokken tussen de hoven, de vizieren, steken de Ring over zodat het middengebied ruimtelijk vastgeknoopt wordt aan de schil met woonhoven rond de ring. Zou de Ring rondom met bomen begeleid zijn dan zou het een meer naar binnen gekeerde ruimte worden, dan zou de boombeplanting als scheiding werken in plaats van verbindend zoals hier. Hetzelfde geldt voor de boombeplanting rond de winkelzones; ook deze steekt de Ring over en verbindt zo de winkelzone met het middengebied.
- Op twee plaatsen is er een begeleiding van een route met bomen: De Nagelertocht wordt met bomen begeleid waar deze het dorp in loopt, deze boombeplanting loopt door tot in het middengebied. De bomen zijn wijd uiteen geplant, de boomkronen sluiten niet. Ze vormen geen zware wand maar aan transparant scherm.

- De inrichting van het middengebied is verder uitgewerkt. Er is een padenpatroon dat zigzaggend de scholen en de kerken met elkaar verbind. Losgestrooide clusters bomen en hagen geleiden de open ruimte enigszins. Er is een bomenblok toegevoegd aan het middengebied in de tekening van 3-5-1956.

- De rechthoekige ruimtes langs de Nagelertocht krijgen een culturele en/of sportieve bestemming; sportveld, sportzaal, muziektent. De muziektent staat exact in het hart van de as van de Nagelertocht en zal bedoeld zijn geweest als (verhoogde?) verblijfsplek waarvandaan je via de opening in de boswal, langs de doorlopende bomenrij, over het water een doorzicht hebt naar het open polderlandschap. Op deze manier ontstaat er ook enige mate van zonering van functies in het middengebied: sport en cultuur in het midden, langs de Nagelertocht, scholen en kerken aan de buitenzijde, de noord en zuidzijde van het middengebied.
- In de hoven is beplanting toegevoegd.

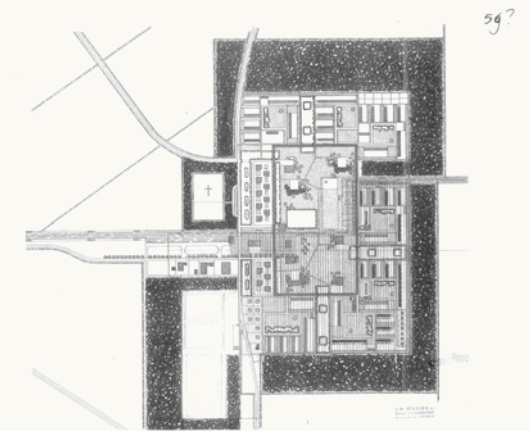

afb. 3.6

Wissing en Directie Wieringermeer

Dan zijn er nog twee plantekeningen van Wissing (afb. 3.7) en de Wieringermeer

(afb. 3.8, deze zijn niet gedateerd. De verschillen met de tekeningen van Mien Ruys en Wim Boer zijn gering. De tekening van de Wieringermeer lijkt vooral qua groen minder gedetailleerd en precies. Zo ontbreekt de groene invulling van de noordelijke hoven, de Tarwehof, de Gerstehof en de Lucernehof. Ook de groene invulling van het middengebied ontbreekt. De bebouwing daarentegen lijkt juist preciezer en verder uitgewerkt, met name de bebouwing langs de Ploegstraat en de Eggestraat.

afb. 3.7

3.2 Beplantingsplannen Mien Ruys en Wim Boer

Aansluitend aan deze plantekeningen zijn voor de hoven Vlashof, Klaverhof, Koolzaadhof en Karwijhof gedetailleerde beplantingsplannen uitgewerkt.

De bouw van Nagele heeft gefaseerd plaatsgevonden. Bovengenoemde hoven zijn als eerste gebouwd en het is logisch dat, in het verlengde daarvan, ook de beplantingsplannen voor deze hoven het eerste uitgewerkt werden. Het betreft twee tekeningen gedateerd 26-11-1956 (afb. 3.9) en 23-4-1956 (afb. 3.10), gemaakt door Mien Ruys en Wim Boer. Ook is er een begeleidende brief met plantenlijsten aan de heer van Eck van de Directie Noordoostpolder-

werken (voorheen Wieringermeer, zie [afb. 3.11](#)) waaruit op te maken is dat zij de plannen van Mien Ruys en Wim Boer beoordelen en becommentarieerden. Uit de plantlijst blijkt dat het gekozen sortiment in groepen onderverdeeld is: stambomen, struikvormige bomen, heesters, hakhout en hagen. Tot slot is er nog een beplantingsplantekening, gedateerd 12-3-1958 ([afb. 3.12](#)), voor de voortuinen van de Karwijhof. In de brief van Wim Boer wordt er melding van gemaakt dat de (beplantings) plantekeningen voor het middengebied en de winkelzone in voorbereiding zijn. De beplantingsplannen die dan echter al klaar zijn laten een aanzet zien van deze uitwerking waaruit blijkt dat voor de beplanting van het middengebied gedacht wordt aan gebruik van hagen, stambomen en struikvormige bomen.

Begraafplaats

Separaat aan de uitwerking van deze beplantingen heeft Mien Ruys het ontwerp voor de begraafplaats uitgewerkt. Het definitieve ontwerp is gedateerd 11-12-1956 ([afb. 3.13](#)). Ook is er een beplantingsplan voor de begraafplaats van haar hand ([afb. 3.14](#)). Deze is niet gedateerd en de originele plantlijsten ontbreken. Aan de hand van de tekening is een sortimentslijst samengesteld (Bijlage). Wanneer deze sortimentslijst vergeleken wordt met het toegepaste sortiment in de hoven dan is er, met name in het heestersortiment, een opvallend verschil. Het op de begraafplaats toegepaste sortiment heeft een grotere variatie en is uitbundiger en gevarieerder. Het is een representatieve Mien Ruys beplanting. Vermoedelijk heeft ze hier de vrije hand gekregen terwijl ze bij de uitwerking van de hoven, binnen de samenwerking in de werkgroep Nagele, concessies heeft moeten doen.

De signatuur van Mien Ruys

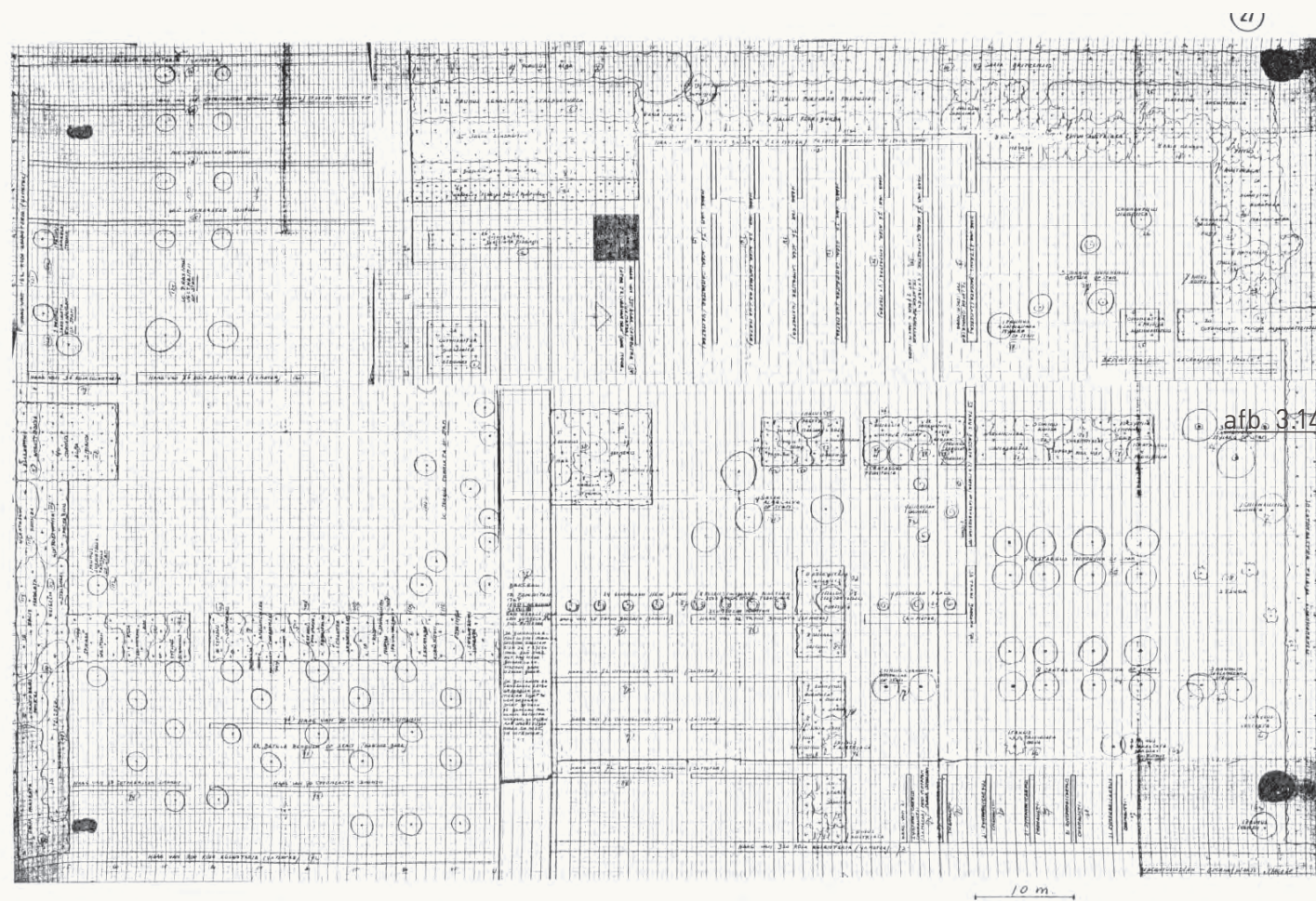
Tijdgenoten van Mien Ruys waren van mening dat het gebruik van bloeiende planten nodeloze versiering was. Voor Mien Ruys echter, was in al haar plannen het gebruik van bloeiende planten in de woonomgeving een belangrijk uitgangspunt. Voor haar hadden bloeiende borders of heesterstroken een duidelijke functie in de compositie, zoals bijvoorbeeld het rode vlakje in een Mondriaan schilderij. De beplanting bracht, naar haar mening, de beleving van natuur en de ervaring van de seizoenen in de leefomgeving van de mensen. Ook al is de beplanting van de hoven relatief sober, ze draagt toch onmiskenbaar dit Mien Ruys signatuur.

3.3 Conclusie

Het groen is in de plannen voor Nagele een belangrijke drager voor de stedenbouwkundige structuur. Het groen is ordenend en ruimtevormend. Dit casco is het resultaat van een jarenlang proces van planvorming dat eind 1953 zijn definitieve vorm krijgt. Mien Ruys maakt vanaf de start van het planproces deel uit van de werkgroep Nagele. Na de keuze van het stedenbouwkundig ontwerp wordt de rol van Mien Ruys in de planvorming van Nagele zichtbaar groter en krijgt zij samen met Wim Boer uiteindelijk de opdracht om de uitwerking van het groen en de beplantingsplannen te maken.

Uit terreininventarisatie blijkt ook dat, voor zover de oorspronkelijke beplanting nog aanwezig is, het plan van 3 mei 1956 de basis is geweest voor de groenaanleg van Nagele en dat de beplantingsplannen van 26 november 1956 en 23 april 1956 ook daadwerkelijk uitgevoerd zijn. Er is echter ook, op onderdelen, met name in het middengebied, afgeweken van de plannen zoals blijkt uit de brief van Mien Ruys van 10 juni 1974, naar aanleiding van een bezoek aan Nagele ([afb. 3.16](#)). Hieruit blijkt echter ook dat ze niet star vasthoudt aan de oorspronkelijke uitgangspunten. Als de behoefte van de bewoners daartoe aanleiding geeft zouden plannen aangepast moeten worden, echter wel met een duidelijke visie op het totaal. Deze houding typeert Mien Ruys.

Voor dit groenstructuurplan is er daarom voor gekozen het plan van Mien Ruys en Wim Boer van 3 mei 1956 en de beplantingsplannen van 26 november 1956, 23 april 1956 en 12 maart 1958 te gebruiken als basis voor de analyse van de groenstructuur van Nagele.

afb. 3.14

4. Ruimtelijke analyse

4.1

Groenstructuur

Uit bestudering van de plannen (3-05-1956, 23-04-1956 en 26-11-1956) en het toegepaste sortiment valt een duidelijke structuur en gelaagdheid in de opbouw van de beplanting voor Nagele te herleiden.

1. Er zijn 6 verschillende beplantingstypes te onderscheiden met elk hun eigen sortiment en wijze van beheer.
2. Elk beplantingstype heeft een eigen functie in de ruimtelijke structuur, waardoor er een duidelijke hiërarchie in de beplantingstypes is ontstaan.

Beide aspecten worden hieronder toegelicht.

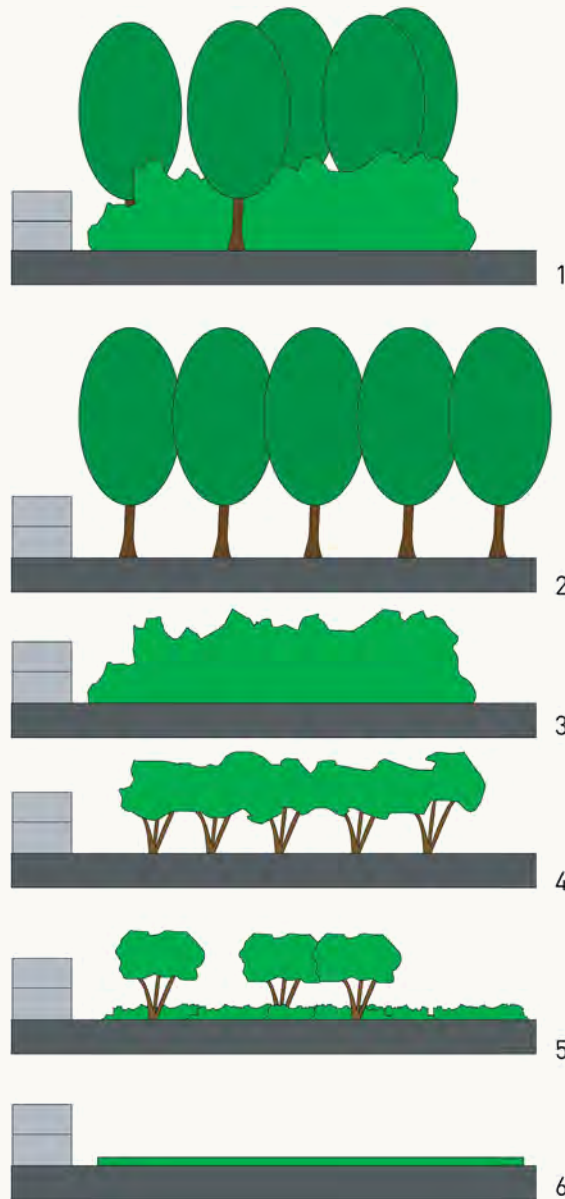
4.2

De beplantingstypes

De volgende beplantingstypes worden onderscheiden (afb. 4.1):

1. Bos.

Grote bomen (van de 1e grootte) met een grove heesterlaag met een natuurlijk karakter. Deze beplanting is hoog en dicht en vormt een groene muur, die de ruimte afsluit. Het gebruikte sortiment is inheems en er is gemengd geplant.

afb. 4.1

2. Bomen (in blokken, rijen en groepen) in gras.

Grote bomen (van de 1e grootte) die door hun grote kronen de ruimte vormen en begrenzen. Op ooghoogte is deze beplanting transparant. Ze zijn in een patroon geplant, van gelijke leeftijd, en per element van gelijke soort.

3. Grove heesterranden.

Dit beplantingstype komt overeen met type 1 maar dan zonder de hoge bomen. Door de geringere hoogte is dit beplantingstype minder ruimte bepalend dan beplantingstype 1. Op ooghoogte is het een dichte wand. Het gebruikte sortiment is inheems en er is gemengd geplant.

4. Losse groepen kleine (meerstammige) bomen in gras.

Door de geringere hoogte minder ruimtebepalend dan beplantingstype 2. Op ooghoogte is de beplanting transparant. De soorten zijn meer gecultiveerd en er is gekozen voor kleuraccenten in verschillende seizoenen.

5. Bloeiende heesters, vaak gecombineerd met type 4, meerstammige bloeiende bomen.

Bloeiende heesters met een meer gecultiveerd karakter. Bloei, herfstkleur en bessen geven seizoensaccenten aan dit beplantingstype. De soorten zijn halfhoog; soms onder, soms boven ooghoogte, ze bewerkstelligen een geleding van de ruimte.

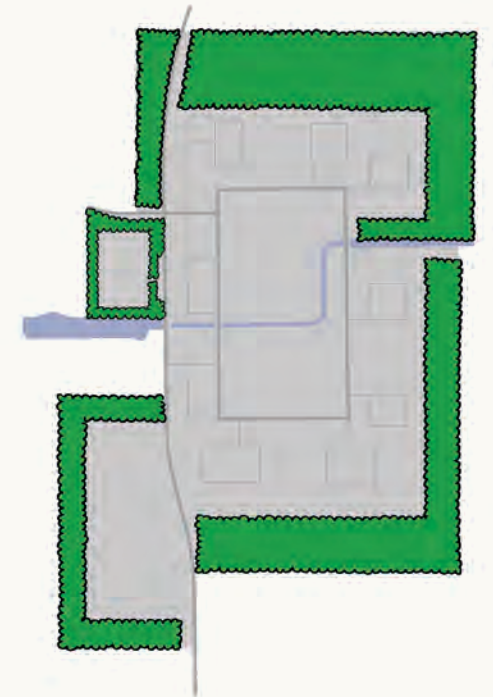
6. Geschoren hagen.

Door het strakke knippen een architectonisch, gecultiveerd element. De hagen zijn (net) boven ooghoogte en geleiden de ruimte.

4.3

De hiërarchie in beplantingstypes

Er is een duidelijke hiërarchie te onderscheiden tussen deze 6 beplantingstypes en hun rol in de ruimtelijke compositie van Nagele. Deze kan het beste duidelijk gemaakt worden aan de hand van inventarisatiekaartjes per beplantingstype.

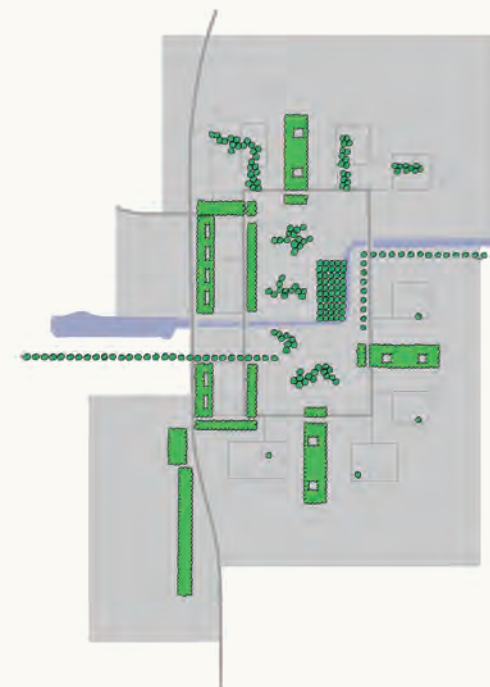
afb. 4.2

1. Bos (afb. 4.2)

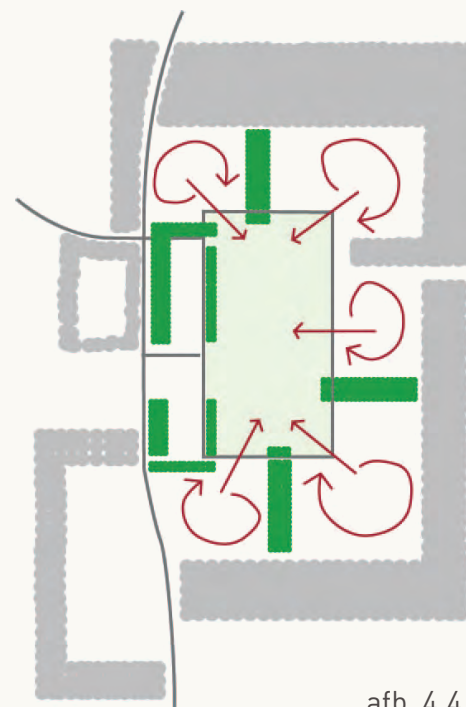
Het bos vormt een brede omsluitende kraag rond het hele dorp, en apart rond de begraafplaats en de sportvelden aan de andere kant van de provinciale weg. De maat, de hoogte en de dichtheid maakt dat de open polder volledig aan het zicht onttrokken is (foto 1). Het dorp ligt in de beschutting van de bosschil. De wandelpaden door de bosschil maken dat het bos toegankelijk is en daardoor ook een

functie heeft als wandel- en recreatiegebied (foto 2). Af en toe raken de paden de buitenzijde van de bosschil en is er een doorkijk/uitzicht op het open polderland. De toegangswegen zijn relatief smalle doorgangen in deze bosschil. De Nagelertocht vormt hierop een uitzondering. Ter plaatse van de Nagelertocht zijn de openingen in de bosschil breder. De rechte lijn van de waterloop vormt, via de opening in de bosschil, een venster op het open polderlandschap. Op twee plaatsen aan de noordzijde (waar de bosschil het breedst is zijn er open plekken in de bosschil gemaakt). In het midden is er een groep populieren (*Populus euramericana*) geplant in gras. Komend vanuit het noorden steken deze hoog uitgegroeide populieren als een kuif boven de boswand uit. In de noord-oosthoek is er een grote open plek met gras waar een wandelpad doorheen steekt. Vanaf de buitenzijde is deze open ruimte niet zichtbaar, de bosschil is hier breed genoeg. De bosschil vormt het decor van de hoven en bepaalt daarmee in belangrijke mate de ruimte van de hoven (foto 3).

Het beplantingsplan of het gekozen sortiment voor de boszones rond het dorp is samengesteld door de groenontwerper van de Wieringermeerdirectie de heer P. Kelder. Het beplantingsplan is niet bewaard gebleven maar het gekozen sortiment is inheems; boomvormers zoals zomereik, es, beuk en esdoorn met daaronder een heesterlaag van veldesdoorn, hazelaar, vuilboom, vlier, meidoorn en sleedoorn. Alles gemengd geplant met als doel een "natuurlijk" bos te laten ontstaan dat tevens dienst zou kunnen doen als gebied om te wandelen en verpozen, temidden van het rationele productieland van de polder.

afb. 4.3

afb. 4.4

2. Bomen 1e grootte in gras. (afb. 4.3)
Deze bomen 1e grootte in gras zijn op verschillende manieren gegroepeerd.

A. De vizieren: langwerpige brede boomblokken (essen)(foto 4). Steeds als scheiding tussen hoven geplaatst. Het bomenblok schuift steeds over de Ring het middengebied in. De Ring doorsnijdt het bomenblok wat de ruimtelijk geleedende werking van de vizieren versterkt (foto 5). Tegelijkertijd wordt de verbinding tussen open ruimte van het middengebied en de entree van de hoven versterkt (afb. 4.4. geeft dat principe schematisch weer). De combinatie van de bosschil en de vizieren maakt dat de hoven steeds aan drie zijden een decor van hoge boomkronen hebben die mede de maat en schaal van de hoven bepaalt (foto 6).

B. Boomblokken in een U-vorm (iepen). Deze omkaderen de winkelzones. Eén zijde van de U-vorm van deze boomblokken staat in het middengebied. De Ring loopt aan de "binnenzijde". Op deze manier zijn de winkelzone en het middengebied ruimtelijk aan elkaar gekoppeld. Opvallend is dat in het centrum van deze winkelzone, waar de Nagelervaart het dorp doorkruist en het Schokkererf, de boomblokken ontbreken zodat hier bij binnenkomst van het dorp een open zicht op het middengebied is.

C. Verspringende boomblokken tussen de sportvelden en de Ploegstraat, onder de bomen door is er zicht op de sportvelden.

D. (Enkele) bomenrijen (Wilg) langs de Nagelertocht waar deze vanuit de polder het dorp binnenkomt. Deze bomen staan opvallend wijd geplant zodat een heel transparant boomkronenscherm ontstaat.

E. Bomenblok centraal in het middengebied.

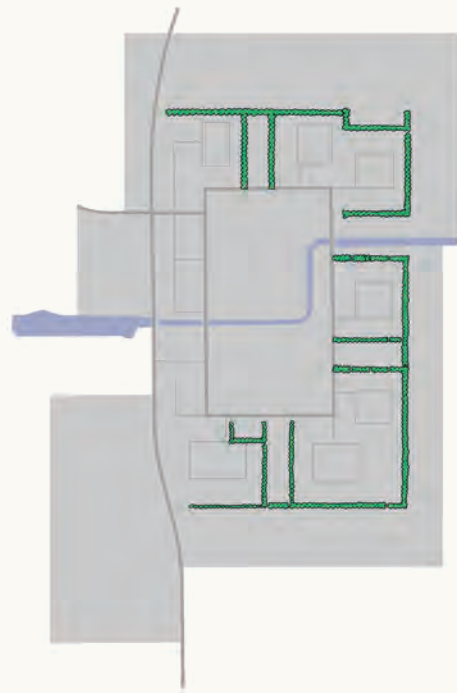
F. Losse boomgroepen in het middengebied, geleed de ruimte (foto 7)

G. Solitaire bomen in de hoven.

In de ontwerptekening van 3 mei 1956 komen de boomgroepen zoals aangegeven in het middengebied, ook voor in de Tarwehof, Gerstehof en Lucernehof. Waarschijnlijk is dit echter niet het definitieve ontwerp voor deze hoven en is in 1956 alleen de uitwerking van de overige hoven Karwijhof, Koolzaadhof, Klaverhof en Vlashof (waar ook de uitgewerkte beplantingsplannen nog van zijn) gereed. De uitgangspunten voor de groenstructuur die uit de beplantingsplannen van de laatste vier hoven te destilleren vallen zullen ook voor de Tarwehof, Gerstehof en Lucernehof hebben gegolden.

Opvallend is verder dat de bomen nergens als straatboom toegepast zijn. Ze hebben hun eigen positie/vorm en zijn nergens routebegeleidend.

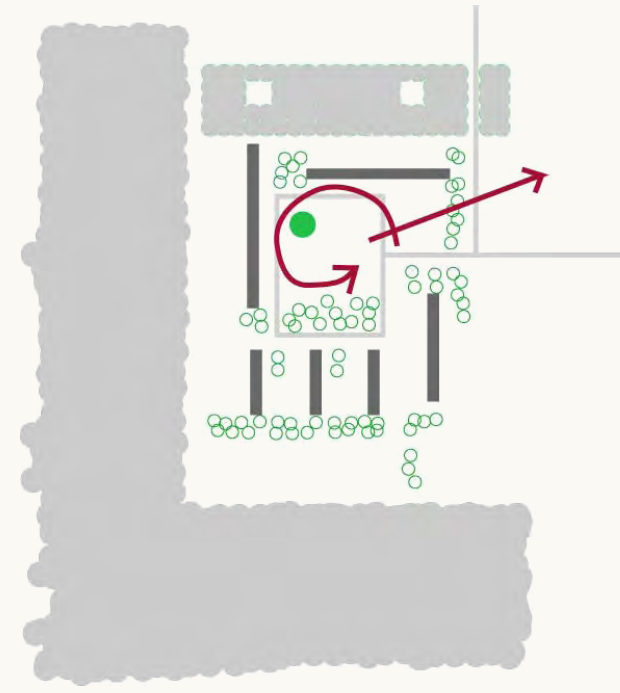
Van het bomenplan is geen (compleet) beplantingsplan meer beschikbaar. Voor de vizieren was de gekozen boomsoort *Fraxinus excelsior* (es). In de bomenrijen rond de winkelzones werd iep geplant (deze zijn ziek geworden, gerooid en vervangen door lindes). Langs de zuiderpoort en bij de entree van het museum staan nog enkele oude iepen. Voor de bomenrijen langs de Nagelertocht was wilg gekozen, deze zijn nu niet (meer) aanwezig. Als solitaire grote boom was in iedere hof een zomereik (*Quercus robur*) geplant. Van de overige bomen zijn waarschijnlijk de kastanjes in het middengebied langs de Nagelertocht (ook) onderdeel van de oorspronkelijke aanplant. De overige bomen uit beplantingstype 2 zijn na 1956 geplant, of dit de geplande soorten zijn, is niet meer te achterhalen.

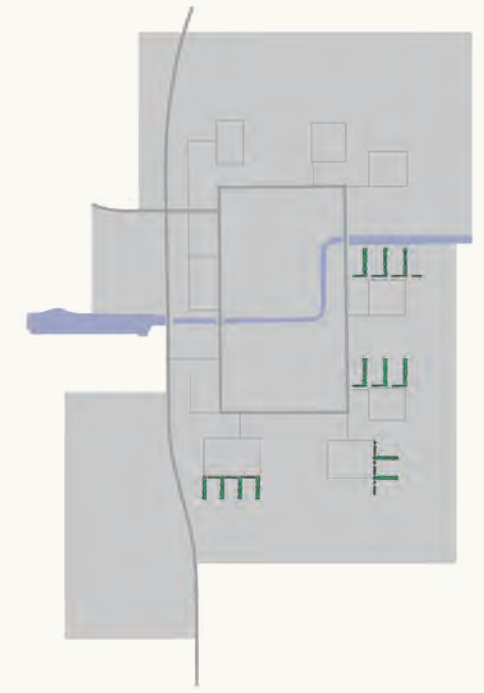
afb. 4.5

afb. 4.6

afb. 4.7

afb. 4.8

3. Grove heesterranden (afb. 4.5)

Deze heesterranden begeleiden de bosschil en ze begeleiden de vizieren aan de buitenzijdes. In het eerste geval vormen ze een overgang tussen de bosschil en de hoven met aan weerszijde een wandelpad. In het tweede geval vormen ze een dichte begrenzing tussen de vizieren en achtertuinen. Ze geven de vizieren daardoor een ruimtelijke begrenzing en een zekere mate van beslotenheid. De wandelpaden die de verbinding vormen tussen de hoven en de vizieren doorsnijden de heesterranden. Het assortiment van deze heesterranden is inheems en er is gemengd geplant. De breedte van de stroken is echter te gering voor dit assortiment met als gevolg dat ze intensief beheer vragen. In de plantenlijsten staat deze beplanting omschreven als hakhout.

4. Meerstammige bomen (afb. 4.6)

Deze zijn steeds in losse groepen geplant. Ze zijn vooral geplant in de hoven. In de hoven zijn de losse groepen meerstammige bomen (foto 8) in samenspel met de gevelwanden ruimtevormend.

Per hof is er steeds een duidelijk principe te herkennen. De centrale open ruimte van gras wordt begrensd door woonblokken parallel aan de weg. Daar waar de woonblokken haaks op de weg staan, staat in het grasveld een groep meerstammige bomen. Ook de open hoeken aan de uiteinden van de bouwblokken zijn opgevuld met boomgroepen. Zo begrenzen de bomen en de bouwblokken samen de ruimte. Ook al zijn de bomen vrij klein, ze staan vrij in het gras en het zicht er onderdoor is open. Zo zijn er vanuit iedere hof, onder deze boomkronen door, zichtlijnen naar de Ring en

het middengebied (afb. 4.7. geeft dit principe schematisch weer). De tekening beperkt zich tot de Karwijhof, Koolzaadhof, Klaverhof en Vlashof: de hoven waarvan de meer gedetailleerde beplantingsplannen beschikbaar zijn. Het toegepaste assortiment is gevarieerd al is per groep steeds 1 soort geplant. De variatie in soorten geeft afwisseling in bloei, bes en herfstkleur.

In de beplantingsplannen van 26-11-1955 en 26-11-1956 is ook een aanzet van de uitwerking van het middengebied te zien. Ook hier komen deze meerstammige bomen in losse groepen voor. Hier zijn ze steeds in combinatie met bebouwing gebruikt om de buitenruimte bij het gebouw, een zekere mate van ruimtelijke begrenzing te geven.

5. Bloeiende heesters en 6. Hagen (afb. 4.8)

De bloeiende heesters (5) zijn belangrijk vanwege kleur, variatie en vorm en versterken zo de beleving van de verschillende seizoenen in de woonomgeving (foto 9). De heesterstroken bevinden zich tussen de woningblokken. Per heesterstrook zijn meerdere soorten gekozen die groepsgewijs geplant zijn, om de beoogde afwisseling in kleur te bereiken. Een enkele meerstammige boom (beplantingstype 4) staat losgestrooid in deze heesterstrook om extra structuur en variatie te realiseren.

De hagen (6) staan steeds in lange stroken aan de hofzijde, haaks op de kopgevels van de woningen, parallel aan de straat. Ze zijn ± 1,40 m hoog en schermen de achtertuinen af. Afwisselend wordt Liguster Atrovirens en Cotoneaster simonsii toegepast (foto 10). Langs de voorgevels met een bankje in de

gevel zijn stroken langbloeiende, geurende bottelrozen geplant. Het is aannemelijk dat in de Gerstehof en Lucernehof heesterstroken en hagen op dezelfde wijze toegepast zijn. Ook in het middengebied zijn, volgens de tekeningen van 26-11-1955 en 3-5-1956 en 26-11-1956 hier en daar hagen geplant om ruimtes te begrenzen. Ook in de uitwerking van de schoolpleinen paste Aldo van Eijck hagen toe om de buitenruimte te omkaderen.

4.4 Conclusie

Uit de analyse van de groenstructuur blijkt hoe de 6 verschillende beplantingstypes elk een eigen rol spelen in de vormgeving van het dorp. Het groen is in de stedenbouwkundige compositie gelijkwaardig aan de bebouwing en er is een vergelijkbare gelaagdheid in te onderscheiden. Elk beplantingstype heeft z'n eigen functie, vorm en sortiment. De toepassing van deze beplantingstypes als ruimtevormend middel is buitengewoon consequent doorgevoerd. Het resultaat is een heldere, logische structuur met een duidelijke hiërarchie die tegelijkertijd een grote mate van verfijning en variatie kent.

Niveau A, het gehele dorp

De beplantingstypes 1, 2 en 3 zijn ruimtevormend op het niveau van het gehele dorp. Ze vormen het casco, de dragende structuur van het dorp. Het bos en de grote bomen vormen telkens het decor van een hof, geven maat, schaal en beslotenheid. Vanuit de hof is er steeds een zichtrelatie met het middengebied. De grote bomenblokken spelen een belangrijke rol in het ruimtelijk verbinden van het middengebied met de overige dorpsdelen.

Niveau B, dorpsdelen

Beplantingstype 4 is ook ruimtevormend maar op een lager schaalniveau en is vooral belangrijk op het niveau van de hoven. De meerstammige bomen vormen een boeiend ruimtevormend samenspel met de bebouwing. Deze meerstammige bomen en de gevelwanden samen bepalen de maat en de ruimte van het open veld in het hof. Richting het middengebied vormen deze meerstammige bomen een transparant scherm.

Niveau C, het woonblok of individuele gebouw

Beplantingstype 5 en 6 tenslotte zijn ook ruimtevormend maar weer op een lager schaalniveau, zij spelen een rol op het niveau van het woonblok, de straat en het individuele gebouw. In de uitwerking van het groenstructuurplan zijn deze beplantingstypes en hun rol en functie in de ruimtelijke compositie van Nagele als leidraad gebruikt.

5. Beschrijving huidige situatie groen Nagele

5.1 Groen is kwetsbaar

Een groenontwerp is kwetsbaar. Hoe helder het ontwerp en de aangebrachte structuur ook is, de ontwikkelingen in de tijd tasten haar aan. Hier zijn verschillende oorzaken voor aan te wijzen:

- Onderdelen zijn niet uitgevoerd volgens plan of er hebben ten behoeve van latere ontwikkelingen ingrepen plaatsgevonden.
- Beplanting wordt ziek of heeft een beperkte levensduur. De beplanting wordt niet vervangen, of de vervangende beplanting past niet binnen de ideeën van het ontwerp.
- De wijze van beheer heeft invloed op het beeld.

Ook de groenstructuur van Nagele is aangetast door de tand des tijds. Om de belangrijkste wijzigingen inzichtelijk te maken is een algemene beschrijving gemaakt gebaseerd op inventarisatie en waarneming ter plaatse in de vorm van een rondwandeling door het dorp. Vervolgens zijn, voor elk van de zes beplantingstypes, inventarisatiekaartjes gemaakt van de huidige situatie.

5.2 Beschrijving per dorpsdeel

De grootste aantastingen van de heldere oorspronkelijke groenstructuur worden veroorzaakt door de zuidelijke uitbreiding en de verrommeling van de dorpsentree en de zone langs de Ploegstraat.

De zuidelijke uitbreiding

Door de zuidelijke uitbreiding is de oorspronkelijke bosschil aan de zuidzijde grotendeels verdwenen. Weliswaar is rond de nieuwbouw een nieuwe bosschil aangeplant maar het weghalen van grote delen van de oude bosschil maakt dat het groene decor van de Karwijhof, de Klaverhof en de Koolzaadhof (deels) verdwenen is. De bedoelde beslotenheid van deze hoven is daardoor deels verloren gegaan. Ook het doortrekken van routes naar de nieuwbouw is een aantasting van de heldere wegenstructuur waarbij alle hoven ontsloten werden met een rondrijlus die aantakt op de Ring.

De Ring zelf takt aan, via de Voorhof, op de provinciale weg. Vanuit de Klaverhof is er een lange doorgaande route naar de Wendakker waardoor de beslotenheid van de Klaverhof verder aangetast is. De Klamp is eveneens een doorgaande route vanaf de Ring naar de nieuwbouw maar omdat deze tussen de bomen van één van de vizieren ligt heeft deze route minder impact op de beslotenheid van de hoven.

De dorpsentree

De dorpsentree geeft een rommelige indruk en de oriëntatie is onduidelijk. In plaats van één hoofdtoegang naar het dorp via de Voorhof zijn er nu drie; de Noorderpoort en de Klamp zijn erbij gekomen. Verder is de hoofdentree niet meer helder en eenduidig ingericht. Dit heeft verschillende oorzaken:

- Industriële bebouwing aan weerszijden van de Eggestraat, bosschages en beplanting belemmeren of verminderen het zicht langs de Nagelertocht op de polder.
- Een wirwar aan verkeerskundige voorzieningen (bushalte, fietspaden, voetpaden) maakt het kruispunt tot een rommelige entree (foto 11).
- Diverse toegepaste kleuren en soorten bestratingsmaterialen.

Zone langs de Ploegstraat

De zone langs de Ploegstraat geeft over de hele lengte een rommelige aanblik, onder andere door:

- Niet passende beplanting op de rotonde.
- Een opening in de nieuwe bosschil waardoor de woningen van de nieuwbouw zichtbaar zijn.
- Rommelige beplanting langs de sportvelden, met name rond de entree en de parkeerplaatsen bij de tennisbanen.
- Een lang lint bungalows met tuinen tussen de Klamp en de Zuiderpoort langs de Ploegstraat.

De overige veranderingen ten opzichte van het oorspronkelijke groenplan zijn meer pleksgewijs en worden hieronder beschreven per deelgebied van het dorp. De doorlopende nummering correspondeert met de nummering in de plattegrond (afb. 5.1,). Ter oriëntatie is tevens een plattegrond met straatnamen bijgevoegd (afb. 5.2).

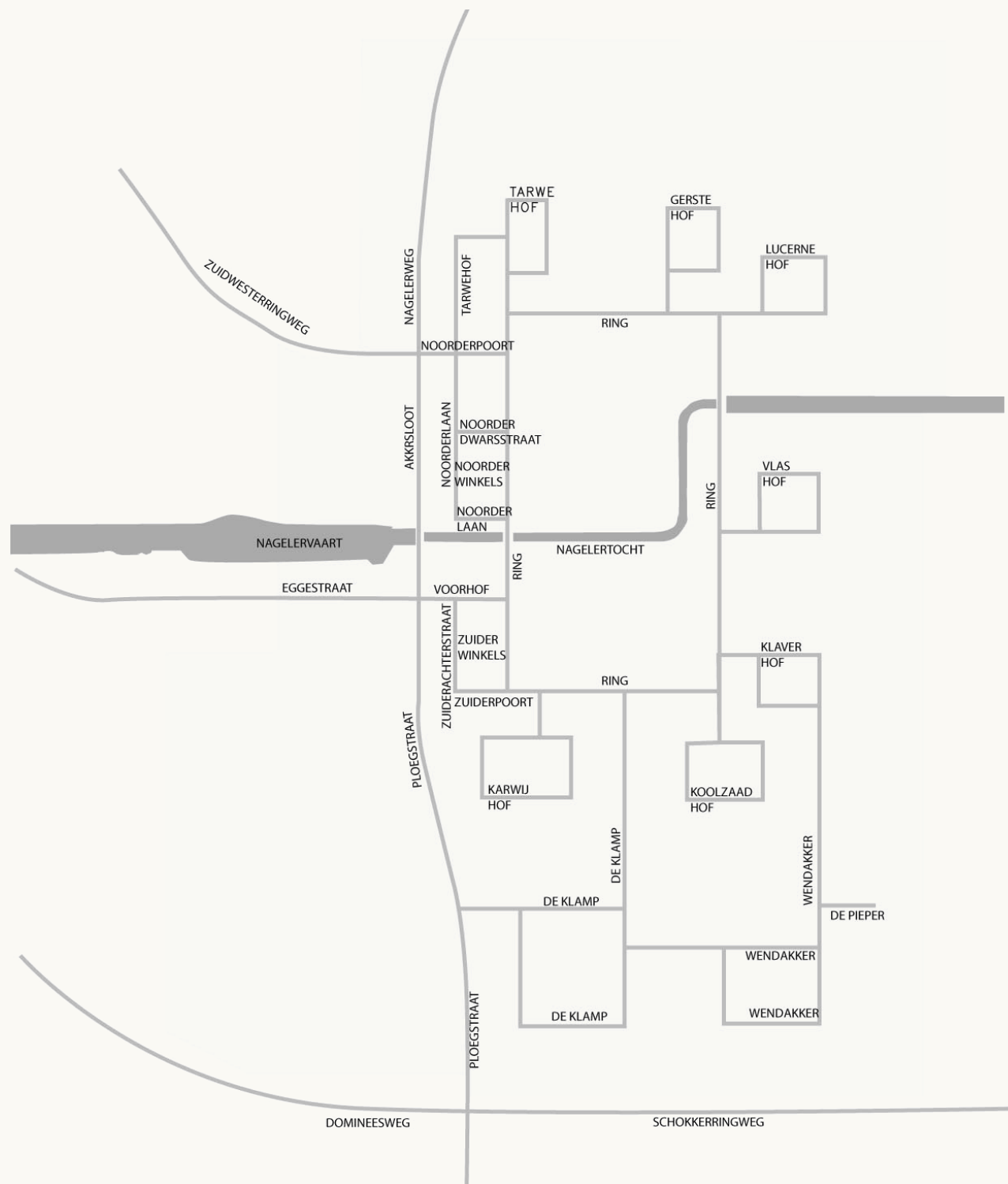
Het middengebied en de vizieren

1. Vizier aan de noordzijde. Midden tussen de bomen staat een trafo. Er zijn meer bomen verwijderd dan noodzakelijk. Het pad naar de trafo zou moeten opschuiven. Er zijn vrij veel bomen uit het vizier weggefallen en aan de zijde van de Gerstehof is een hele rij gekapt. Aan de zijde van het middengebied zijn jonge bomen geplant.
2. Vizier aan de oostzijde. Haaks op de Ring zijn parkeerplaatsen gemaakt. Hiervoor is een rij essen gekapt. Dit levert een storende aantasting van het vizier op. Ook in dit vizier zijn vrij veel bomen weggefallen. Aan de zijde van het middengebied staan de bomen in de "tuin" van de kerk.
3. Vizier aan de zuidzijde. Deze is het meest gaaf. Het effect van het bomenblok dat de weg oversteekt is hier nog helemaal intact. Veldesdoornbomen, een restant van de grove heesterranden, aan weerszijden van de vizier doen afbreuk aan het beeld omdat deze stroken te grof en rommelig ogen (foto 12).
4. Op diverse plaatsen in het middengebied zijn bosschages ontstaan. Deze ogen grof en rommelig. Het beplantings assortiment bestaat uit verschillende soorten esdoorns, linde, essen met een ondergroei van grove heesters zoals vlier, veldiep, cornus en hazelaar, vergelijkbaar met het assortiment van de bosschil (foto 13). Deze beplantingsvlekken zijn te nadrukkelijk aanwezig in de ruimte van het middengebied. De relatief kleine oppervlaktes maken het lastig te beheren plantvakken. Het geheel geeft een verwaarloosde aanblik.
5. In het middengebied staan vrij veel grote bomen geplant in los gestrooide groepen. In enkele gevallen staan er teveel dicht

afb. 5.1

afb. 5.2

bijelkaar. Dit resulteert in een groep bomen die de ruimte te veel bepaalt. Dat geldt met name voor de kastanjegroep tussen het museum en de Nagelertocht (foto 14).

6. Rond het basketbalveld staat een dubbele rij moseiken als een strak kader. Door de (te) flauwe bocht in de Nagelertocht mist 1 boom in de zuidoosthoek.

7. Rond de scholen is er een beplanting van smalle heesterstrookjes, onvoldoende onderhouden hagen en te grof uitgegroeide heester- en boombeplanting. Deze versnipperde beplanting geeft een rommelig beeld (foto 15).

8. Het rondje met banken, een cirkel van lindes, waar vier wandelpaden op aansluiten, is een element dat later is toegevoegd, opvalt en hier niet op zijn plaats lijkt (foto 16).

9. Er staan twee cadeaubomen in het middengebied. Een Ginkgo en een lijsterbes. De Ginkgo is cadeau gedaan door 3 vrouwenverenigingen ter gelegenheid van het 35 jarig bestaan van Nagele.

10. Langs de Ring vanaf de hoek voor het museum, is de boombeplanting sterk gewijzigd. Er staan achtereenvolgens een dubbele rij jonge lindes, voor het museum enkele oude iepen, dan volgt een enkele rij essen die niet in een rij staan en haaks hierop langs de Nagelertocht staat een rij bruinbladige esdoorns. Tenslotte staat er ten noorden van de Nagelertocht weer een dubbele rij jonge lindes.

11. Langs de Nagelertocht en haaks geknikt staat een bomenrij zoals bedoeld in de oorspronkelijke bomenstructuur. In plaats van wilg staat er esdoorn (met iets bruin blad). De bomen zijn van gelijke leeftijd, jong en redelijk vitaal.

12. Bij de knik in de Nagelertocht, aan het eind van de esdoornrij, staan 3 grote abelen, 3 essen en een wilg. In het oorspronkelijke plan zou hier de Nagelertocht veel breder zijn. de bomen maken lijken willekeurig gekozen en verrommelen het beeld.

13. Op de hoek bij de Klaverhof staat een blok essen, een dubbele rij in het gras. De bomen lijken niet erg vitaal. Dit blok, dat niet gepland was in het oorspronkelijk plan, doet afbreuk aan de bedoelde structuur. Los gestrooide bomen zouden hier beter passen.

14. De rand van het middengebied langs de Ring. In plaats van gras dat doorloopt tot aan de rijbaan (foto 17) zijn op diverse plaatsen haaks of langsparkeerstroken aangelegd, soms gecombineerd met (te) kleine heesterperkjes en soms gecombineerd met trottoirs. Het doorbreekt de heldere structuur en maakt de rand rommelig (foto 18, 19 en 20).

15. Het padenpatroon door het middengebied kent op verschillende plekken een gebogen verloop. Ook zijn "olifantenpaadjes" ontstaan. Het oorspronkelijk bedoelde zigzagpatroon is er niet (meer).

Tarwehof

16. In het middenveld staat een blok van 4 x 4 platanen. Geen soort die past bij de originele aanplant maar het is een mooi, gelijk ontwikkeld blok van gezonde bomen die een ruimtelijke begrenzing van de hof vormt en een geleiding richting middengebied geeft (foto 21).

17. Een essenrij met rozen. Deze essenrij is strak geplant. De bomen zijn te groot voor de maat en schaal van de hof. Onder deze essen is een ca. 9 meter brede strook beplant met rozen. De rozen groeien en bloeien slecht onder de bomen. Ze staan te dicht geplant en bedekken daardoor de bodem niet, met als gevolg dat de strook vol onkruid staat.

18. In het middenveld ligt een Jeu de boules baan. Het gaat hier om een toegevoegd spelelement dat kaal in het open grasveld ligt.

Gerstehof

19. De groenstroken tussen de woonblokken zijn beplant met vuurdoorn, forsythia en een rij amberbomen. Het assortiment strookt niet met de oorspronkelijke plannen. De stroken ogen slecht onderhouden (foto 22).

20. Aan drie zijden van het open middenveld is er een strook haaksparkeren toegevoegd. De vierde zijde is voorzien van een heesterstrook. Deze heesterstrook is goed dichtgegroeid maar kent weinig variatie. De in de heesters geplante platanen zijn te groot en te grof voor de maat en schaal van de hof. In het grasveld staan verspreid enkele grote bomen. Dat geeft een parkachtig karakter. Deze grote bomen zijn hier passend omdat aan de zijde van de Lucernehof een decor van grote bomen ontbreekt. In het middenveld staan verspreid enkele speeltoestellen.

Lucernehof

21. De groenstroken tussen de woonblokken haaks op de "Wei van Geluc" zijn verschillend ingevuld. Eén strook is beplant met vuurdoorn, forsythia en amberboom. Het onderhoud lijkt ook hier onvoldoende. In de overige twee stroken zijn de heesters grotendeels vervangen door gras met een slecht groeiend heestervlak aan de uiteinden. De geplante bomen in deze groenstroken, 4 stuks, staan stijf op een rij (foto 23).

22. Op de erfgrenzen staan hier en daar nog ligusterhagen. Veel hagen zijn echter vervangen door schuttingen. De diversiteit aan schuttingen gaat ten koste van de eenheid en geeft een slordige uitstraling (foto 24).

23. Langs de rand van het middenveld zijn lindes, onregelmatig, geplant. De groei is matig. Aan alle vier zijden van het middenveld zijn stroken met haaksparkeren aangelegd. Een enkele oude meestammige Malus is nog aanwezig.

24. Op twee plaatsen staan tussen de woningen garageboxen. Voor één ligt een spiraeavak met een grote platanen. Dit ziet er redelijk netjes uit maar heeft geen relatie met het overige groen. De andere garageboxen liggen ingebed in een iets groter plantsoen. Ook deze beplanting is afwijkend en betekenisloos.

25. Rondom het kinderdagverblijf staan heesterstroken afgewisseld met restanten van ligusterhagen. De heesterstroken zijn inconsequent qua assortiment en slecht onderhouden. Verspreid staan essen en esdoorns. De beplanting blokkeert de zichtlijn vanuit de hof naar het middengebied.

Vlashof

26. Aan vier zijden van het open middenveld is een strook haaksparkeren aangelegd (foto 25). In het gras zijn verspreid speeltoestellen geplaatst. In plaats van een losse rij meerstammige bloeiende bomen is er een heesterrand ontstaan. En in plaats van één grote boom staan er drie eiken en vijf essen in het middenveld.

27. In de groenstroken tussen de woonblokken zijn de bloeiende heesters grotendeels vervangen door gras met een strakke rij bomen; respectievelijk zuileiken, liquidambar en berken. Op de uiteinden van de stroken staat een heesterblok, respectievelijk vuurdoorn, spiraea en weer vuurdoorn. De bedoelde ligusterhagen op de kopse zijde van deze woonblokken zijn grotendeels nog aanwezig echter allemaal in een andere hoogte geknipt of slecht onderhouden (foto 26).

28. Van het bouwblok parallel aan de Ring zijn de voortuinen dichtgestraat. Zo ontstaat een bijna 5,5 meter brede stoep (foto 27).

29. De grove heesterbeplanting die hier oorspronkelijk stond is geroid. De vrijgekomen strook is toegevoegd aan de tuinen van de woningen.

30. Het woonblok tussen het middenveld van de hof en de Ring ligt met de achtertuinen aan de Ring. Om het privédomein af te scherpen zijn hier allerlei schuttingen in verschillende vormen en hoogtes neergezet. Het mist eenheid en levert een slordig beeld op (foto 28). Rondom dit woningenblok is de restruimte beplant met Potentilla, platanen en liquidambar. De toegang naar de hof oogt rommelig met een strook langsparkeren afgewisseld met berken in gras.

31. Over de hele lengte van de achterzijde van de hof, parallel aan de Vizier, was een brede meidoornrand gepland. Er staat nog her en der een slecht ontwikkelde losse meidoorn, enorm in het onkruid en opslag. Er zijn veel doorsteekjes gemaakt als achteringang naar de tuinen die allemaal met een bonte verzameling schuttingen zijn afgesloten. Er is ook een hoogteverschil aanwezig tussen de tuinen en de Vizier. Dit hoogteverschil is in de heesterstroken opgevangen.

Klaverhof

32. Tussen hof en Vizier liggen hier vier woonblokken met groenstroken ertussen. Op de grens van de Vizier ligt een smal pad van gebakken klinkers. De inrichting van de groenstroken is, vanaf de Ring respectievelijk:

- gras met rijtje van 4 bomen.
- gras zonder bomen.
- gras met een rij Malus; 2 oude en 2 jonge exemplaren.

Deels is de oorspronkelijke opzet van de voortuintjes hier nog herkenbaar wat betreft indeling, niet wat betreft beplanting. De huizen op de kop, grenzend aan de Vizier hebben een zeer brede zijtuin. In het oorspronkelijk plan waren dit grove heestervlakken met onder andere Cornus, Liguster. Hier aan de straatzijde is van de ligusterhagen niet veel over. Het beeld wordt gedomineerd door schuttingen. Dat geeft een slordig beeld (foto 29).

33. In het middenveld is er aan drie zijden haaks parkeren gerealiseerd. Meest storende hier is dat de verbindingsweg naar de Wendaker in de nieuwbouw doorloopt in één rechte lijn in plaats van een beëindiging in een bos-singel. Hier loopt de ruimte 'weg'. Beslotenheid van de hof ontbreekt daardoor (foto 30). Verder is op het middenveld een zware bosstrook ontstaan van bijna 20 meter breed waardoor de hof qua oriëntatie in tweeën wordt gedeeld (foto 31). Het open middenveld richt zich bovendien aan één zijde op achterkanten/schuurtjes. In de bosstrook staan enkele gezonde grote lindes. Ook in het gras staan enkele grote bomen: drie stuks zomereik.

34. Aan de zijde met de lage bungalows staat een brede strook rozen met 4 grote platanen erin. De bomen zijn enorm maar kunnen hier ook niet zo goed gemist worden. De rozen groeien goed, bloeien uitbundig en vullen de strook.

35. Langs de doorgaande weg van de Klaverhof naar de nieuwbouw zou tussen de weg en de koppen van de dwarsgeplaatste woonblokken een brede grasstrook met gestrooide boompjes moeten zijn. In werkelijkheid lopen de tuinen door tot de straatrand. Dit heeft grote invloed op het straatbeeld. Het ontbreken van de grasstrook, de kap van de bossingel en het doortrekken van de straat betekent hier een ernstige aantasting van het stedenbouwkundig concept.

36. De bouwstrook op de kop van deze lange straat van de Klaverhof springt terug, en ligt daardoor verder van de weg af. Hier staat een wonderlijke mix van bomen; platanen, berken en eiken en een vreemde mix van heesters. Het geheel mist vorm en structuur. De brede forse haag die parallel aan deze woningen bedacht was tot aan de straat is er niet, en is vervangen door gras. Dit geheel maakt dat de groenstructuur hier op alle fronten is aangetast.

Koolzaadhof

37. De heesterstroken tussen de woonblokken haaks op de lange doorgaande straat naar de Wendakker zijn vervangen door gras met bomen. Deze vormen visueel de verbinding met het centrale middenveld. Bij één ervan wordt het zicht geblokkeerd door haaks parkeren en een fors bosblok. Daardoor vormt deze grasstrook een geïsoleerd element.

Gepland was hazelaars (los gestrooid in gras).

Wat er staat is een groene muur van bomen: elzen, es, esdoorn, lindes met een grove heesterlaag van onder ander vlier, hazelaar, liguster, vuilboom en veel onkruid. Deze beplanting is op deze plaats te hoog, zwaar en grof. Het sortiment is niet passend in een hof (foto 32).

38. Het middenveld achter deze hoge boschage is een vriendelijke groene ruimte. Met name omdat aan twee zijden de woonblokken een groen decor hebben van respectievelijk een restant van de grote singel en de vizier tussen Koolzaadhof en Karwijhof. In de open ruimte staan willekeurig geplaatst enkele speeltoestellen en een bielzentuintje met vlaggenmast en rozen (foto 33). Aan drie zijden is haaksparkeren gekoppeld aan de rijweg. In de hoek, in de richting van het middenveld staat eveneens een te grove bosschage van bomen met forse heesters. Hier zijn de hees-

ters recent tot de grond terug gezet waardoor je nog tussen de bomen doorkijkt. Binnen 1 à 2 groeiseizoenen zal dit opnieuw het zicht over het middengebied blokkeren.

39. Het groene vlak tussen de hof en de dorpsweide. Hier staan los gestrooid in gras ca. 17 lindes. Hier was enkel gras bedoeld. Op de grens aan de Ring staat een grove heester-rand; verwilderd inconsequent beplant en vol onkruid. Grenzend aan dit grasvlak met lindes ligt aan de andere zijde van de toegangsweg een blok garageboxen. Aan weerszijden is de heesterbeplanting onvoldoende onderhouden.

40. In de hoek, op de grens met de Vizier bevindt zich nog een blok garageboxen. Deze is aan het zicht onttrokken door hoge boschage. De bomen zijn allemaal veldesdoorn. Die vormen een prima groep. De heesterlaag eronder is echter niet onderhouden. Achter de garageboxen en in het verlengde daarvan achter de achtertuinen ligt een brede strook teruggesette heesters en bomen (opnieuw vooral veldesdoorn). Het is een wanordelijke strook die niets toegevoegd aan de (beleving van) de ruimte. Een invulling met gras zoals aan de andere zijde van de Vizier geeft meer eenheid.

Karwijhof

41. Het grasveld tussen de hof en het middengebied is groot en leeg. Hier mist de bomenrij langs de Zuiderpoort. Maar zelfs met deze bomenrij is het de vraag of deze grasruimte, samen met het middenveld van de hof, niet een te grote lege ruimte vormt. Hier speelt ook mee dat zowel aan de zuidzijde als aan de westzijde van deze hof een decor van hoge bomen mist.

42. Het middenveld is ook leeg. De kegelbaan, een speeltoestel en de vlaggenmast liggen verloren in de ruimte (foto 34). Aan twee zijden van het middenveld is een strook haaksparkeren toegevoegd, aan één zijde begrensd door een rommelige heesterstrook met rozen, chaenomeles, spiraea en cornus met een strakke bomenrij van Prunus. De heesterstrook staat vol onkruid en ziet er niet onderhouden uit (foto 35). In het gras staan solitaire bomen, 3 lindes en 3 eiken. Het zijn mooie exemplaren.

43. Van de groenstroken tussen de dwarse woonblokken is de oorspronkelijke beplanting verdwenen. Eén strook is door de bewoners grotendeels in gebruik genomen. Hier zijn tuintjes aangelegd (foto 36). De andere drie zijn grotendeels grasstroken met een heesterblok aan de hofzijde en een kleine bomenrij in het gras. De beëindiging van alle vier groenstroken oogt rommelig omdat de bosschil hier grotendeels verdwenen is en de vrijkomende ruimte deels gebruikt is om tuinen te vergroten. Zo ontstaat een strook waar niet duidelijk is wat openbaar- en wat privégroen is.

44. De strook tussen het middenveld van de hof en de vizier is een graszone met garageboxen. Het ontbreken van beplanting maakt deze plek leeg en geeft een troosteloze aanblik. Aan de andere zijde van de weg ligt een grasstrook met losgestrooide (grote) bomen met een achterpad langs de achtertuinen. De achtertuinen zien er hier netjes uit. Relatief veel ligusterhagen zijn hier nog aanwezig, die in verschillende hoogtes geknipt worden.

Winkelstrook – Zuiderwinkels

45. De binnenstraat is van gebakken klinkers. Het parkeren vindt groepsgewijs plaats en is rondom voorzien van hagen (veldesdoorn). De grenzen tussen openbaar en privé is hier niet heel duidelijk. Het openbaar groen bestaat steeds uit 1 vlak van 1 soort, bijvoorbeeld roos, potentilla, Spiraea. Het gebied oogt als een vriendelijk, kleinschalig voetgangersgebied.

46. Dit gebied komt uit op het plein bij de supermarkt; de entree van het dorp met een vrij groot parkeerterrein, en is recent heringericht met:

- Gebakken klinkers;
  - Een verhoogd deel met gebakken tegeltjes met natuurstenen band en een sjeke bank;
  - Prunussen in een natuurstenen boomspegel;
  - Een groot parkeerterrein van gebakken klinkers zonder markering van de parekeervakken;
  - Getimmerde houten bakjes met Geranium.
- Deze inrichting/indeling strookt niet met het oorspronkelijke plan, het stedenbouwkundig concept/idee over de entree van het dorp (foto 37).

47. Tussen dit klinkerplein en de Ring ligt een vrij groot, iets verdiept, parkeerterrein met bkk en duidelijke vakindeling. Rondom het parkeerterrein staan hagen van Veldesdoorn. Aan de zijde van de supermarkt is deze ingewikkeld van vorm (zigzagvorm rond diverse opstellingen van afvalbakken) (foto 38).

48. Langs de Zuiderpoort ontbreekt de boomstructuur. Er staan nog enkele oude iepen.

Winkelstrook – Noorderwinkels

49. Het Schokkererf staat leeg en gaat gesloopt worden. Als tijdelijke oplossing is het pand ludiek blauw geschilderd. Het geheel geeft een verloederde indruk. De grote platanen voor het pand horen hier niet. De toekomstige invulling van dit terrein, als entree van het dorp, vraagt om een zeer zorgvuldig ontwerp.

50. Tussen de provinciale weg en het tweede (noordelijk) deel van de winkels (aan de andere zijde van de Nagelertocht) is een driedubbel lindenblok geplant in gras. Goed gegroeid en al enige maat. Dit geeft een net aanzicht. Een enkele rij is doorgetrokken langs het water tot de Ring. Dit doet afbreuk aan de heldere boomstructuur en is ook nooit zo bedoeld.

51. De winkels/cafés in dit deel missen de kleinschalige binnenstraat. De afwisselend open grasvelden, richten zich naar de provinciale weg of de Ring (foto 39).

38

6. Visie op groenstructuur van Nagele

Het doel van het nieuwe groenstructuurplan is niet het reconstrueren van de oorspronkelijke opzet, maar een vertaling of interpretatie te geven van die oorspronkelijke opzet met de huidige situatie als uitgangspunt. De zes beplantingstypes en hun hiërarchie in de ruimtelijke compositie zijn daarin leidend. De eerder vastgestelde hiërarchie in de beplantingstypes (A Het gehele dorp, B Dorpsdelen, C Woonblok of individueel gebouw) gekoppeld aan de schaalniveaus van het dorp zijn een belangrijk houvast in het maken van de afweging waar restauratie de voorkeur heeft en waar een vrijere vertaling mogelijk is of zelfs ruimte is voor vernieuwing of experiment.

A. Het gehele dorp.

Beplantingstype 1 (bos), 2 (grote bomen) en 3 (grove heesterranden) vormen samen de dragende structuur. Beplantingstypes 1 en 2 zijn daarin het belangrijkste, deze moeten zo zorgvuldig mogelijk in stand gehouden worden, gerestaureerd en waar mogelijk hersteld. Ze zijn bepalend voor het beeld en de identiteit van Nagele, ze vormen het groene casco en kunnen gezien worden als cultureel erfgoed. Beplantingstype 3 is hieraan ondersteunend. De stroken zijn echter zo smal dat goed beheer van dit type kostbaar en lastig is. De grove heesterranden, relatief dicht op de woningen, maken de routes onoverzichtelijk en geven een gevoel van onveiligheid. Om die redenen wordt type 3 niet hersteld of in stand gehouden.

B. Dorpsdelen

Dit betreft het Middengebied, de Winkelzone met dorpsentree en de Hoven. Deze dorpsdelen zijn ingebed in het groene casco en hebben een duidelijke ordening ten opzichte van elkaar. De ruimtelijke geleding binnen deze dorpsdelen werd bepaald door bebouwing en beplantingstype 4 (de meerstammige bloeiende bomen). Dit beplantingstype terugbrengen zal het ruimtelijk beeld, zoals in de oorspronkelijke plannen bedoeld was, versterken. Hier is een grotere vrijheid mogelijk waar het gaat om de locatie, ze zijn altijd bedoeld als los gestrooide groepen. Ook is een grotere vrijheid in sortiment mogelijk aangezien het doel van dit beplantingstype is, om kleur en variatie aan te brengen. Wel zal dit per deelgebied in plannen uitgewerkt moeten worden.

39

C. Woonblok of individueel gebouw.

Op dit niveau spelen de beplantingstypes 5 (bloeiende heesterstroken) en 6 (hagen) een belangrijke rol. De eerste heeft als doel kleur, variatie en seizoensaspecten in de woonstraat aan te brengen. De tweede heeft als doel de scheiding tussen privé en openbaar aan te geven.

Voor beplantingstype 5 geldt dat het terugbrengen van kleurige beplanting in samenspraak met bewoners en/of belangengroepen zou moeten plaatsvinden. Hier is ruimte voor experiment. Het oorspronkelijke sortiment zou losgelaten kunnen worden met dien verstande dat de nadruk ligt op kleur en variatie. Het onderhoud is hier een belangrijk aandachtspunt. Het beeld van de huidige heesterstroken is dat deze slecht lijken te worden onderhouden. De werkelijke kosten voor het onderhoud van heesters is in verhouding hoog.

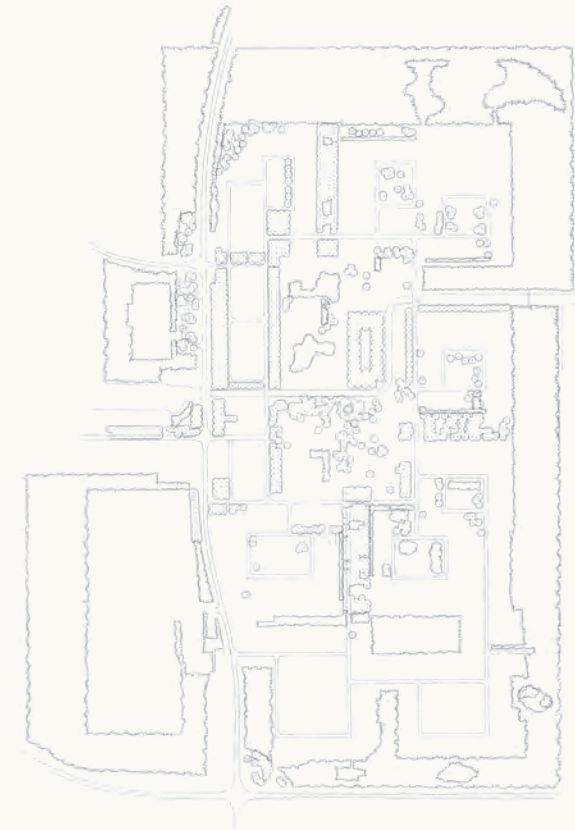
Voor beplantingstype 6 geldt dat het terugbrengen van hagen de voorkeur heeft. Aangezien het hier beplanting is op de grens van privé-tuinen privétuinen en openbaar gebied zal dit in overleg met bewoners en eigenaren moeten gebeuren.

Overige elementen

Ook al is het groen belangrijk, niet alles is met groen op te lossen. Een belangrijk aandachtspunt is het parkeren. Nagele is niet ontworpen op het huidige autogebruik en autobezit. Het gevolg is dat in de loop der jaren ad-hoc, daar waar vraag was, parkeervakken aangelegd zijn. Het gevolg is een verandering van het beeld en een aantasting van het groen. Ook zijn er diverse verkeerskundige maatregelen getroffen, als gevolg van grotere en andere verkeersstromen, die invloed hebben op het beeld van Nagele en, door hun ruimtebeslag, ook op het groen.

Een ander aspect is het invullen van de open grasvelden van de hoven met allerlei elementen zoals speelvoorzieningen. Ook dit strookt niet met de oorspronkelijke intenties en geeft per hof een divers beeld te zien. Het vraagt om een nadere afweging in overleg met omwonenden. Deze zaken vallen buiten het bestek van dit groenstructuurplan.

7. Toelichting en uitgangspunten Groenstructuurplan Nagele

tek. 7.1

7.1 Algemeen

Het groenstructuurplan bestaat in de eerste plaats uit een voorstel voor het instandhouden en zo goed mogelijk herstellen van beplantingstype 1 en 2; het groen dat beeldbepalend is voor Nagele, het dragende groene casco. De overige beplantingstypes komen aan de orde in de beschrijving van de verschillende dorpsdelen, respectievelijk het middengebied, de winkelzones met dorpsentree en tenslotte de hoven. Hiervoor zijn geen concrete ontwer-

pen en beplantingsplannen uitgewerkt maar uitgangspunten en ideeën geformuleerd, die vertaald zijn in een eerste inrichtingsvoorstel. Deze kunnen de leidraad vormen voor verdere gedetailleerde planuitwerkingen. Dit geheel is verbeeld op de bij dit groenstructuurplan horende plankaart (afb. 7.0).

7.2 Het groene casco

Dit betreft beplantingstype 1 en 2. Een exact herstel van de oorspronkelijke plannen is niet mogelijk en dermate ingrijpend dat dat ook niet wenselijk is. Door de inventarisatie van de huidige situatie (afb. 7.1) te vergelijken met het oorspronkelijke plan worden de verschillen helder. Op basis van een interpretatie van de oorspronkelijke plannen zijn keuzes gemaakt en ingrepen vastgesteld die voor een belangrijk deel het nieuwe groenstructuurplan bepalen. De ingrepen bestaan uit het rooien van bos en aanplanten van bos, het rooien van grote bomen en aanplanten van grote bomen. Per beplantingstype zijn voor de gewenste toekomstige situatie de volgende uitgangspunten gehanteerd.

Beplantingstype 1, de bosschil.

- Ten zuiden van de zuidelijke uitbreiding zijn er in de nieuw geplante schil (te) veel open plekken, met name in de hoek bij de rotonde. De schil werkt daarom onvoldoende als dichte

wand rond het dorp. De open plekken moeten worden dichtgeplant. Het te gebruiken sortiment van bomen en heesters komt overeen met de bestaande beplanting en wordt eveneens gemengd geplant.

- Het verhelderen van de groenstructuur langs de sportvelden. Dit kan door de dichte bosschil door te trekken langs de Ploegstraat tot en met de tennisbanen.

- Bij de benadering van het dorp vanuit het noorden is het doel van de bosschil dat men afrijdt op een groene muur, hier doorheen steekt en zodra men de schil gepasseerd is, men zich in het dorp bevindt. De aanwezige bosschages parallel aan de Nagelerweg, zowel aan de noord- als aan de zuidzijde doen afbreuk aan dit principe en moeten daarom geroid worden.

- In het middengebied en in enkele hoven zijn bosschages ontstaan; deze moeten allemaal geroid worden en vervangen worden door gras.

- De bosschil aan de oostzijde op de plaats waar de Nagelertocht de bosschil doorsnijdt, deze inkorten zodat de bomenrij langs de Nagelertocht vanuit het middengebied doorgetrokken kan worden.

- Bosschage ter plaatse van de loswal rooien teneinde het zicht op het buitengebied vanaf het Voorhof te herstellen .

- De doorbraak in de bosschil tussen de Klaverhof en de Wendakker zoveel mogelijk dichten. Dat kan door op twee plaatsen aan weerszijden van de straat een plantstrook te verbreden en door te trekken tot aan de straat c.q. trottoirrand.

- De padenloop door de bosschil plaatselijk aanpassen zodat hier en daar een venster op het open polderlandschap ontstaat.

Beplantingstype 2, grote bomen in gras.

- De Vizieren.

Belangrijk is het dat voor alle drie de vizieren dezelfde boomsoort gebruikt wordt. Als de essenziekte de toepassing van es onmogelijk of onverstandig maakt zal voor de vizieren een andere boomsoort gekozen moeten worden, bijvoorbeeld populier, linde, kastanje of esdoorn. Belangrijk is eveneens dat de bomen van gelijke leeftijd zijn. Het tussenplanten van jonge bomen is daarom geen optie. Kort samengevat houdt herstel van de vizieren in; het volledig rooien en opnieuw inplanten. Dit is een rigoureuze ingreep die, bij voorkeur, gefaseerd (per vizier) plaatsvindt en zo lang mogelijk uitgesteld wordt. De meest voor de hand liggende volgorde lijkt:

1. Vizier tussen Gerstehof en Tarwehof
2. Vizier tussen Vlashof en Klaverhof
3. Vizier tussen Koolzaadhof en Karweihof

- De U-vormige omkadering rond de winkelzones. Hier zijn indertijd iepen geplant. Enige jaren geleden zijn de iepen ziek geworden en geroid op een paar bomen na bij de entree van het museum en langs de Zuiderpoort. De iepen zijn vervangen door lindes, alleen niet helemaal in het correcte patroon. Ter plaatse van de dorpsentree, bij het Schokkererf, staan er te veel lindes, evenals in de noordwesthoek van de Ring. Langs de Zuiderpoort is deels esdoorn toegepast. Langs de Zuiderpoort ontbreekt bovendien een deel van de boombeplanting parallel aan de Ploegstraat. Het ligt voor de hand hier voor linde te kiezen. Een deel van de lindes is nog jong genoeg om te verplanten. De laatste iepen en de esdoorns moeten worden geroid en vervangen worden door lindes.

- Entree dorp.

De boombeplanting langs de Eggestraat en de Nagelervaart stopt bij het kruispunt. Hier zou juist de dorpsentree benadrukt en versterkt moeten worden door de bomenrij via de Voorhof door te trekken tot aan de overzijde van de Ring. Vanaf de loswal de dubbele rij kastanjes rooien en vervangen door een enkele rij wijd geplante wilgen die via het Voorhof doorloopt tot in het middengebied. De aanwezige lindes in dit gebied verwijderen, alsook de esdoorns ter plaatse van de voormalige bushalte langs de Ring.

- Ter plaatse van de voetbalvelden de bosschage en solitaire bomen rooien en vervangen door één bomenblok. De hiervoor te gebruiken soort zou es, populier of wilg kunnen zijn.

- Boombegeleiding langs de Nagelervaart aan de oostzijde.

De huidige esdoorns rooien en vervangen door wijd geplante wilgen, overeenkomstig de voorgestelde ingreep bij de dorpsentree langs de Voorhof.

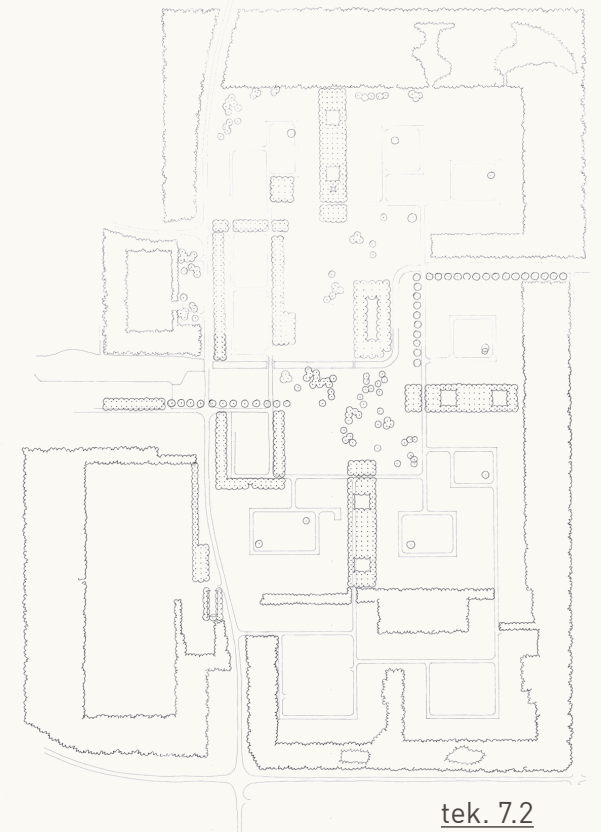
- Het bomenblok rond het speelveld in het middengebied handhaven. Te zijner tijd als de Amerikaanse eiken kaprijp zijn én de loop c.q. vorm van de Nagelertocht aangepast is, het blok herplanten inclusief de (nu) missende boom op de hoek in de bocht van het water.

- Verspreid staande bomen in het middengebied. Het zijn er ten zuiden van de Nagelertocht te veel en er zit weinig structuur in de groepen. Door dunning kan dat verbeterd worden. Zodanig dunnen dat losgestrooide groepen ontstaan met steeds 1 boomsoort per groep. De herdenkingsbomen; een Gingko en een lijsterbes handhaven.

- Tussen de Gerstehof en de Ring staat een blok platanen, strak in het gelid in het gras. Deze zijn later geplant en de exotische soort is ook niet passend. In de oude plannen was hier een bouwblok gepland. Het bomenblok handhaven omdat de bomen vrij jong en vitaal zijn en omdat het een mooie ruimtelijke geleding vormt tussen de hof en het middengebied.

- Per hof 1 of 2 grote bomen handhaven, overige grote bomen rooien.

Deze uitgangspunten zijn vertaald in [tekening 7.2](#).

7.3 Dorpsdeel, Middengebied

Er zijn geen originele beplantingsplannen van het middengebied beschikbaar. De delen beplantingsplan uit 1956 die er wel zijn laten een aanzet zien van het middengebied. Het geeft daarmee wel de intentie voor het middengebied weer. Het is een combinatie van beplantingstype 2, 4 en 6. De grote bomen in gras, type 2 zijn al weergegeven op kaart, [tekening 7.2](#). Op diezelfde kaart is aangegeven dat enkele vrij grote bosvlakken geroid moeten worden. Samen met het dunnen in het grote bomenbestand vormt dat een flinke kaalslag.

De verdere geleding en aankleding van de ruimte moet plaatsvinden door aanvulling met beplantingstypes 4 en 6; meerstammige kleine bomen en hagen. Een mogelijke vertaling daarvan is weergegeven op [tekening 7.3](#).

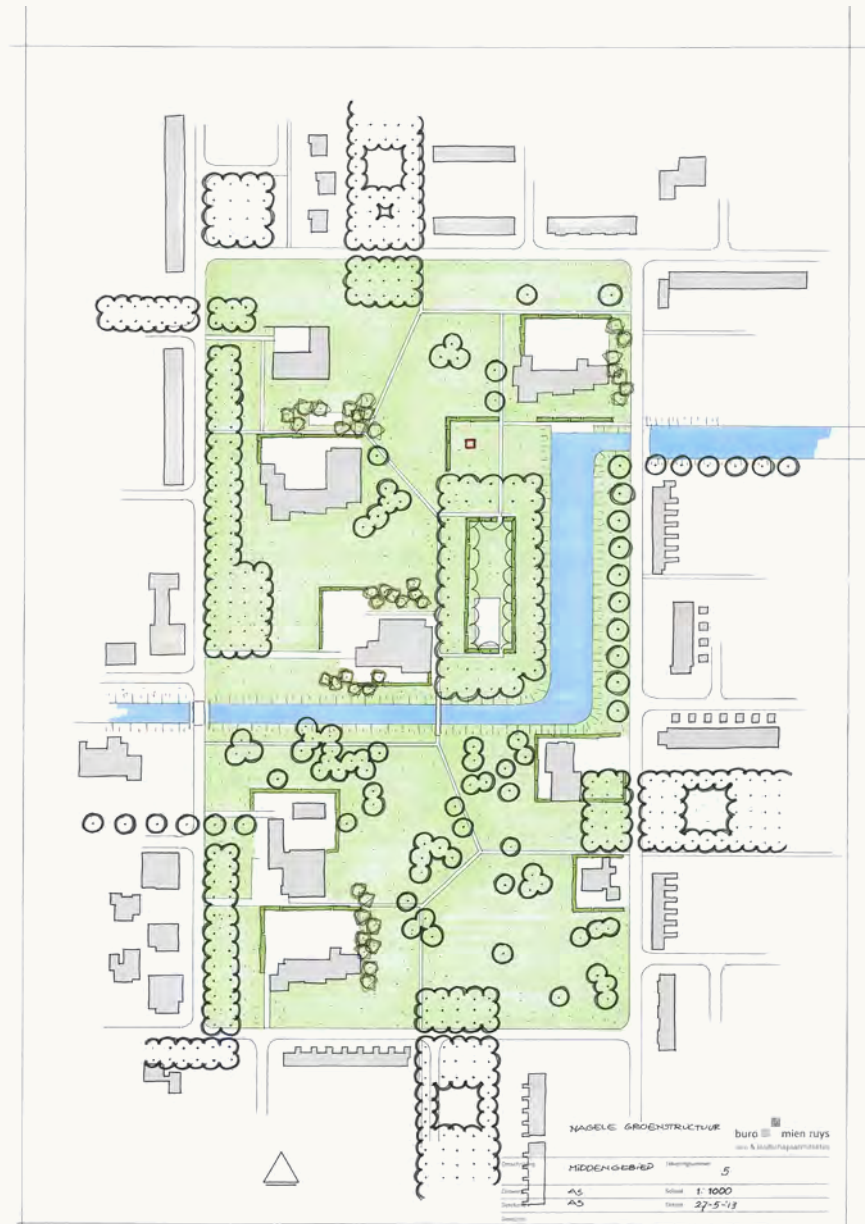
De hagen dienen hier om de erfgrenzen te markeren zoals ze nu al rond de woning naast het museum, rond de schoolpleinen en rond het basketbalveld staan. De bloeiende kleine bomen dienen om de buitenruimtes bij de gebouwen een zekere beslotenheid en kleinschaligheid te geven en om kleuraccenten in de verschillende seizoenen toe te voegen, zoals dit in de brief van Mien Ruys van 10 juni 1974 (afb. 3.16) is benadrukt. In [bijlage 7.4](#) is een lijst opgenomen van kleine bomen die meerstammig gekweekt worden en die passend zijn in Nagele. Bij herplant van meerstammige kleine bomen zou uit deze lijst gekozen moeten worden.

Een andere belangrijke ingreep is dat het parkeren weggehaald wordt uit de rand van het middengebied, evenals de daaraan gekoppelde heesters en de trottoirs. Op deze manier

wordt bereikt dat, rondom het middengebied, het gras doorloopt tot aan de rand van de rijbaan van de Ring. Het parkeren zal elders opgelost moeten worden aan de andere zijde van de Ring. De uitwerking hiervan maakt geen onderdeel uit van dit groenstructuurplan.

Nu er meer ruimte ontstaat kan tegelijkertijd het padenpatroon aangepast worden. Het oorspronkelijke padenpatroon dat zigzaggend tussen de boomgroepen door beweegt is hierbij als uitgangspunt genomen. Extra aandacht is daarbij besteed aan de aansluiting van deze wandelpaden op de wandelpaden buiten de Ring. Zo zijn wandelroutes langs de vizieren doorgetrokken in het middengebied. De rotonde met heesterbeplanting, net ten zuiden van de Nagelertocht, is verwijderd; het is een later toegevoegd element dat niet past in de rechthoekige belijning van Nagele en het padenpatroon.

Een prominente plek in het middengebied is, volgens de oorspronkelijke plannen, weggelegd voor een muziektent. Het betreft de plek in het middengebied in het verlengde van de Nagelertocht, daar waar deze de oostzijde van Nagele verlaat. Van hieruit is er, net als ter plaatse van het Schokkererf, een doorzicht naar de polder over de Nagelertocht. Deze plek leent zich bij uitstek voor een extra accent, een bijzondere verblijfs- en ontmoetingsplek. Ook in de beplanting zou deze plek extra aandacht kunnen krijgen met een kleurig en uitbundig karakter (beplantingstype 5). Op deze manier worden de locaties waar vanuit het hart van het dorp contact is met de open polder geaccentueerd. Dit zou in een ontwerp nader uitgewerkt moeten worden, en maakt geen onderdeel uit van dit groenstructuurplan.

tek. 7.3

7.4 Dorpsdeel, Winkelzone met dorpsentree

De U-vormige bomenrijen rond de Noorder- en Zuiderwinkels vormen de omkadering van het winkelgebied. Doordat de bomenrijen de Ring oversteken ontstaat er een ruimtelijke verwevenheid met het middengebied. Ter plaatse van de dorpsentree is er een opening naar de polder, maar ook een opening naar het middengebied. Het inkorten en verbreden van de

lindebepanting langs de Ring ten noorden van de Nagelertocht versterkt dit en accentueert het zicht op het Rietveld. Ook aan de noordzijde is er een (kleine) opening gemaakt in de U-vorm van lindebomen die het zicht op de kerk vrijhoudt. Deze uitgangspunten zijn al verwerkt in [tekening 7.2](#). De dorpsentree en de omgeving van het Schokkererf vragen om extra aandacht. Dit geldt voor de nieuwbouw, maar in het verlengde daarvan, ook voor de openbare ruimte en aan te brengen beplanting. Hier zou met kleur en uitbundige beplanting de dorpsentree extra geaccentueerd kunnen worden. Deze beplanting zal, aansluitend aan de nieuwbouwplannen, uitgewerkt moeten worden en is in dit groenstructuurplan niet

meegenomen. Voor het overige groen en de inrichting rond de dorpsentree zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Het kruispunt groener maken.
- Het fietspad verleggen.
- De bushalte verplaatsen.
- In de tussenbermen geen verharding of heesters maar gras.
- De bomenrij (wijd geplante wilgen) langs de

Eggestraat doortrekken tot aan de

- Ring, in een brede grasberm.
- Een deel van de bestrating bij het Schokkerf weghalen en vervangen door gras.
- De parkeerplaats inkorten.
- De containers verplaatsen.
- Het doorzicht naar de polder accentueren.
- De bomen aan weerszijden van de Akkerweg weghalen.
- De bosschage langs de loswal rooien.

Kenmerkend voor de winkelzone is dat de voetgangersroute door de kern van beide gebieden loopt, terwijl de auto-ontsluiting aan de buitenzijde ligt, in de vorm van een rondrijlus, binnen de grote bomenrijen. Aan deze rondrijlus kan het parkeren gekoppeld worden. Dit parkeren kan met hagen (deels) aan het zicht onttrokken worden. Aan de zijde van de Ploegstraat en de Akkerstraat zijn de grote bomen in 2 rijen geplant in plaats van 3 of 4 rijen zoals uit de oude ontwerpen blijkt. Deze dubbele rij is voldoende voor het bedoelde ruimtelijk effect. Op deze manier blijft aan de 'binnenzijde' van deze dubbele rij meer ruimte over. Langs de Zuiderpoort kan deze ruimte benut worden voor bijvoorbeeld parkeerplaatsen die elders mogelijk worden verwijderd.

De verspreid liggende heestervlakken tussen de winkels worden gerooid en vervangen door gras waardoor een rustiger beeld en meer eenheid ontstaat. Langs de zone van de binnenstraat kunnen meerstammige kleine bomen, beplantingstype 4, toegepast worden die samen met de bebouwing een enigszins besloten, kleinschalig en daardoor plezierig wandelgebied vormen. Seizoensaccenten zijn belangrijk voor het sortiment van beplantingstype 4. Zo geven deze bomen kleur en variatie aan de overigens sobere groene ruimtes. Een mogelijke vertaling van deze uitgangspunten is gegeven op [tekening nr. 7.5](#).

7.5 Dorpsdeel, De hoven

In de hoven is de aantasting van de oorspronkelijke groenstructuur het grootst. Het gaat dan om de volgende situaties:

- Er zijn bosvlakken en grote bomen geplant (beplantingstype 1 en 2)
- In het middenveld, bedoeld als rustige groene ruimte, is aan de randen haaksparkeren gerealiseerd waardoor het beeld op veel plaatsen bepaald wordt door blik.
- Op het middenveld zijn her en der speelvoor-

ring na, overal gerooid. Enerzijds ten behoeve van de aanleg van parkeerplaatsen. Anderzijds als gevolg van ouderdom/ziekte. De meeste van deze soorten zijn niet langlevend en na ca. 60 jaar kaprijp.

- De hagen op de erfafscheidingen, beplantingstype 6, zijn op veel plaatsen vervangen door een grote verscheidenheid aan schuttingen.
- In de heesterstroken, beplantingstype 5, is nergens meer het oorspronkelijke sortiment terug te vinden. De heesterstroken

verdwenen.

Uitgangspunten voor uitwerking hoven

Voor wat betreft beplantingstype 1 en 2 zijn alle ingrepen, zoals weergegeven op [tekening 7.2](#), onderdeel van het Groenstructuurplan. Voor de verdere aanpak van de hoven wordt voorgesteld dit in overleg met de bewoners vorm te geven. Er zou een grotere vrijheid mogelijk moeten zijn in de invulling van de buitenruimte. Hiervoor moeten wel spelregels afgesproken worden. Dit kan door vooraf varianten of modellen, met verschillende opties voor de invulling van het groen, op te stellen die allemaal passen binnen de uitgangspunten van het groenstructuurplan en een vertaling zijn van de oorspronkelijke ideeën. Het gaat dan om de volgende uitgangspunten:

- Het terugbrengen van beplantingstype 4. Het precieze aantal en de exacte plaats zal per hof uitgewerkt moeten worden. In de doorrekening van het groenstructuurplan is een geschat aantal per hof meegenomen.

- Parkeren. De auto's domineren de hoven. Het aantal parkeerplaatsen lijkt ook groter dan werkelijk nodig en er zijn verschillen per hof qua parkeerbehoefte. Allereerst zal het werkelijk benodigde aantal parkeerplaatsen vastgesteld moeten worden. Vervolgens kan per hof een goede parkeeroplossing uitgewerkt worden. Twee zijden van het groene middenveld vrijhouden en nieuwe parkeerplaatsen toevoegen in de hoeken van de hoven op restruimtes is een goede aanpak. Uitwerking van deze parkeeroplossingen vormt geen onderdeel van dit groenstructuurplan.

- Het rooien van de heesters en inzaaien met gras. Deze ingreep maakt (ook) onderdeel uit van de gemeentelijke omvormingsplannen voor het

tek. 7.5

zoningen gerealiseerd. Dit strookt niet met de oorspronkelijke bedoeling om deze in de open plekken van de vizieren te plaatsen als verbindend element tussen de hoven.

- De meerstammige bloeiende kleine bomen, beplantingstype 4, zijn, op een enkele uitzonde-

zijn ingevuld als individuele voortuintjes, vervangen door gras of beplant met een ander heestersortiment dat onvoldoende onderhouden wordt en vol onkruid staat. Daarmee zijn ook de bedoelde kleur- en seizoensaccenten

groen in de gehele gemeente Noordoostpolder. Deze omvormingsplannen hebben als doel een bezuiniging op de onderhoudskosten te bewerkstelligen. Deze ingreep wordt grotendeels bekostigd uit het budget voor deze omvormingsplannen. Deze ingrepen zijn meegenomen in de fasering en doorrekening van het groenstructuurplan (zie hoofdstuk 8). Vervolgens is het mogelijk per hof delen van het gras weer te vervangen door beplantings-type 5. Dit dient in samenspraak met de bewoners moeten gebeuren. Er zou een grotere vrijheid in de sortimentkeuze kunnen zijn. De studenten van de Mien Ruys Academie kunnen hier een rol in spelen, zowel in ontwerp als in aanleg en onderhoud. Eventueel kunnen ook de bewoners hierin participeren. Op deze manier komt er weer ruimte voor experiment terug in Nagele. Aandachtspunt zal wel moeten zijn dat deze nieuwe beplanting geen verhoging van de totale onderhoudskosten met zich meebrengt. Of, waar en in welke vorm deze beplantingen toegevoegd gaan worden is nu nog niet te zeggen. Ze zijn niet meegenomen in de doorrekening van het groenstructuurplan.

- Invulling van het middenveld moet plaatsvinden in samenspraak met de bewoners.

- Erfafscheidingen.

Bij voorkeur overal de hagen terugbrengen. Hierbij kiezen voor de sterke *Ligustrum vulgare* 'Atrovirens'. De eenmalige investering zou voor rekening van de gemeente moeten komen. Onderhoud in de vorm van het strak knippen op een vaste hoogte zal echter door de bewoner of eigenaar gedaan moeten worden. Als alternatief zou één standaard schutting voorgeschreven kunnen worden. Uniformiteit in de erfafscheidingen brengt rust in het straatbeeld. Deze kosten zijn niet meegenomen in de doorrekening van het groenstructuurplan.

Pilot Klaverhof

De betrokkenheid van de bewoners bij de uitwerking van de hoven is een belangrijk uitgangspunt. Dit zou per hof in gang gezet kunnen worden. Om te experimenteren op welke manier dit gedaan zou kunnen worden en te peilen wat de ideeën en wensen van bewoners zijn is als pilot een workshop gehouden met bewoners van de Klaverhof. Een verslag van deze workshop en een toelichting op de besproken modellen is terug te vinden in [bijlage 7.6](#).

8. Vertaling Groenstructuurplan naar uitvoering

Om dit Groenstructuurplan daadwerkelijk te kunnen realiseren moet het vertaald worden naar concrete werkzaamheden. Deze werkzaamheden moeten vervolgens worden geprioriteerd en gefaseerd over een lange periode. En tenslotte moeten natuurlijk de kosten van deze werkzaamheden in beeld worden gebracht.

Fasering en prioritering

Gekozen is voor een spreiding van de ingrepen over een periode van 10 jaar. Enerzijds is er op die manier een zekere voortgang, anderzijds is er tijd en ruimte om planonderdelen verder uit te werken, ingrepen te communiceren met het dorp en ander stakeholders en ook de impact van de ingrepen te spreiden.

Voor het vaststellen van de volgorde waarin de werkzaamheden kunnen gaan plaatsvinden, spelen de volgende afwegingen een rol.

- Belang van de ingreep voor verbetering van de ruimtelijke structuur, zoals bijvoorbeeld het rooien van de bosvlakken in de hoven. Deze bosvlakken verstoren de bedoelde ruimtelijke structuur in ernstige mate.

- Is de ingreep snel en eenvoudig voor te bereiden. Zo is bijvoorbeeld het dunnen van groepen grote bomen in het middengebied organisatorisch eenvoudiger dan het vervangen van de bomen in de vizieren.

- Voor sommige werkzaamheden geldt hoe eerder hoe beter. Dit geldt bijvoorbeeld voor het verplanten van aanwezige bomen. Hoe langer gewacht wordt hoe moeilijker (en duurder) het wordt een boom te verplanten.

- Levert de ingreep een besparing in de onderhoudskosten op.

- Bestaat er samenhang met andere (toekomstige) ontwikkelingen zoals bijvoorbeeld het Schokkererf of de Noorderwinkels. Het planten van nieuwe bomen kan beter uitgesteld worden totdat duidelijk is hoe, wanneer en waar er gebouwd gaat worden.

- Het is verstandig de ingrepen te spreiden. Niet alleen in tijd en kosten maar ook evenwichtig verspreid over het dorp.

Kostenaspect

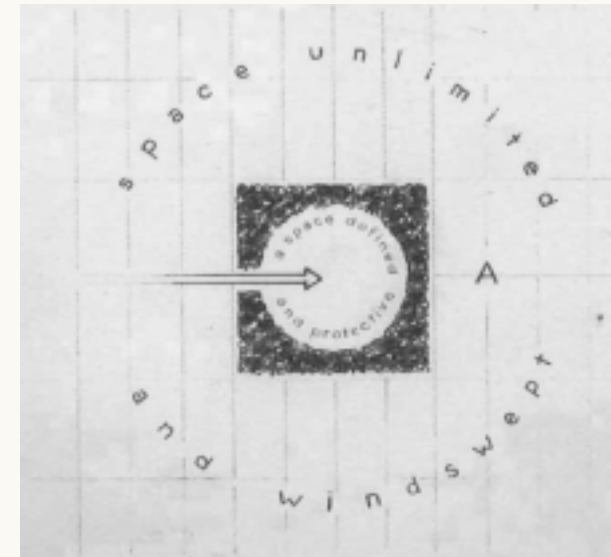
Wat de kosten betreft is het belangrijk om een onderscheid te maken in investeringskosten (eenmalig) en onderhoudskosten (jaarlijks terugkerend). Enerzijds is er budget vanuit het projectplan 'Uitvoeringslab Nagele' voor herstel en revitalisering van Nagele en daarin speelt het groen een belangrijke rol. Anderzijds heeft de gemeente vanuit het Groenbeleidsplan (voor alle dorpen) een bezuinigingstaak. Dit houdt in dat op het bestaande onderhoudsbudget 10% besparing gevonden moet worden. Dat betekent dat, naast de investeringskosten, ook de consequenties op de onderhoudskosten meegewogen moeten worden in de verdere uitwerking van dit Groenstructuurplan.

Bijlagen

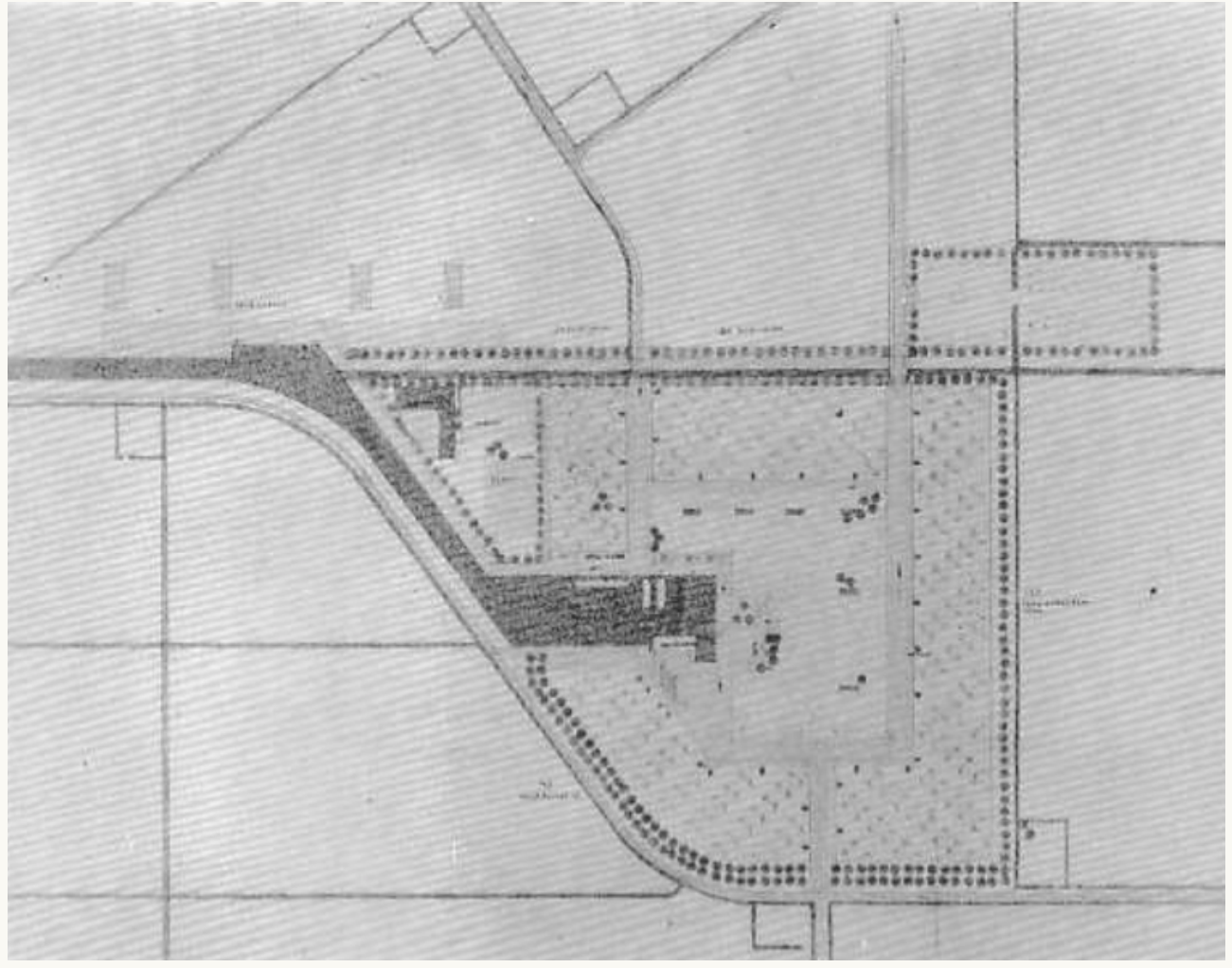
Op de volgende pagina's zijn alle afbeeldingen en andere stukken bijgevoegd. Als er in de tekst op de [afb. link](#) wordt geklikt scrollt men automatisch naar de betreffende afbeelding onder aan het document. Door op [terug](#) te klikken, keert men terug naar de tekst.

afb. 2.1

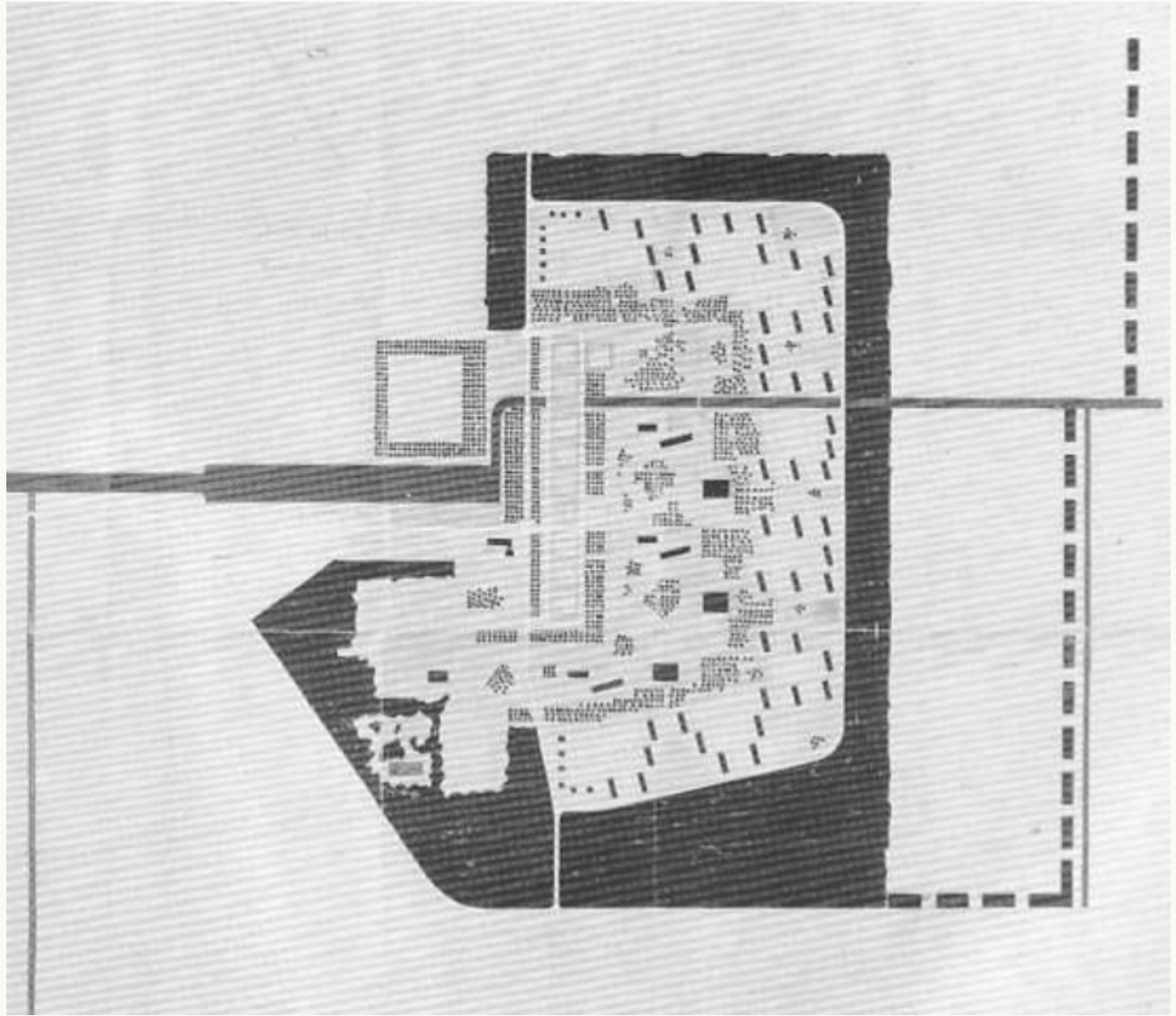
afb. 2.2

afb. 2.3

Terug

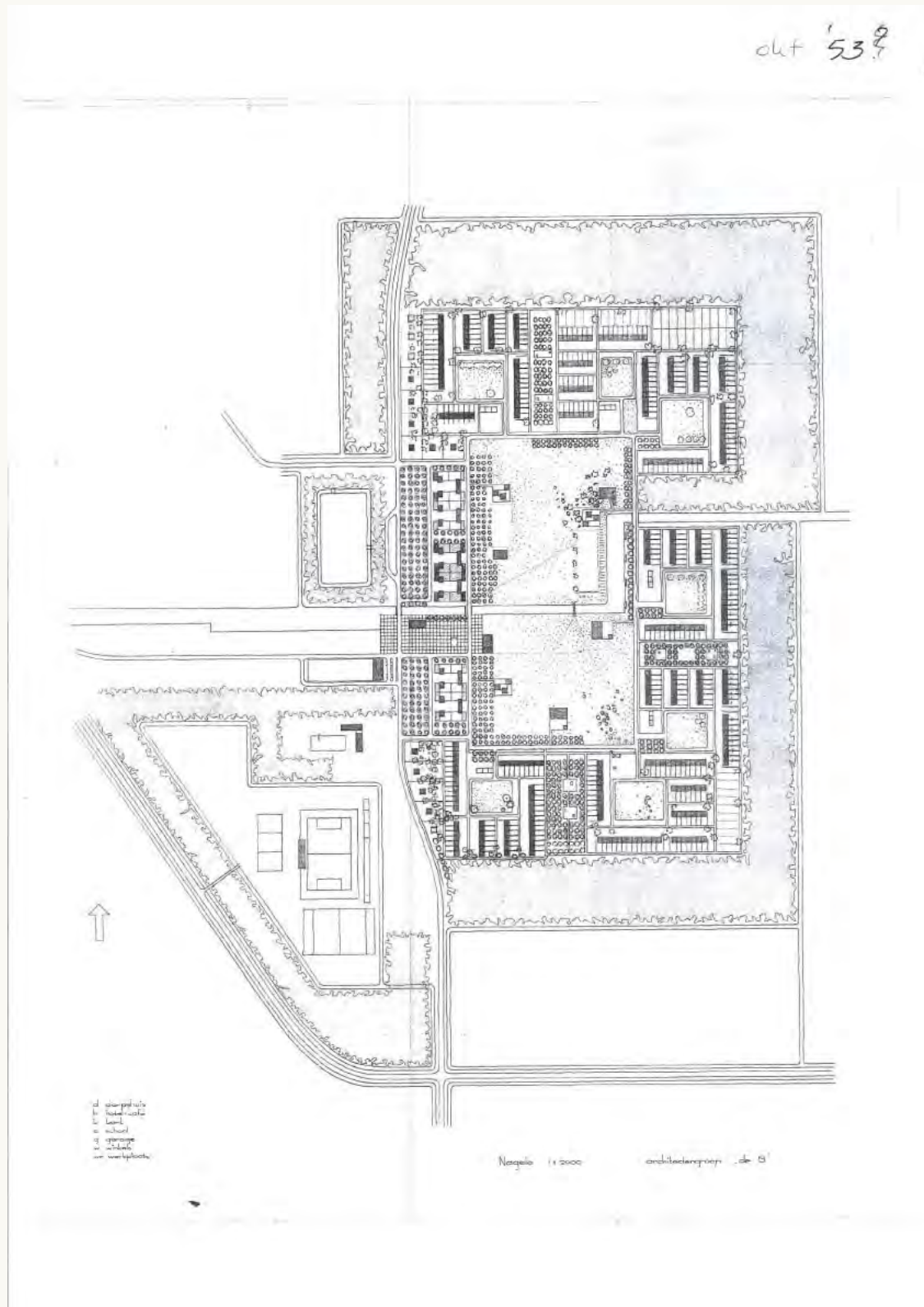
afb. 2.4

Terug

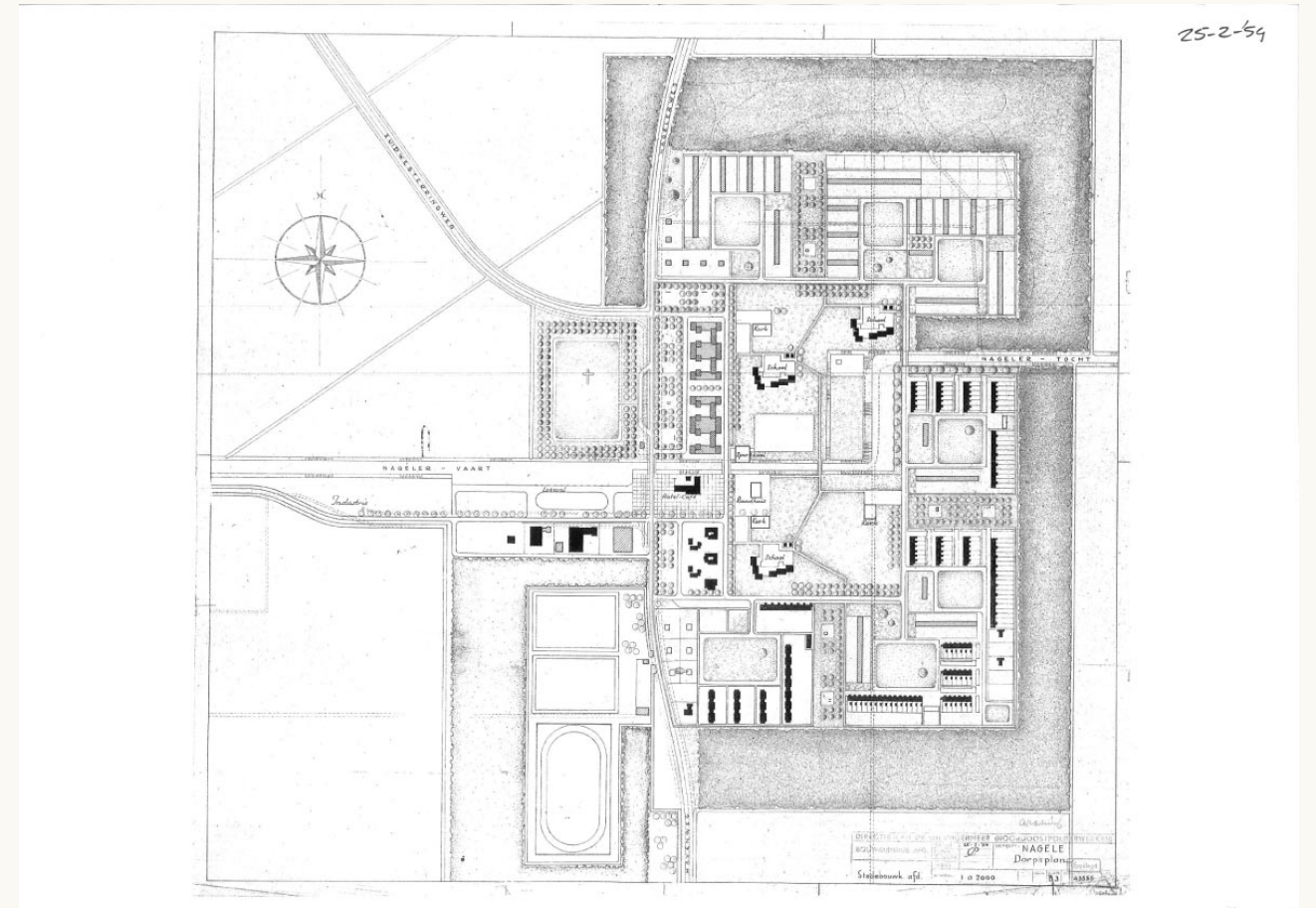

afb. 3.5

afb 539

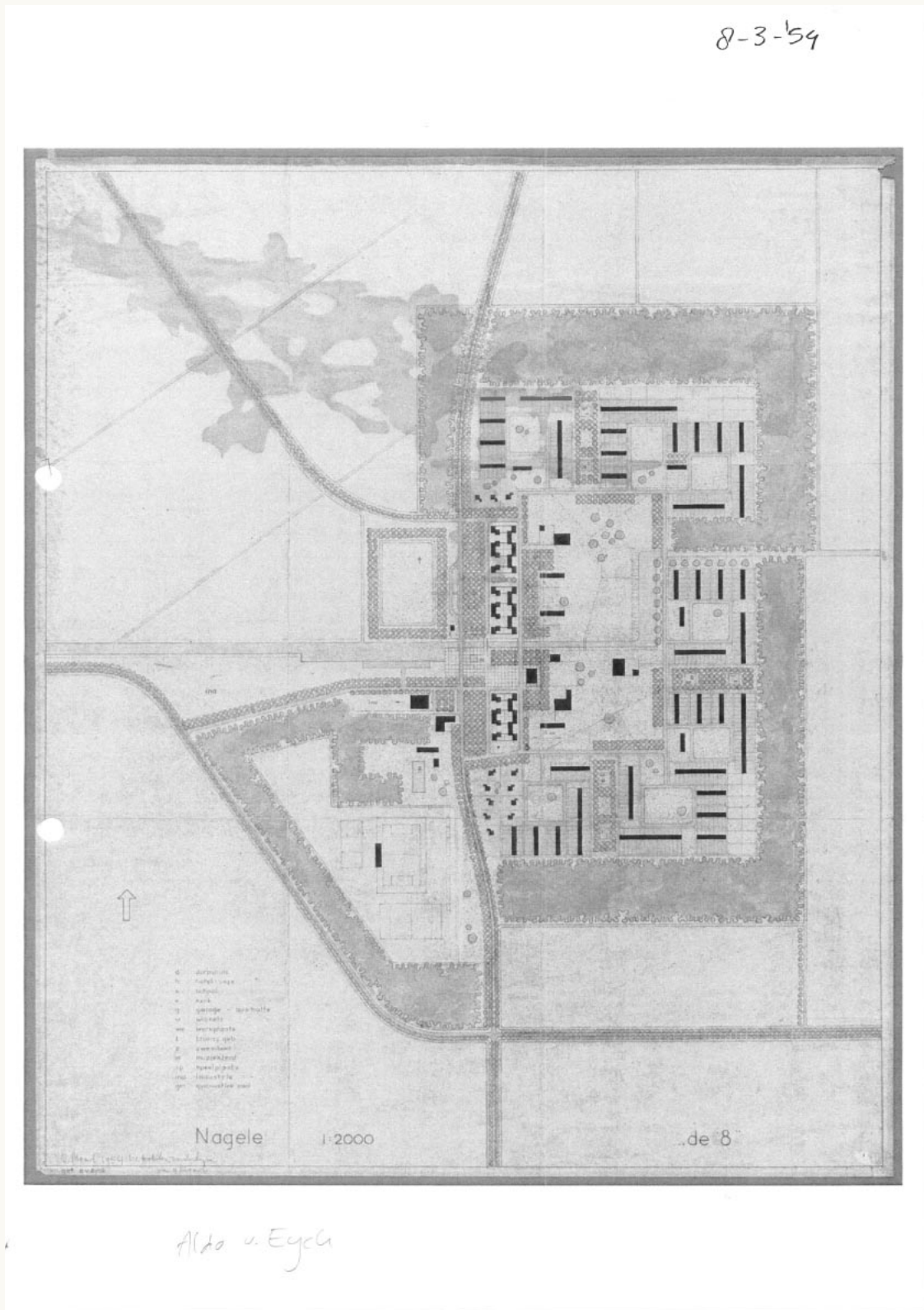
afb. 3.1

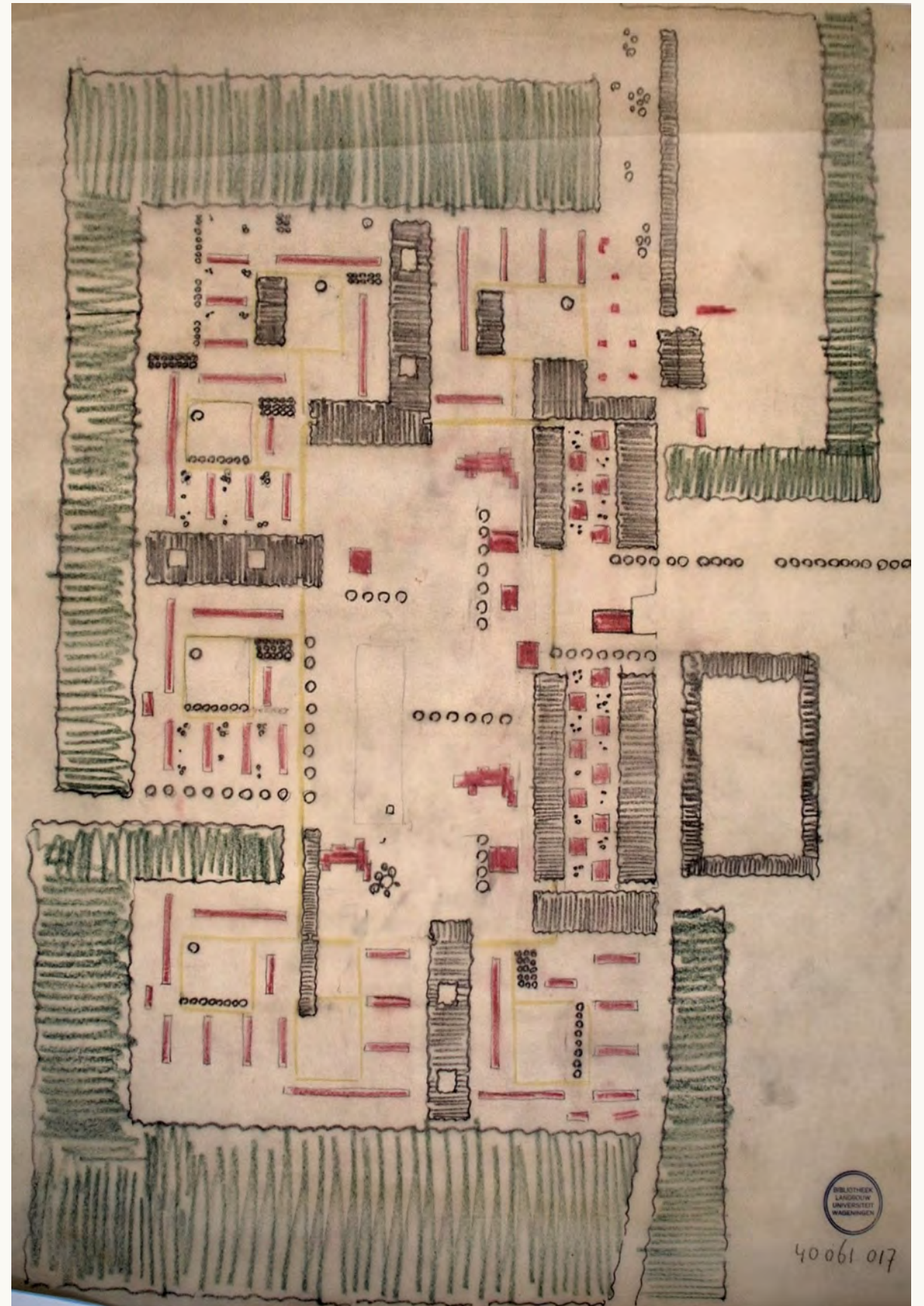
25-2-59

afb. 3.2

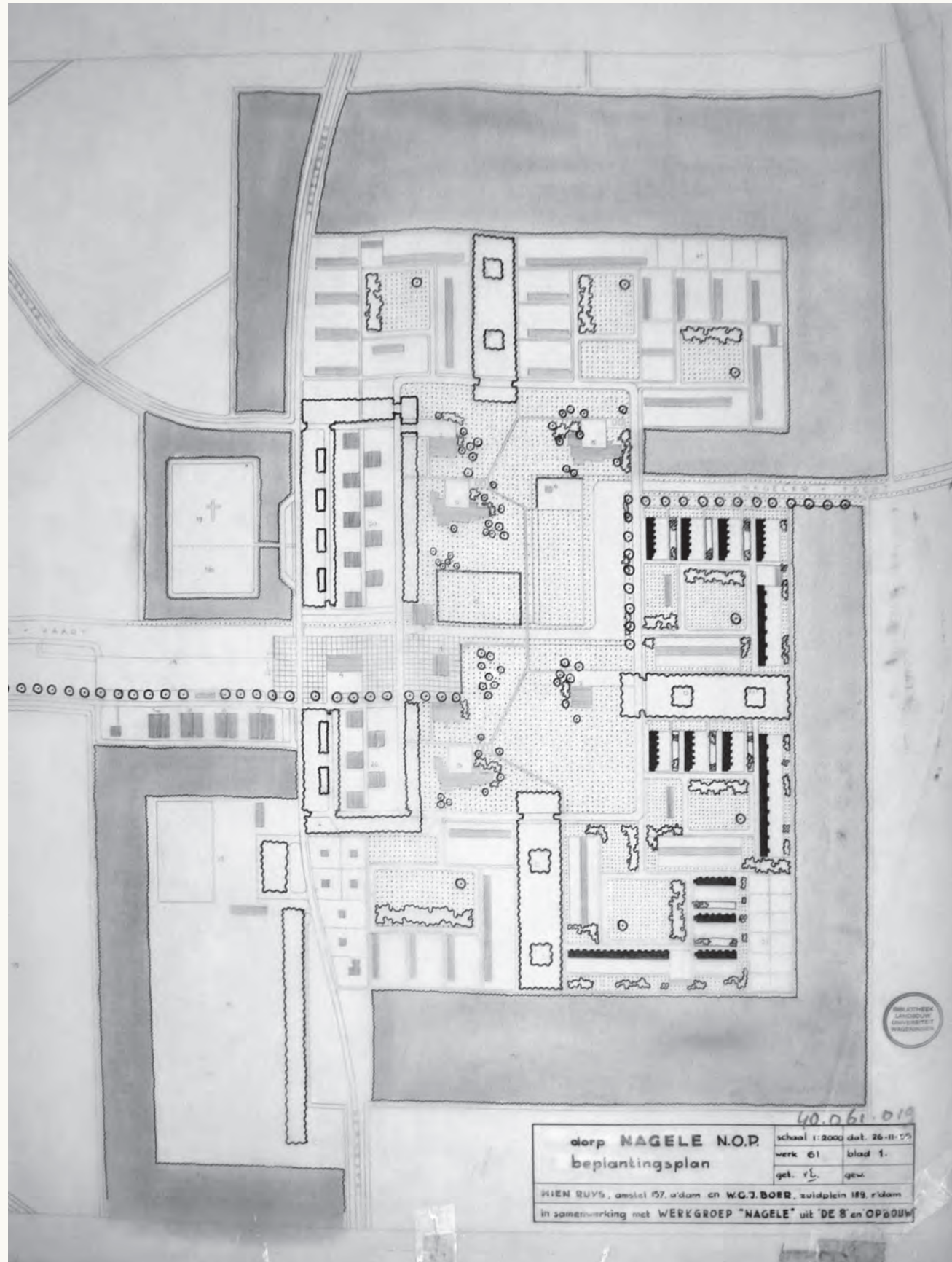

afb. 3.3

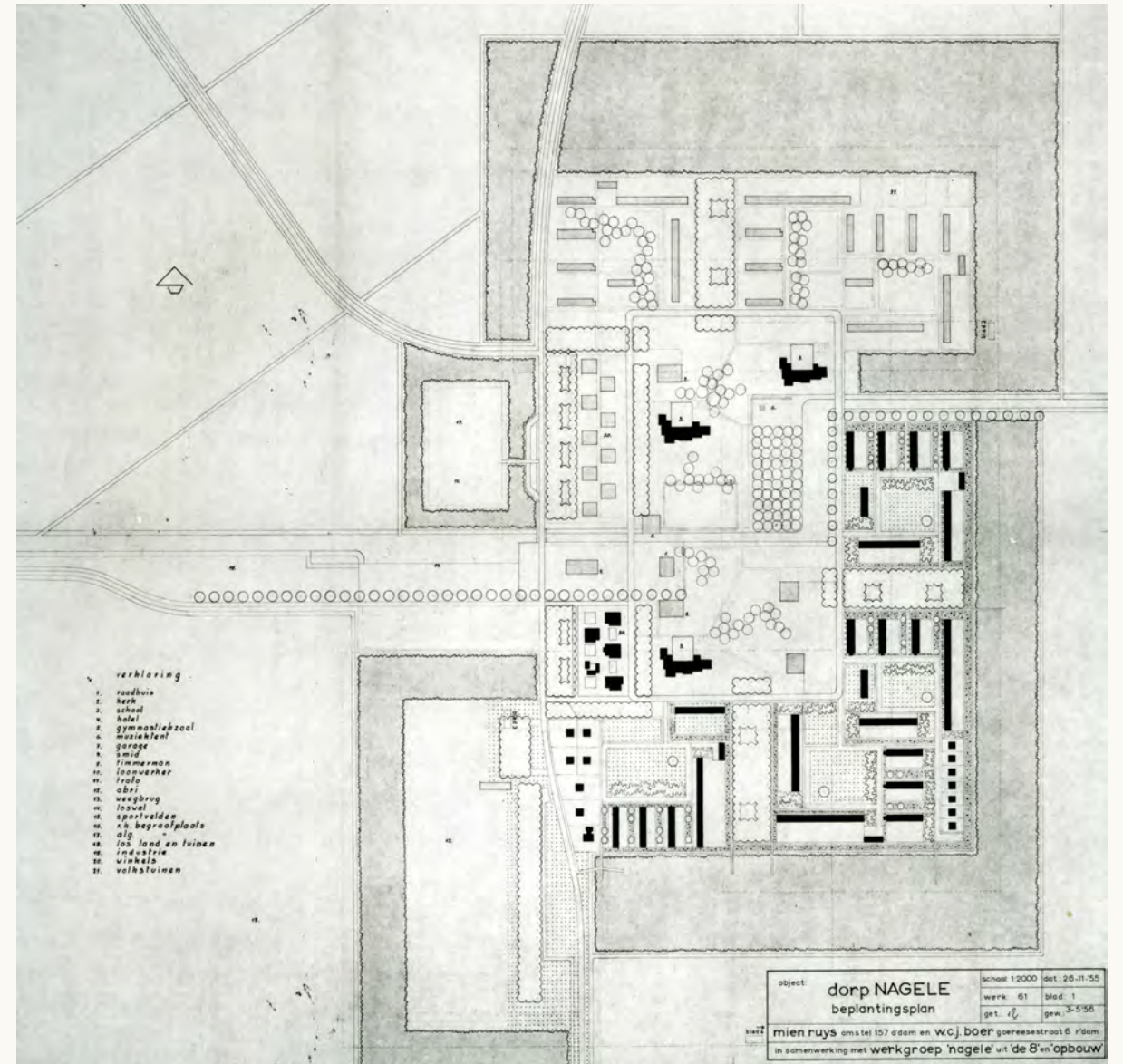

afb. 3.4

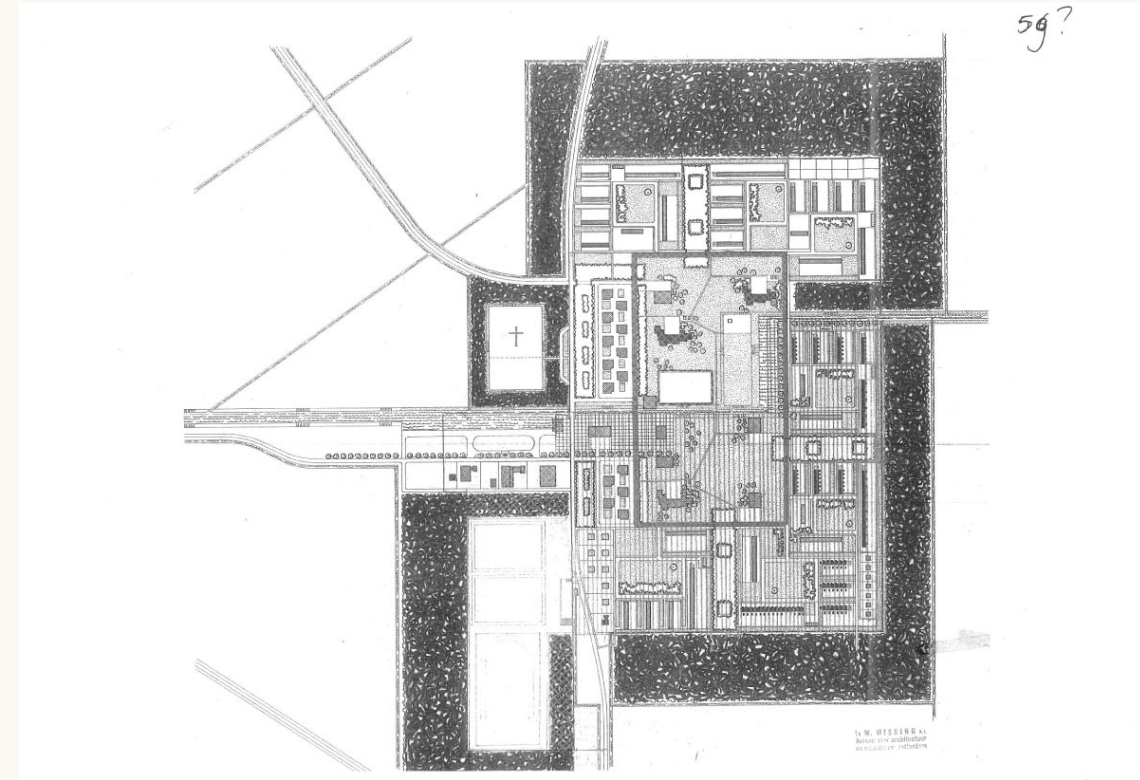

afb. 3.5

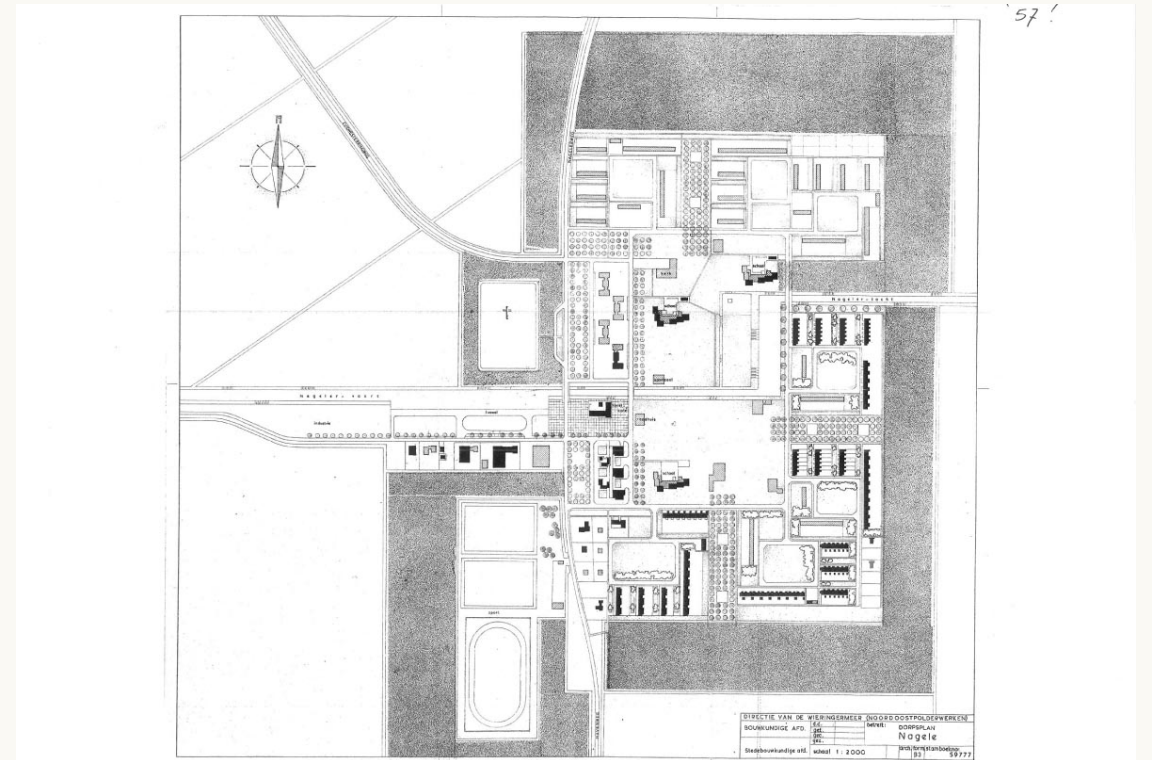

afb. 3.6

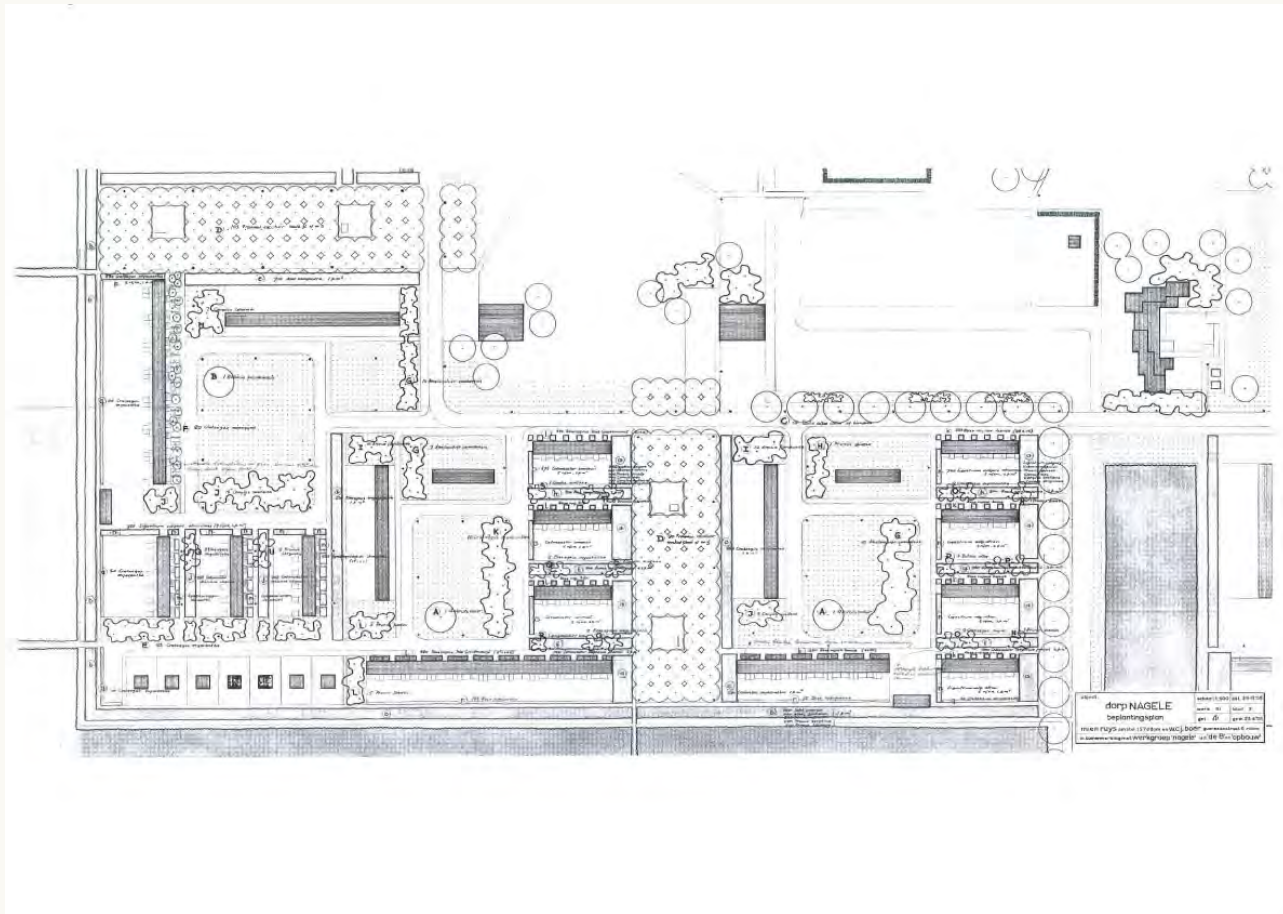

afb. 3.7

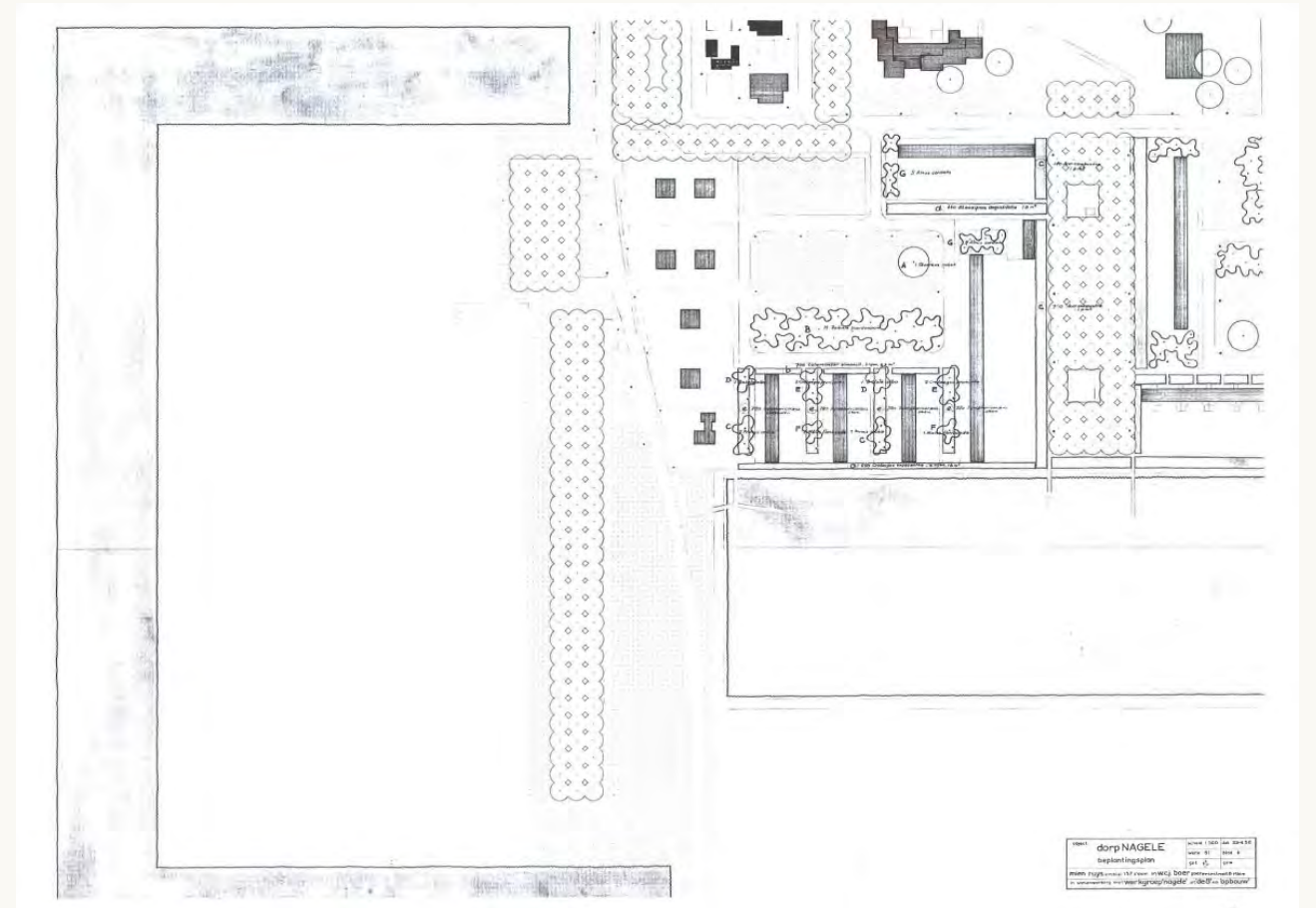

afb. 3.8

afb. 3.9

afb. 3.10

W. C. J. BOER TUIN- EN LANDSCHAPARCHITECT B.N.T. GOEREESESTRAAT 6 ROTTERDAM Z

tel. woning k 1800-78300

afrekening 574972

Directie Hoornvloedpolderwerken
De Welvaalgestrengte Heer A.U.
Hoofd van de Bouwkundige afdeling
Manno van Oosthoornsingel 16
= W. C. J. B. =

betreft beplantingsplan dorp NAGELE N.O.F. datum 29 November 1956

Geer Beachte heer van Eek,

Hierbij zend ik U in tweevoud de tekeningen blad 2 en 4, betreffende het gedetailleerde beplantingsplan voor de buurten I en II, respectievelijk met de woningen van de architecten: Rietveld - Stam/van Bodegraven en Mevr. Stam-Baas/Groenman, alsmede de daarbij behorende plantlijsten nr. I en II in drie velden.

De tekening van de eerste buurten (blad 2) is overeenkomstig het stedsbouwkundig plan en de woningen gewijzigd en bijgewerkt.

Ik hoop, dat de wijzigingen in de beplanting, zoals door U met mevrouw Eups indertijd besproken zijn, thans overeenkomstig Uw wensen aangebracht zijn.

Wij zouden het op prijs stellen, wanneer ook de uitvoering van de beplantingen in nader overleg met ons tot stand kan komen. Wij zijn ook gezamenlijk bereid, zo nodig een en ander nader toe te lichten.

De tekeningen voor het grote middenterrein en de winkelstrook zijn in voorbereiding.

Ben voorstel betreffende de berekening van het honorarium en het thans verschuldigde bedrag zend ik U zo spoedig mogelijk hierna.

W. C. J. Boer

bijlagen:

4 tekeningen (blad 2 en 4 in tweevoud)
6 bladen A4 form. (Plantlijsten I en II in tweevoud)

Opgelegd

W. C. J. BOER TUIN- EN LANDSCHAPARCHITECT B.N.T. GOEREESESTRAAT 6 ROTTERDAM Z

onderwerp: beplanting dorp NAGELE N.O.F.

datum: 27 November 1956

I PLANTLIJST (buurt arch. Rietveld - Bodegraven/Stam)
behoort bij tekening: werk 61, blad 2, gev. 23-4-56

Vlaskhof en klaverhof en
kwalzandhof

Stambomen

V+kl A	2	Quercus robur
ko B	1	Robinia pseudoacacia
V C	18	Salix alba calva of S.n. Liempde
ko+kl D	195	Fraxinus excelsior Westhof Glorie of F.e. Doorenbos 5 (90 + 105)
kl E	25	Crataegus oxyacantha
ko F	20	Crataegus monogyna

Struikvormige bomen

ko+V+RG	30	Amelanchier canadensis (10 + 20)
V H	7	Prunus spinosa
V,RI	20	Aronia floribunda (10 + 10)
ko+V J	20	Corylus avellana (5 + 15)
kl K	10	Crataegus oxyacantha
kl L	10	Prunus padus
ko M	7	Corylus colurna
V N	2	Prunus padus
V O	4	Crataegus oxyacantha
V P	3	Betula alba
ko+V Q	6	Elaeagnus angustifolia (4 + 2)
kl R	1	Amelanchier canadensis
kl S	2	Corylus avellana
kl T	2	Prunus spinosa
ko U	2	Prunus sargentii

Heesters

V+kl a.	lage boevakken: 2100 m ² , 1 st. p.m ²
400	Ligustrum vulgare
400	Viburnum opulus
400	Prunus spinosa
400	Cornus mas
400	Cornus sanguinea
100	Corylus avellana
ko+V+kl b.	hakkoutstrook lange bosrand (oost en zijde): 3700 m ² , 1 st. p.m ²
1100	Salix cinerea (ev. alba)
1100	Alnus glutinosa
500	Prunus padus
500	Prunus serotina
500	Prunus spinosa
V c.	850 Crataegus oxyacantha (650 + 200), 1 st. p.m ²
kl d.	650 Elaeagnus angustifolia, 1 st. p.m ²
ko e.	710 Acer campestre, 1 st. p.m ²
V+kl f.	2000 Cotoneaster adpressa praecox (1000 + 1000), gem. 4 st. p.m ² , 500 m ²
g.	750 Symplocos chinensis, gem. 3 st. p.m ² , 250 m ²
V+kl h.	1000 Rosa spinosissima (500 + 500), gem. 2 st. p.m ² , 500 m ²
kl i.	500 Aronia melanocarpa, gem. 2 st. p.m ² , 250 m ²
ko j.	450 Cotoneaster dielsiana elegans (225 + 225)

zie verder vervolgblad 1

Opgelegd

afb. 3.11

onderwerp: beplanting dorp HAGELE
datum: 27 November 1956

I PLANTLIJST (buurt arch. Kistveld - Bodagraven/Stam)
vervolg blad 1. behoort bij tekening: werk 61, blad 2, gew. 23-4-56

vervolg Heesters

- V k. 810 Rosa rugosa hansa (450 + 350), 28 vakken x 16 st. en 6 vakken x 60
- kl l. 900 Rosa rugosa Pink Crootendorst (340 + 560), 21 vakken x 16 st en
- w m. 650 Symporicarpus chenaultii (18 x 36 st.) (9 1/3 x 60 st.)
- V kw n. 750 Ligustrum vulgare atrovirens, 5 rijen, 2 st. p.m1
- 750 - - - - -
- 1500 - - - - -
- lt o. 575 Cotoneaster simonsii, 5 rijen, 2 st. p.m1
- ko p. 260 Crataegus oxyacantha, 2 rijen, 2 st. p.m1
- V+llq. lange slootberm achtertuintjes:
- 40 Crataegus oxyacantha, 1 p.m1, oostzijde
- 40 - - - - - , - - - - - , zuidzijde
- 60 - - - - - , - - - - - , - - - - -
- 110 - - - - - , - - - - - , - - - - -
- V+llr. lange slootberm achtertuintjes:
- 200 Rosa rubiginosa (75 + 125), 1 p.m1, oostzijde

Hagen afscheidingen achtertuintjes:

1620	Ligustrum vulgare atrovirens	(405 m1, 4 st. p.m1)
880	- - - - -	(220 - - - - -)
1420	- - - - -	(355 - - - - -)
1840	- - - - -	(310 - - - - -)
1480	- - - - -	(370 - - - - -)
1860	- - - - -	(465 - - - - -)
8500	Ligustrum vulgare atrovirens	(2125 m1, - - - - -)

onderwerp: beplanting dorp HAGELE
datum: 27 November 1956

II PLANTLIJST (buurt arch. Mevr. Stam-Beese/Groosman)
behoort bij tekening: werk 61, blad 4, 23-4-56

Stambomen

- A 1 Quercus robur

Struikvormige bomen

- B 15 Robinia pseudoacacia
- C 4 Prunus incisa (2 + 2)
- D 2 Betula alba (1 + 1)
- E 4 Crataegus prunifolia (2 + 2)
- F 2 Malus floribunda (1 + 1)
- G 10 Alnus cordata (5 + 5)

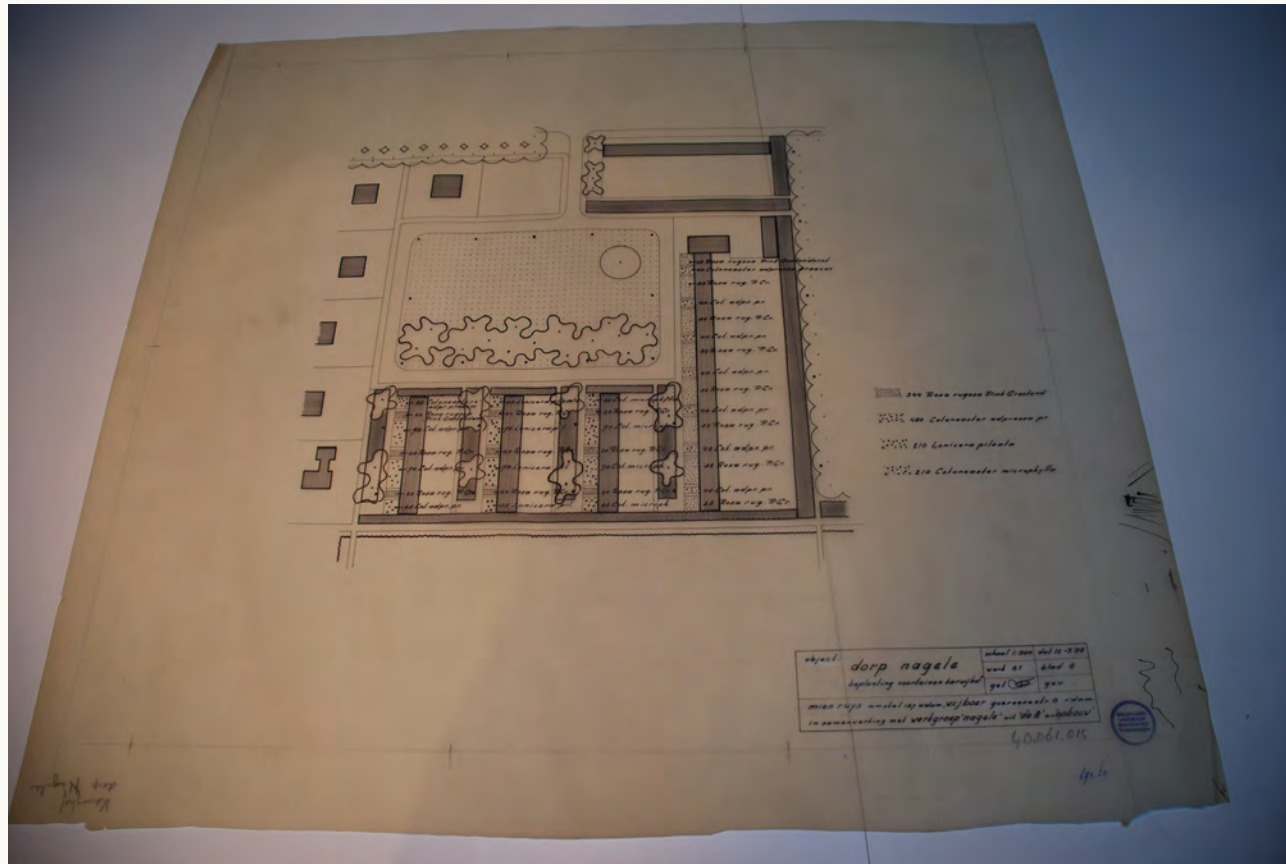
Heesters

- a. 450 Crataegus oxyacantha, 3 rijen, 1 st. p. m1
- b. 700 Cotoneaster simonsii, 5 rijen, 2 st. p. m1
- c. 930 Acer campestre (750 + 180), 1 st. p. m2
- d. 440 Elaeagnus angustifolia, 1 st. p. m2
- e. 3120 Symporicarpus chenaultii (4 x 780), 3 st. p. m2

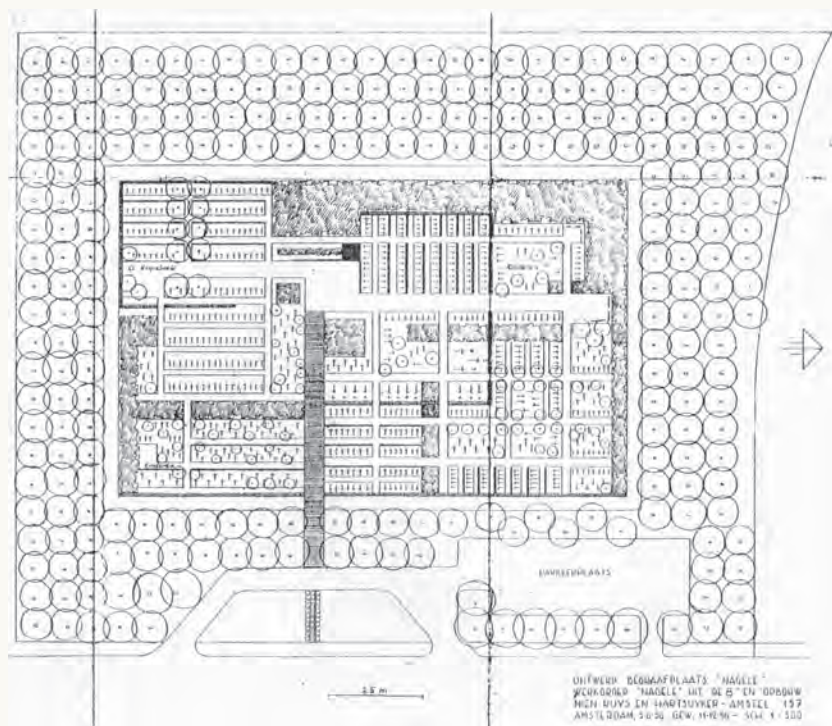
Hagen afscheidingen achtertuintjes

1476	Ligustrum vulgare atrovirens (3 x 492),	(569 m1, 4 st. p. m1)
1960	- - - - -	(490 m1, 4 st. p. m1)
1208	- - - - -	(302 m1, 4 st. p. m1)
4644	is afgerond:	1161 m1, 4 st. p. m1
4650	Ligustrum vulgare atrovirens	

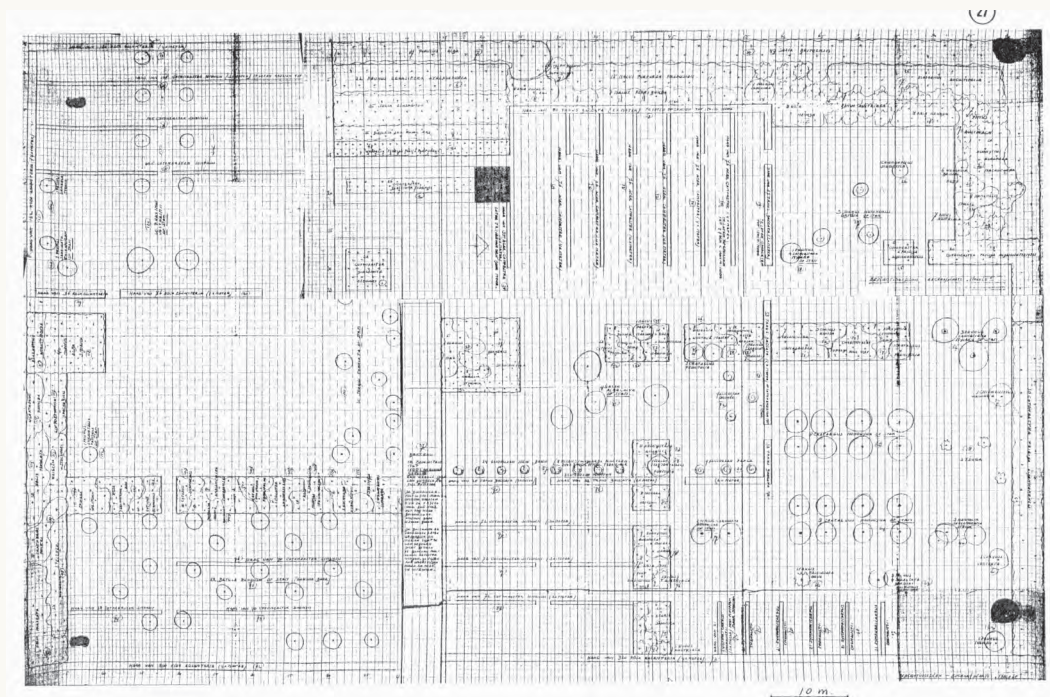

afb. 3.12

afb. 3.13

afb. 3.14

PLANTENLIJST t.b.v. Begraafplaats Nagele volgens reconstructietekening d.d. 11 mei 2010, nrs. 1 t/m 124.

nr.	aantal	soort	maat
1	23	Cotoneaster dielsiana 'Elegans'	
2	26	Cotoneaster dielsiana 'Elegans'	
3	69	Weigela florida 'Foliis Purpurea'	
4	25	Buddleja davidii 'Royal Red'	
5	35	Salix elaeagnos	
6	22	Prunus cerasifera 'Atropurpurea'	
7	17	Populus alba	
8	8	Rosa eglanteria	
9	1	Cercidiphyllum japonicum	
10	49	Salix alba britzensis	
11	15	Malus purpurea 'Profusion'	
12	8	Malus floribunda	
13	80	Taxus baccata	
14	1	Halesie carolina	
15	8	Rosa 'Nevada'	
16	17	Pinus austriaca	
17	24	Elaeagnus angustifolia	
18	8	Rosa 'Nevada'	
19	7	Pinus austriaca	
20	10	Euonymus europeus 'Macrocarpa'	
21	6	Weigela 'Bristol Ruby'	
22	4	Hamamelis mollis	
23	7	Pinus austriaca	
24	20	Cotoneaster frigida 'Aldenhamensis'	
25	5	Cotoneaster frigida 'Aldenhamensis'	
26	1	Chionanthus virginica	
27	3	Sorbus hupenhensis 'Obtusa' (op stam)	
28	1	Prunus lancesiana myako (op stam)	
29	27	Taxus baccata	
30	76	Acer campestre	
31	76	Acer campestre	
32	76	Acer campestre	
33	76	Acer campestre	

HV/EvP

1

25 mei 2010

PLANTENLIJST t.b.v. Begraafplaats Nagele volgens reconstructietekening d.d. 11 mei 2010, nrs. 1 t/m 124.

nr.	aantal	soort	maat
34	76	Acer campestre	
35	76	Acer campestre	
36	35	Acer campestre	
37	1100	Carpinus betulus	
38	5	Cornus mas	
39	40	Berberis stenophylla	
40	18	Weigelia styrnica (?)	
41	4	Salix alba 'Calva' <u>op stam</u>	
42	10	Cytisus praecox	
43	8	Tamarix parviflora	
44	10	Rosa eglanteria 'Magnifica'	
45	1	Malus ..... marjor	
46	8	Weigelia 'Gustave Mallet'	
47	2	Crataegus prunifolia	
48	12	Philadelphus 'Belle Etoile'	
49	1	Prunus serrulata 'Hokusai'	
50	33	Taxus baccata	
51	7	Amelanchier canadensis	
52	3	Cornus kousa	
53	11	Chaenomeles superba 'Pink Lady'	
54	9	Forsythia 'Lynwood Gold'	
55	1	Crataegus prunifolia	
56	3	Prunus lancesiana 'Myiako' <u>op stam</u>	
57	1	Chionanthus virginica	
58	3	Tsuga	
59	30	Cotoneaster frigida 'Aldenhamensis'	
60	3	Magnolia soulangeana <u>struik</u>	
61	1	Corylus contorta	
62	1	Prunus 'Ivensi'	
63	2	Prunus serrulata 'Hokusai' <u>op stam</u>	
64	8	Crataegus monogyna <u>op stam</u>	
65	8	Crataegus monogyna <u>op stam</u>	
66	1	Taxus fastigiata 'Nova'	
67	21	Symphoricarpos chenaultii	

HV/EvP

2

25 mei 2010

afb. 3.15

PLANTENLIJST t.b.v. Begraafplaats Nagele volgens reconstructietekening
d.d. 11 mei 2010, nrs. 1 t/m 124.

nr.	aantal	soort	maat
68	21	Symphoricarpos chenaultii	
69	21	Symphoricarpos chenaultii	
70	21	Symphoricarpos chenaultii	
71	21	Symphoricarpos chenaultii	
72	21	Symphoricarpos chenaultii	
73	320	Rosa eglantheria	
74	5	Pinus austriaca	
75	10	Kerria japonica	
76	1	Pinus austriaca	
77	8	Rosa ..... 'Frühlings Gold'	
78	9	Euonymus euroraea macrocarpa	
79	2	Malus coronaria <u>op stam</u>	
80	35	Taxus baccata	
81	9	Klimrozen 'Peace'	
82	9	Klimrozen 'Guinei'	
83	11	Kolkwitzia amabilis	
84	1	Malus majoriensis 'Formosa'	
85	8	Spiraea veitchii	
86	32	Taxus baccata	
87	24	Klimrozen 'New Dawn'	
88	72	Cotoneaster simonsii	
89	72	Cotoneaster simonsii	
90	72	Cotoneaster simonsii	
91	25	Taxus baccata	
92	200	Rosa eglantheria	
93	90	Cotoneaster simonsii	
94	38	Cotoneaster simonsii	
95	22	Betula pendula <u>op stam</u>	
96	90	Cotoneaster simonsii	
97	14	Salix irrorata	
98	12	Weigelia 'Stelzneri'	
99	5	Crataegus laevigata 'Punicea'	
100	11	Spiraea veitchii	
101	9	Rosa eglantheria 'Eos'	

PLANTENLIJST t.b.v. Begraafplaats Nagele volgens reconstructietekening
d.d. 11 mei 2010, nrs. 1 t/m 124.

nr.	aantal	soort	maat
102	10	Cytisus scoparius	
103	10	Cytisus scoparius	
104	10	Buddleia 'White Bouquet'	
105	8	Amelanchier canadensis	
106	8	Cotinus coggygria 'Rubrifolius'	
107	7	Colutea arborescens	
108	10	Rosa spinosissima 'Frühlingsduft'	
109	6	Exochorda korolkowii	
110	9	Syringa swegisonii superba	
111	10	Sorbus commixta <u>op stam</u>	
112	1	Prunus subhirtella pendula <u>op stam</u>	
113	8	Weigelia 'Stelzneri'	
114	10	Salix irrorata	
115	4	Crataegus laevigata 'Punicea'	
116	10	Forsythia 'Spectabilis'	
117	8	Elaeagnus angustifolia	
118	40	Cornus alba 'Sibirica'	
119	36	Rosa eglantheria	
120	76	Rosa eglantheria	
121	132	Rosa eglantheria	
122	2	Prunus serrulata 'Shiro-fugen' <u>op stam</u>	
123	1	Prunus serrulata <u>struik</u>	
124	10	Fraxinus veltheimii <u>op stam</u>	
125	105	Cotoneaster simonsii	
126	105	Cotoneaster simonsii	
127	105	Cotoneaster simonsii	
128	164	Rosa eglantheria	

* * * * *

TUIHARCHITEKTENBURO MIEN RUYS BV
MR/ik

ontvangen dd	12 Jun 1974 11:52
aan	AMSTERDAM - OOO-0005873
van	Amsterdam, 10 juni 1974.
aan	185
OO 105	advies voor plan en ontwerp
	architectuur en landschap
	Deltaplan 185

Beste mensen,

Tot mijn spijt was ik verhinderd aanwezig te zijn bij de twee besprekingen te Nagele.

Volgens afspraak zou ik bij gelegenheid naar Nagele gaan om te bekijken hoe de groen-situatie nu is. Hetgeen reeds meermalen door anderen naar voren is gebracht kan ik ook onderschrijven: het bos wordt teveel aangevreten en de kwaliteit van het bos is hier en daar beneden de maat. Dit zou moeten worden besproken met de instantie die aansprakelijk is voor het in stand houden van het bos.

De begraafplaats ziet er in grote trekken goed uit en wordt goed onderhouden. De opzet was echter dat de beukenhagen langs het middenpad dit zouden overhuiven als een berceau. Met ijzeren bogen zou dit kunnen worden vergemakkelijkt. Er ontbreekt nu een belangrijk element dat alsnog kan worden gemaakt en ik zou het op prijs stellen als dit nu nog zou gebeuren.

Verder zijn er enkele punten waar de beplanting heeft geleden en zou moeten worden aangevuld, liefst volgens de oorspronkelijke beplantingsplannen.

In de heesterstroken is hier en daar opslag van esdoorn en sommige rozen hebben 'wild'. Met weinig moeite kan dit worden weggenomen. Gebeurt dit niet dan zal de gehele opzet op den duur verloren gaan.

Wat de middenruimte van het dorp betreft is het de bedoeling geweest dat de gemeenschappelijke gebouwen als scholen en kerken in die open ruimte zouden liggen, waarbij voetgangers dit groene plein in alle richtingen kris-kras konden doorkruisen, in tegenstelling tot het rechthoekige stramien van de polder. Van dit idee

is niets terug te vinden, Misschien is de te grote middenruimte de oorzaak dat de erin staande gebouwen een eigen kleinere tuin hebben gekregen, scholen een door beplanting afgeschermd speelplaats. Enkele rechte, te brede wegen verbinden enkele gebouwen met de omgeving en de rest van deze open ruimte ligt er zinloos en ongebruikt. Op een enkel punt buiten de middenruimte herinneren boomrijen met een speelplaats eronder aan het oorspronkelijke ontwerp.

Een andere fout is dat het de bedoeling is geweest een duidelijk verschil aan te brengen tussen de in rijen geplante grote bomen en de grillig gestrooide kleinere soorten. Die grillige bomen zouden geen stambomen zijn, maar tot meerstammige kleinere bomen uitgegroeide struikvormen, zoals deze voorkomen bij meidoorn, kornoelje en dergelijke. Het verschil tussen de in rijen gezette bomen en de willekeurig gegroepede is nu onduidelijk en verwarrend. Enkele bosjes die niet in het open gedeelte thuis horen verhogen de onduidelijkheid.

Men zou òf moeten teruggrijpen naar het oorspronkelijke plan, òf het veel dichter moeten planten. Het laatste lijkt het meest voor de hand te liggen, want het feit van deze veranderingen wijst op een behoefte aan meer beslotenheid. Blijkt dit laatste een wens van de bewoners te zijn dan zou daar een nieuw ontwerp voor die binnenruimte uit moeten voortvloeien.

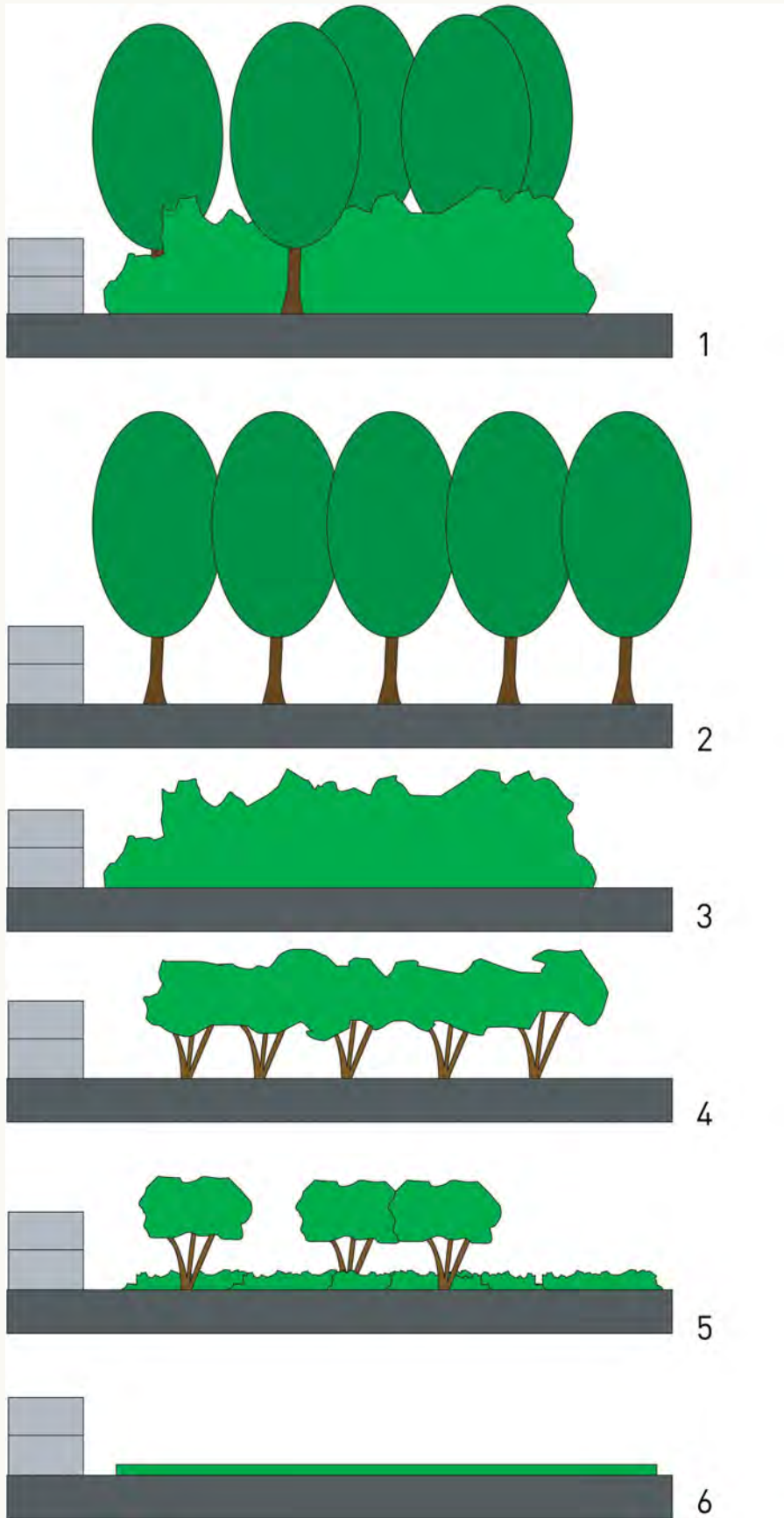
Gaarne verneem ik uw mening hierover.

Een kopie van dit schrijven gaat naar een aantal bij de eerste bespreking aanwezigen.

Hoogachtend,

Mien Ruys B.N.T.

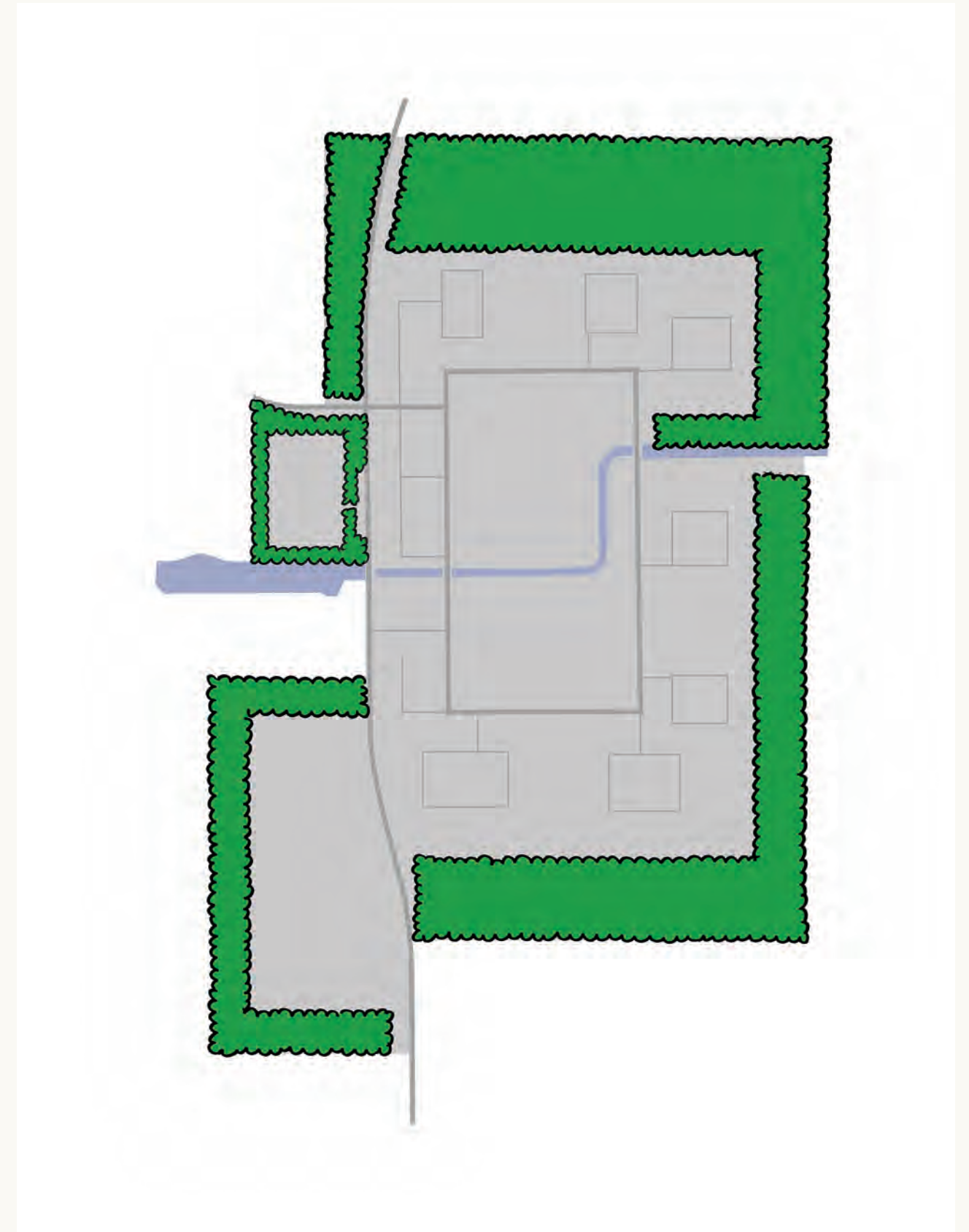

afb. 4.1

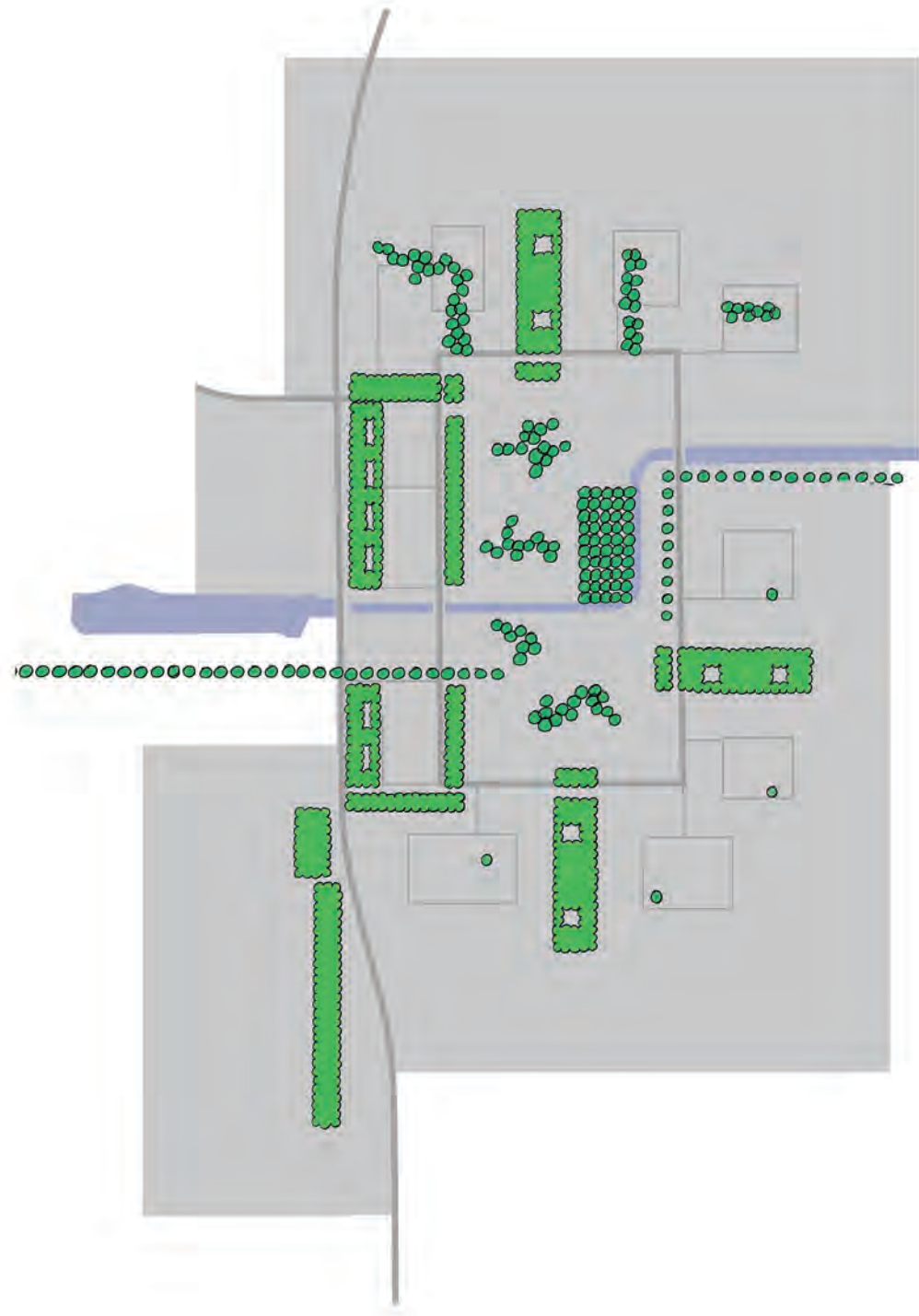

Terug

afb. 4.2

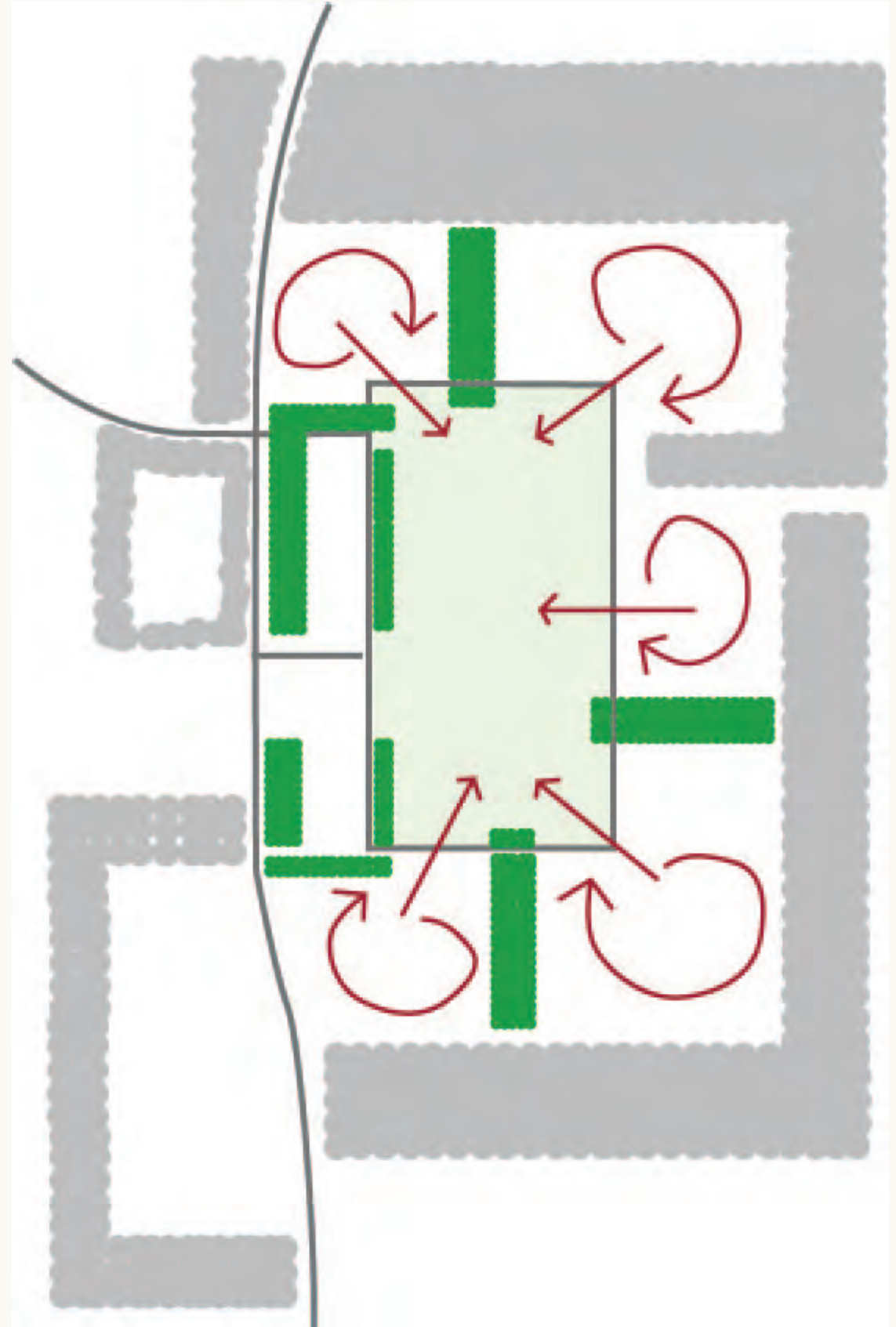
Terug

afb. 4.3

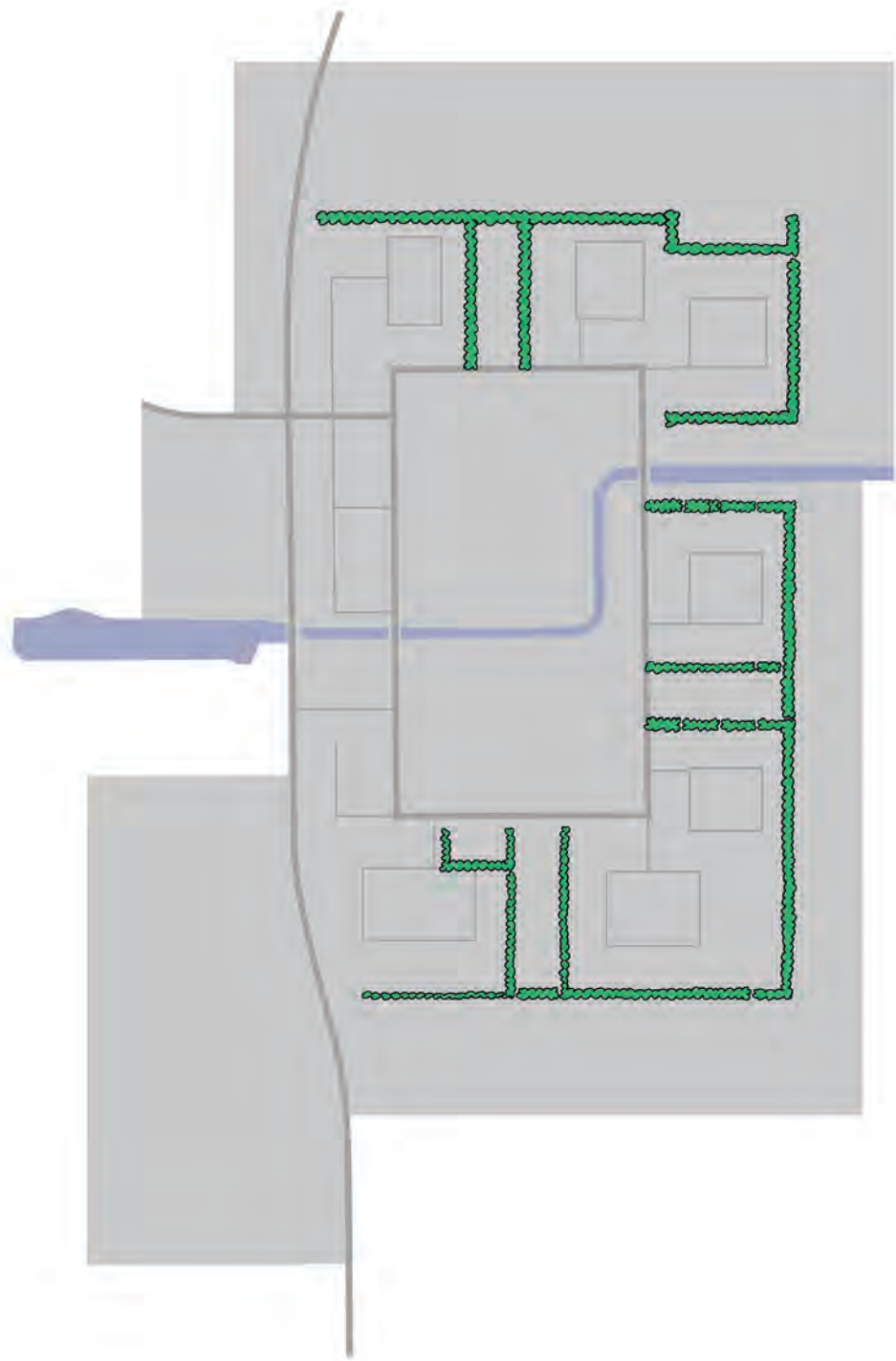

Terug

afb. 4.4

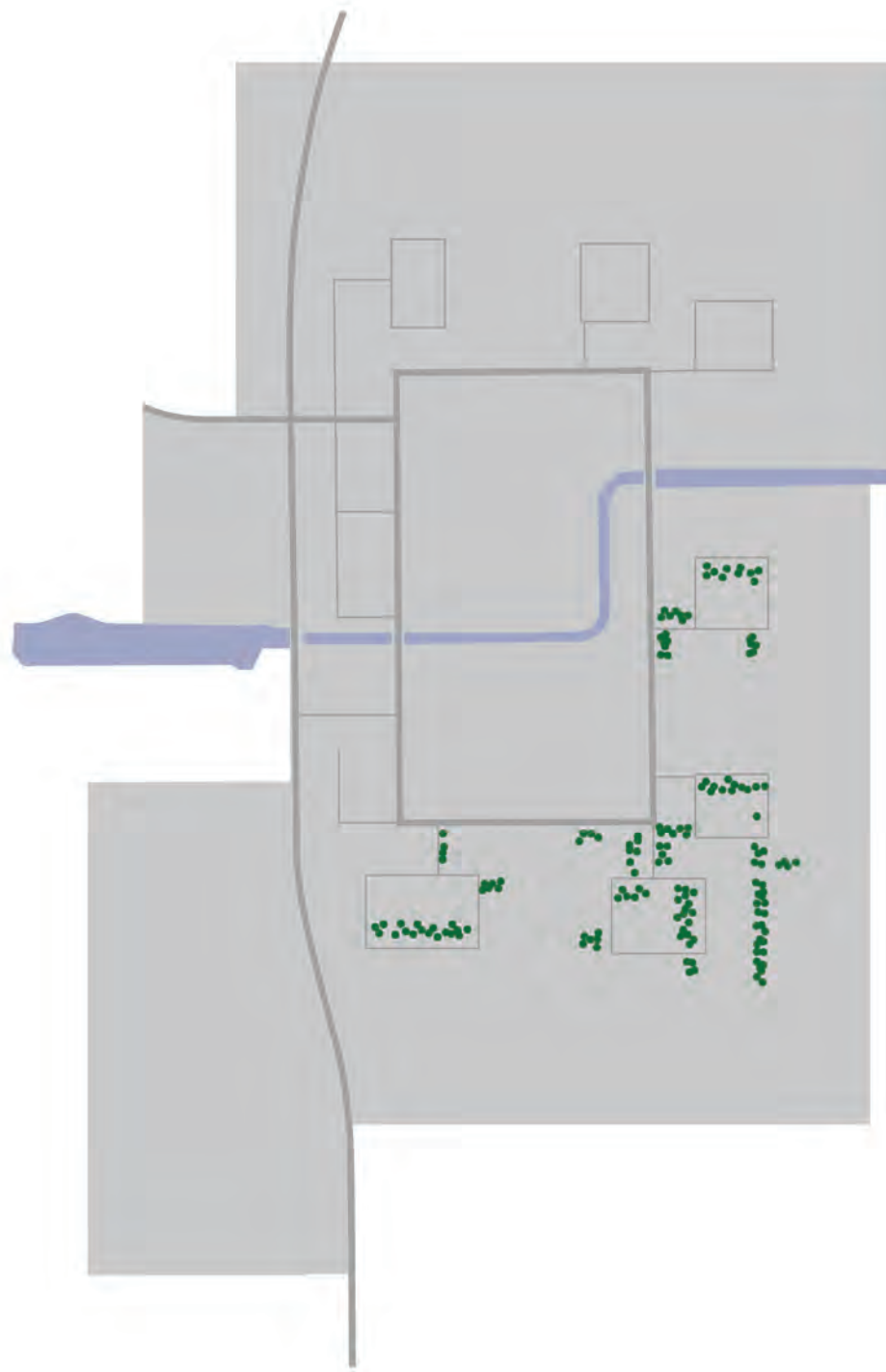
Terug

afb. 4.5

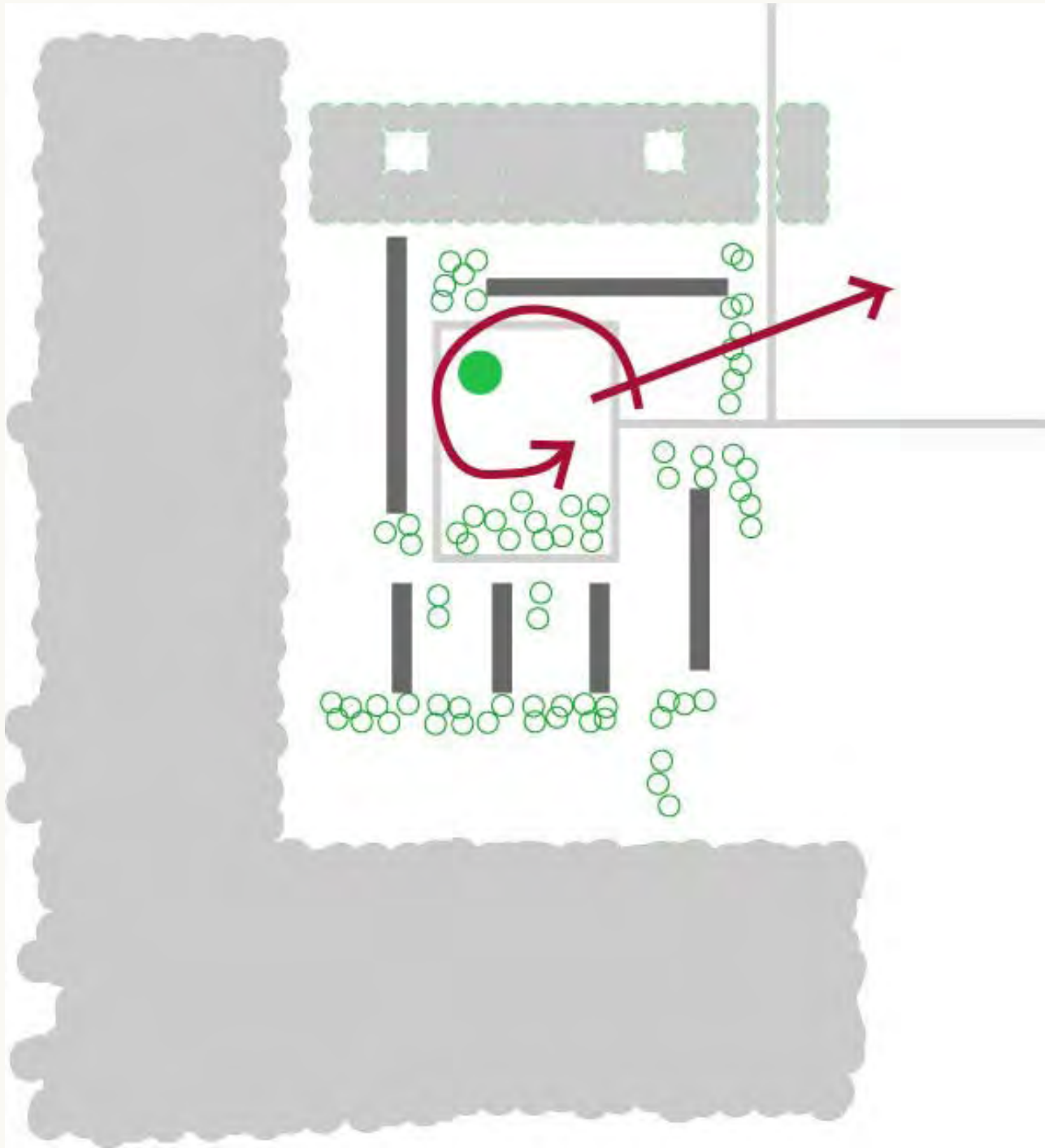
Terug

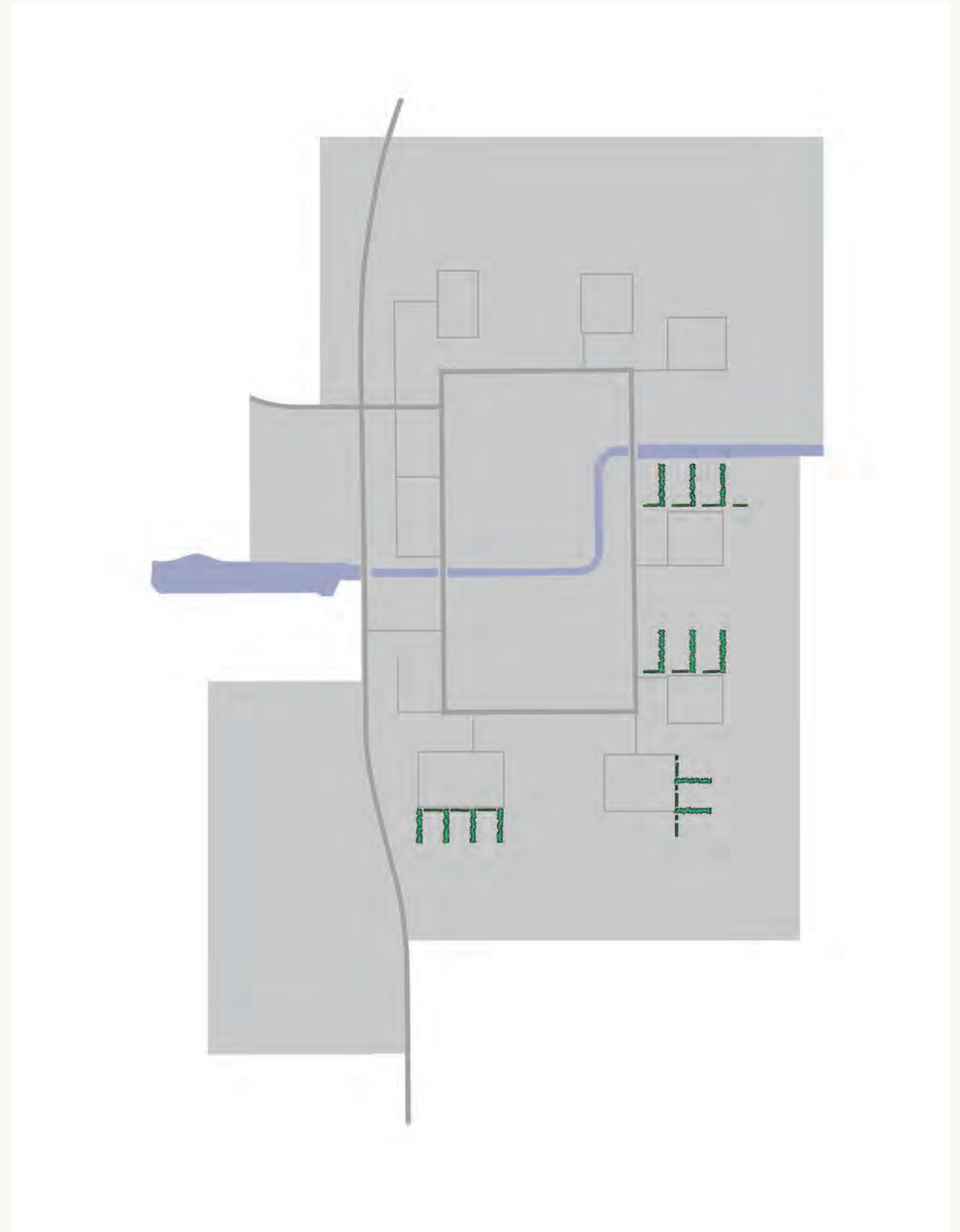
afb. 4.6

Terug

afb. 4.7

afb. 4.8

Foto 1

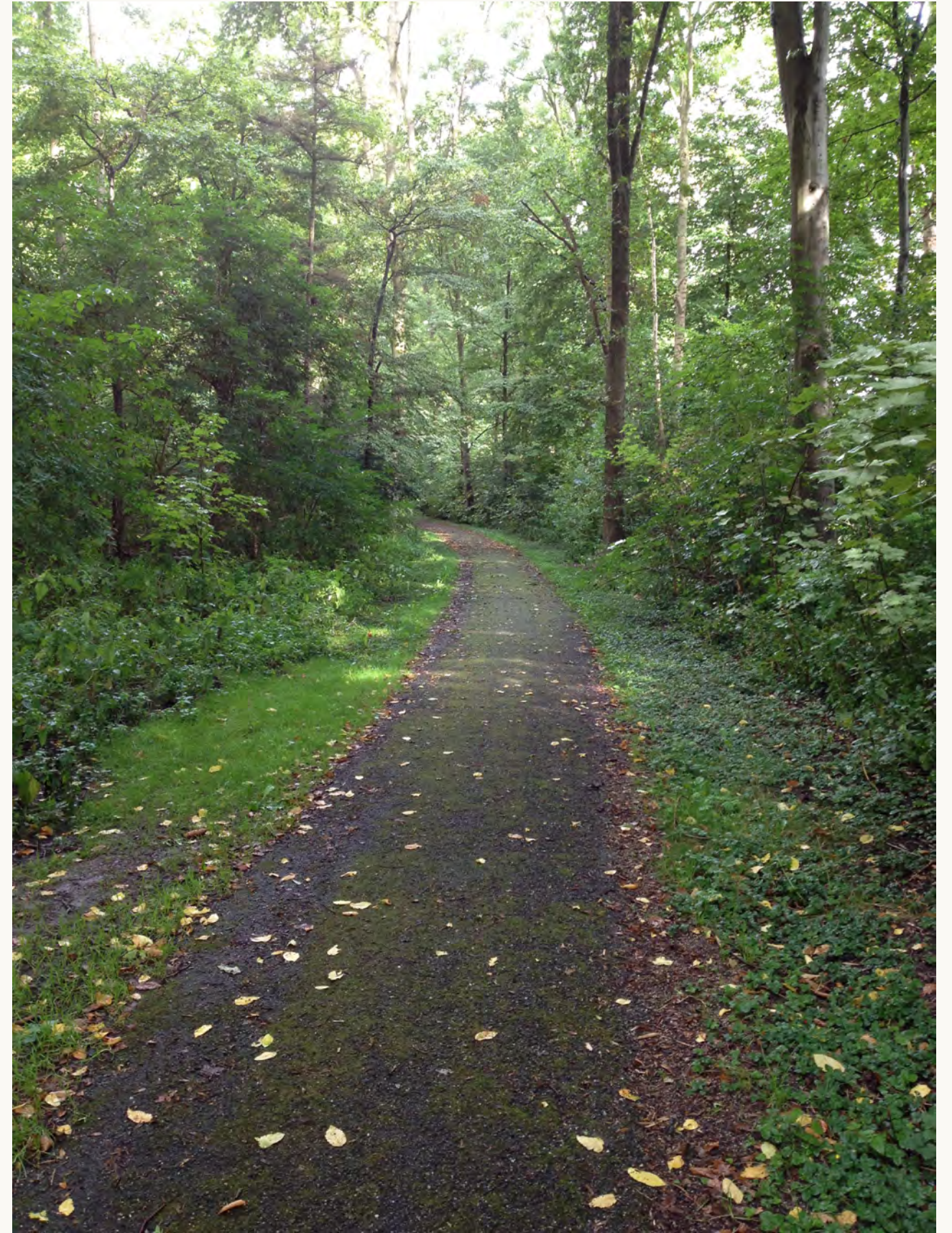

Foto 2

Foto 3

Foto 4

Foto 5

Foto 6

Foto 7

Foto 8

Foto 9

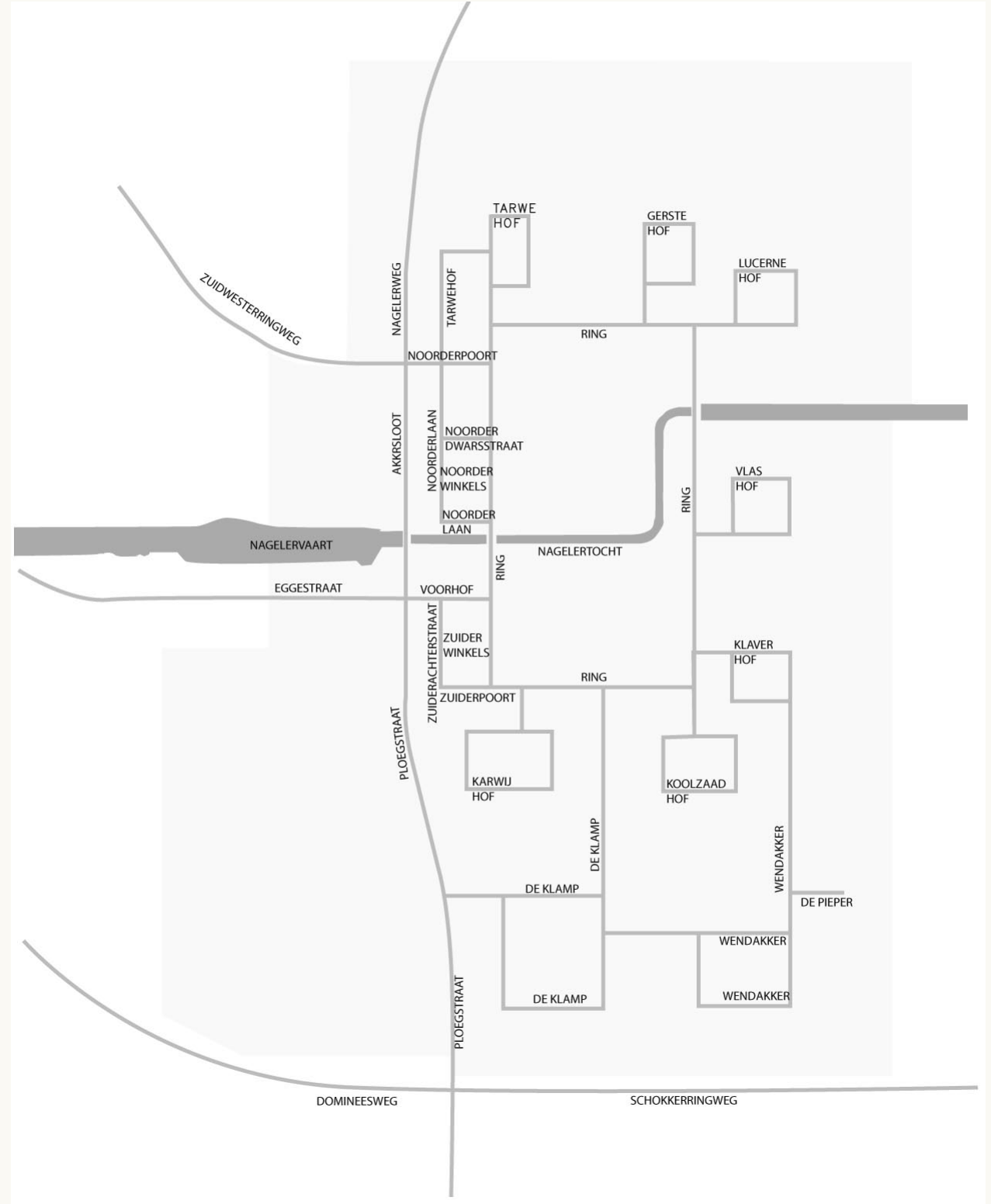
Foto 10

afb. 5.1

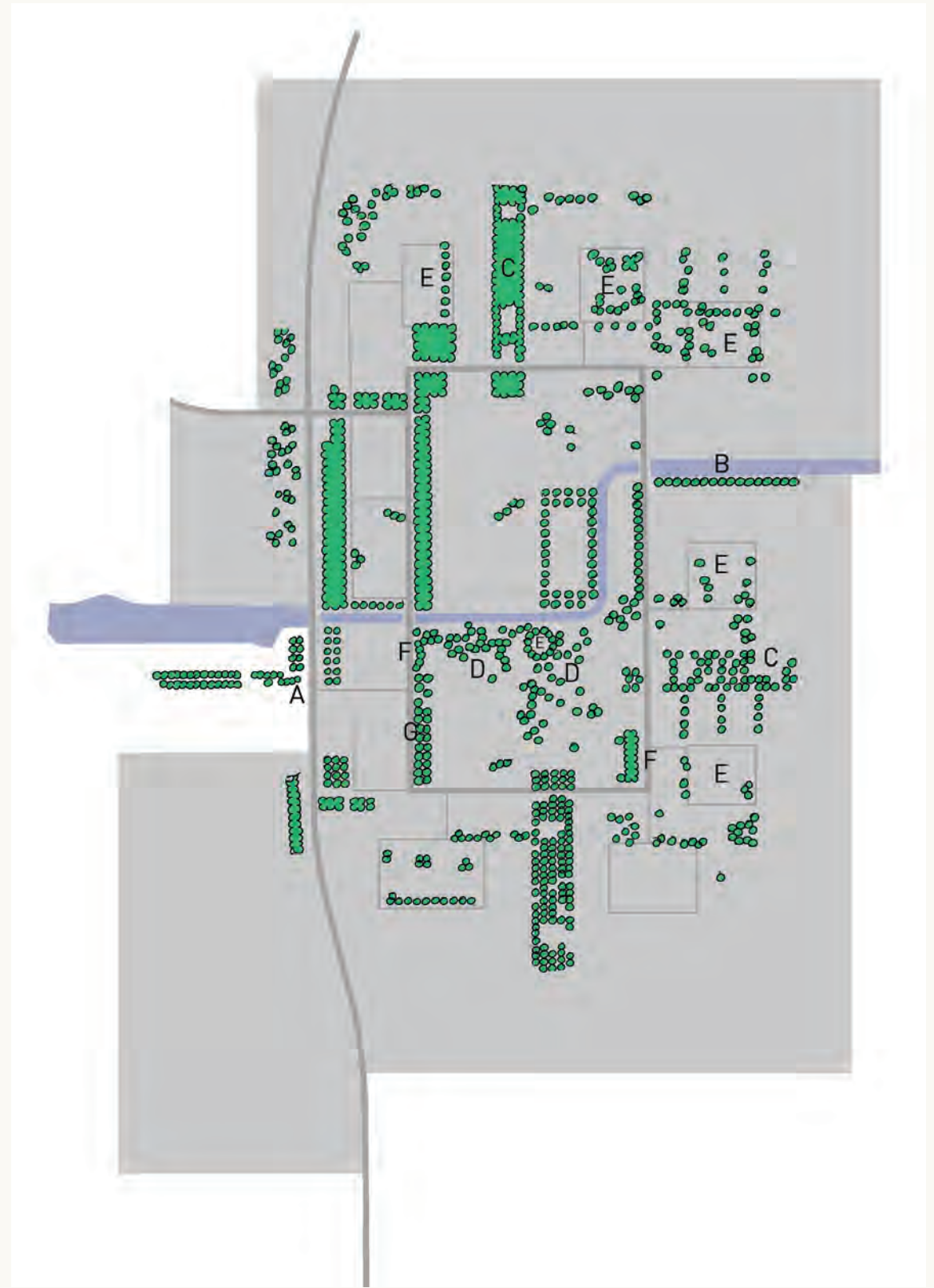

afb. 5.2

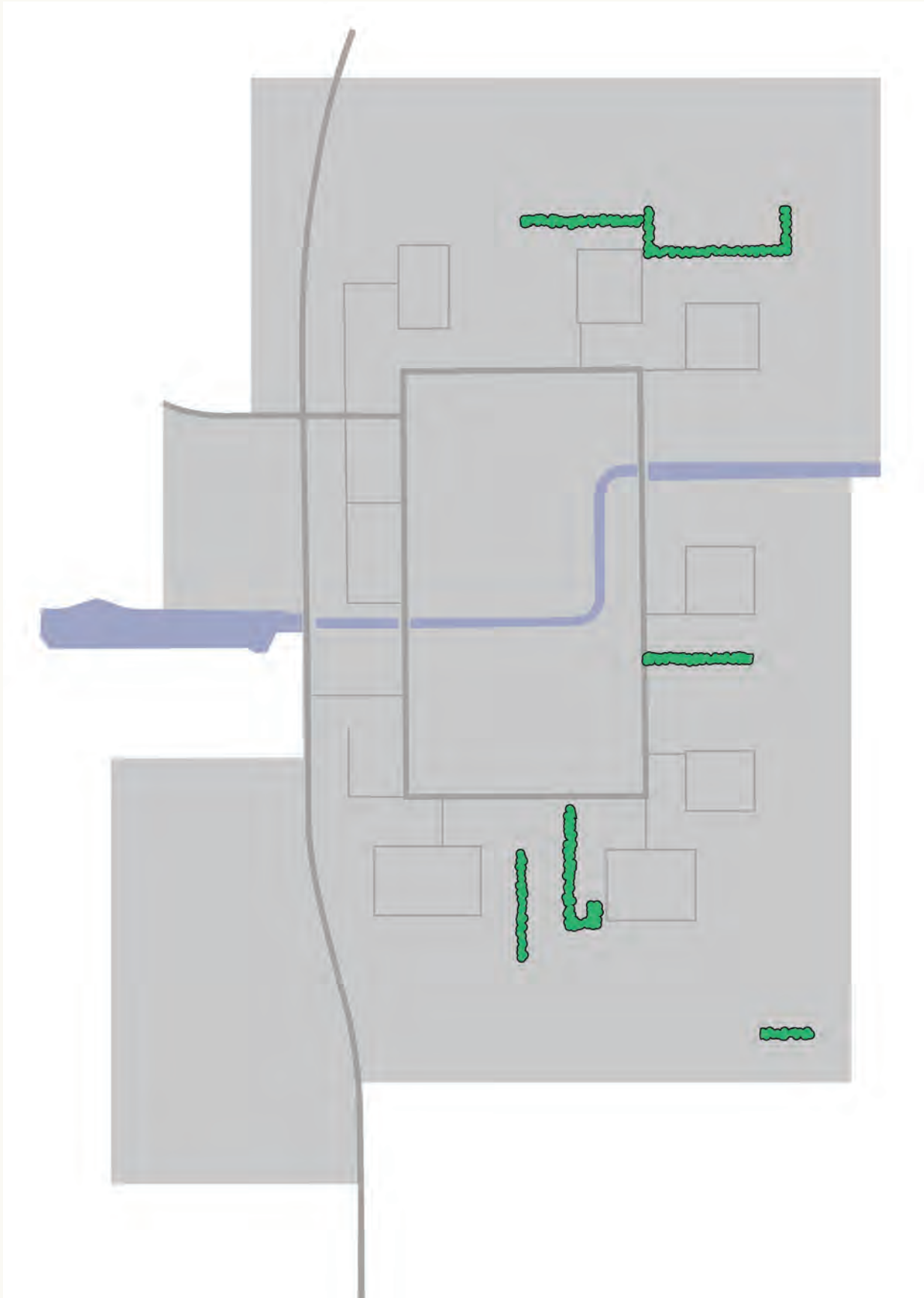

afb. 5.3

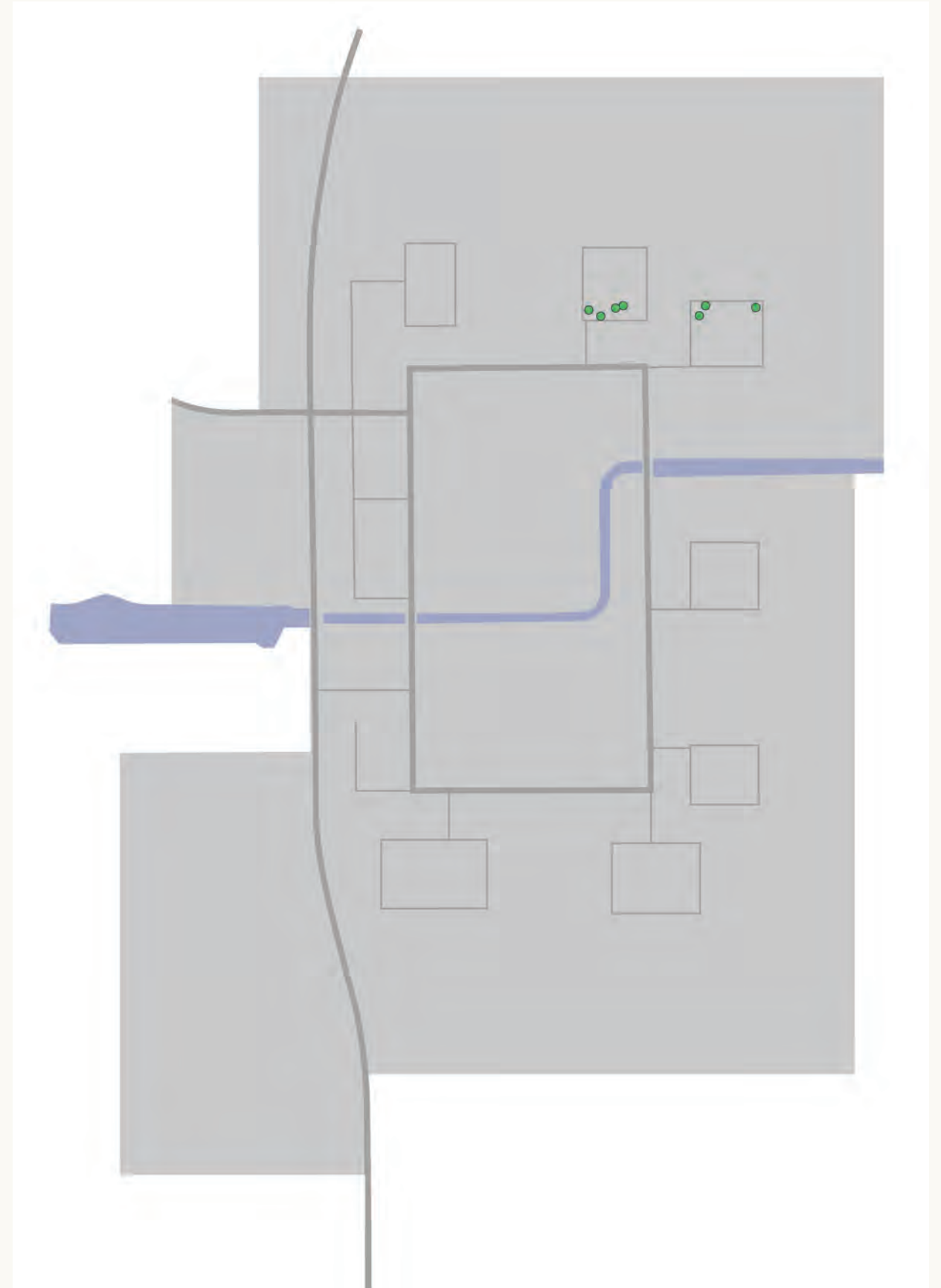

afb. 5.4

afb. 5.5

afb. 5.6

afb. 5.7

Foto 11

104

105

Foto 12

Foto 13

Foto 14

Foto 15

Foto 16

Foto 17

Foto 18

Foto 19

Foto 20

Foto 21

Foto 22

Foto 23

118

Foto 24

Terug

119

Foto 25

Terug

Foto 26

Foto 27

Foto 28

Foto 29

Foto 30

Foto 31

Foto 32

Foto 33

Foto 34

Foto 35

Foto 36

Foto 37

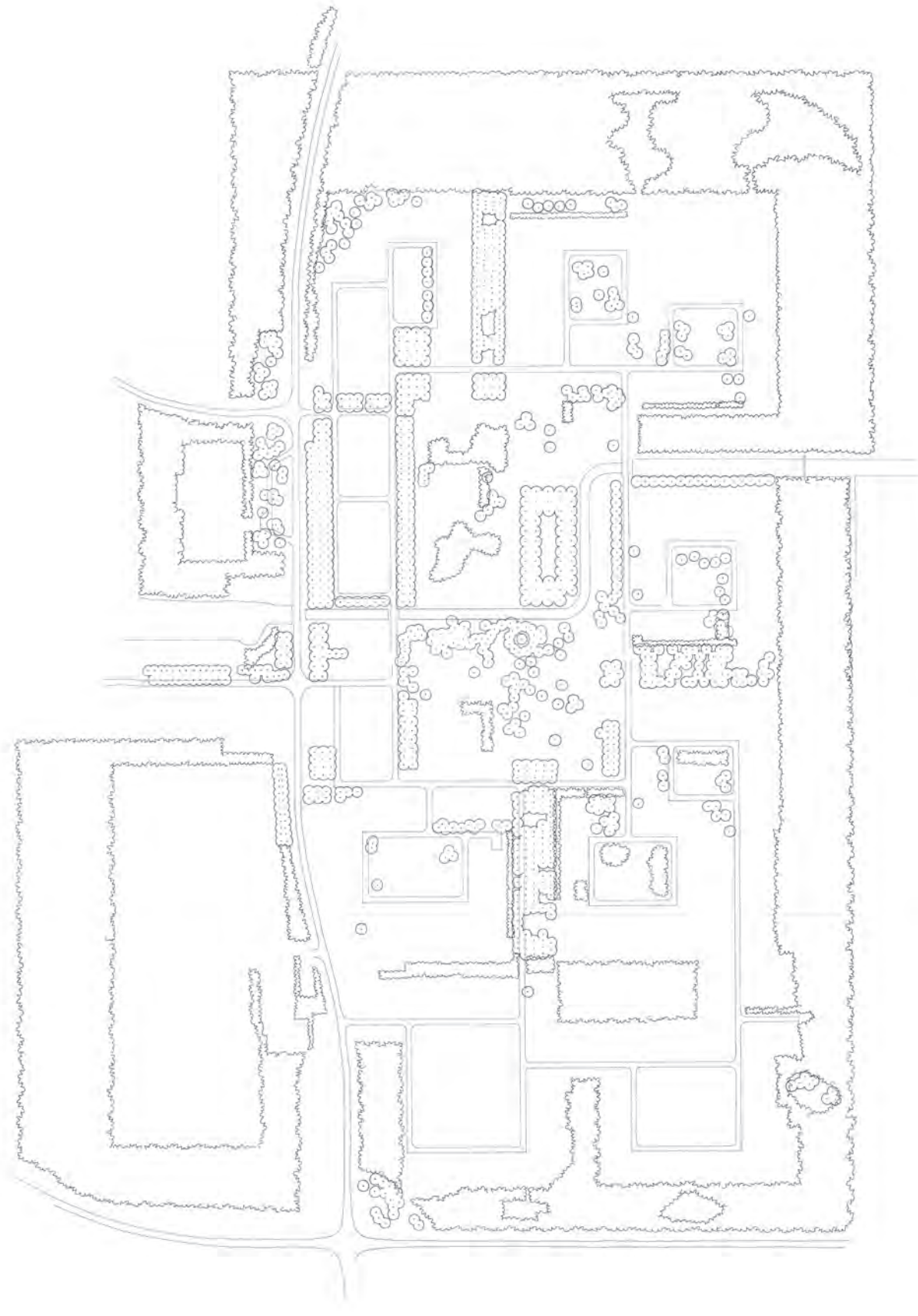

Foto 38

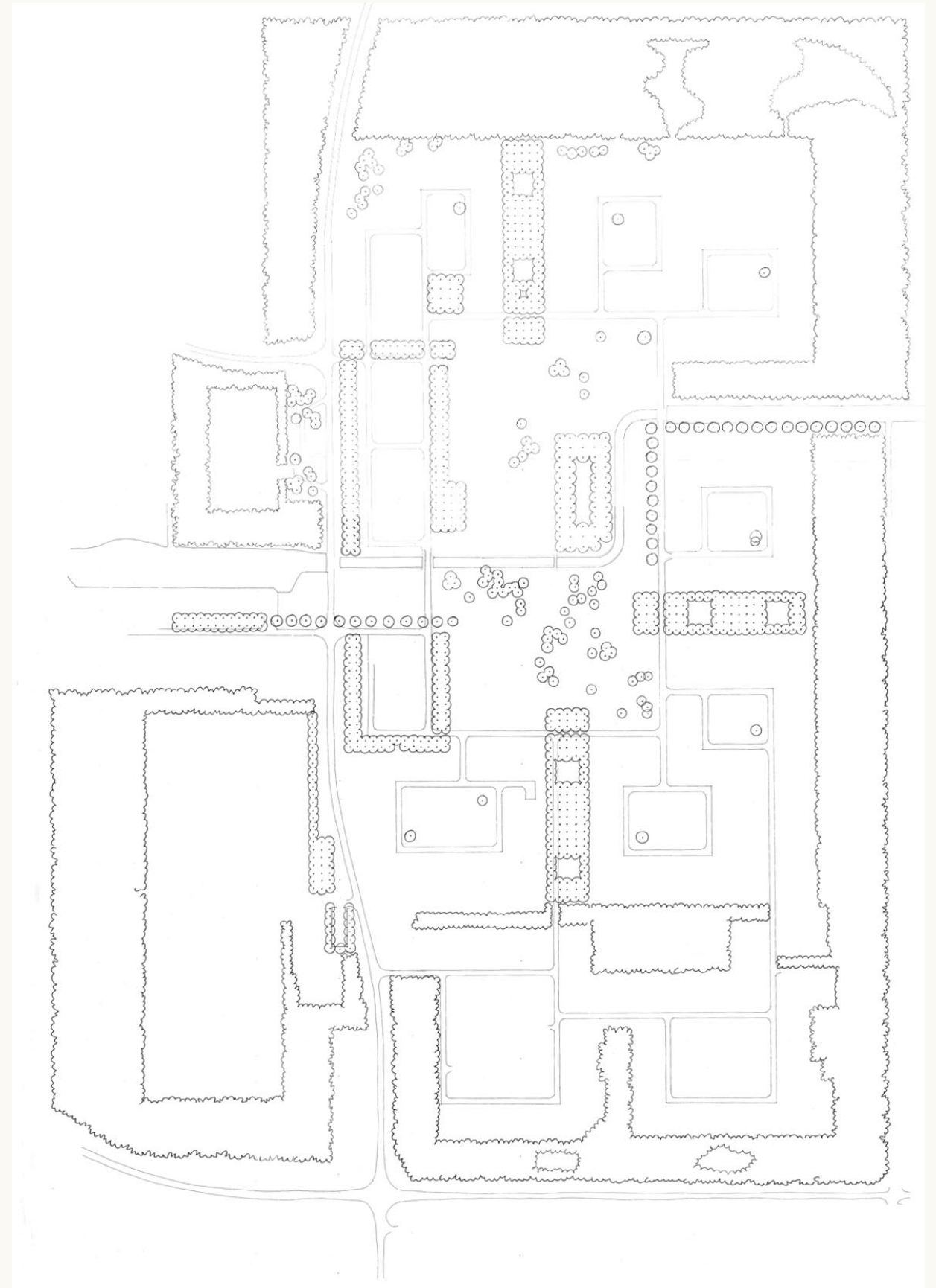

Foto 39

afb. 7.1

afb. 7.2

afb. 7.3

Sortimentslijst meerstammige bomen

- Acer negundo
- Acer campestre
- Acer ginnala
- Amelanchier lamarckii
- Cornus mas
- Corylus avellana
- Crataegus x grignonensis
- Crataegus x lavellei
- Crataegus persimilis 'Splendens'
- Crataegus monogyna
- Koelreuteria paniculata
- Laburnum x watereri 'Vossii'
- Malus floribunda
- Malus 'Professor Sprenger'
- Prunus 'Accolade'
- Prunus avium 'Plena'
- Prunus subhirtella 'Autumnalis'
- Prunus yedoensis
- Sorbus aucuparia
- Viburnum opulus

7.4

Verlag workshop groenstructuur Klaverhof

Op 25 april jongstleden bent u, of een buurtgenoot van u, aanwezig geweest op de door de Gemeente en Buro Mien Ruys georganiseerde Workshop over de groenstructuur in uw hof.

Hieronder treft u in het kort de aanleiding en het resultaat van deze workshop.

Waarom een Groenstructuurplan?

Zoals u weet laat de gemeente een Groenstructuurplan opstellen voor Nagele. De redenen hiervoor zijn verschillend:

- De gemeente wil meer inzicht in de originele groenplannen van Mien Ruys en Wim Boer voor Nagele en de betekenis van die plannen voor Nagele. De ontstaansgeschiedenis van Nagele is uniek en het groen vormt daar een wezenlijk onderdeel van. Een groenstructuurplan levert inzicht in welke onderdelen van het groen belangrijk zijn voor het behoud van de identiteit van Nagele en waar ruimte is voor vernieuwing of aanpassing.
- Een andere belangrijke reden is, om zo beschikbare middelen (geld) gericht in te kunnen zetten. De gemeente staat gemeentebreed voor een flinke bezuiniging op het beheer en onderhoud van groen. Zoals u weet is door het Rijk wel geld beschikbaar gesteld voor Nagele, maar moet dit a) verdeeld worden over heel Nagele (wonen, voorzieningen en groen) en b) gaat het hier om een eenmalige investering in de revitalisatie van Nagele en dus niet om het beheer en onderhoud nadien.

Kortom een visie op het groen van Nagele geeft houvast naar de toekomst over het wat?, waar?, hoe? en waarom?.

De hoven

De gedachte in het Groenstructuurplan is dat er groene onderdelen zijn in Nagele die zo belangrijk zijn voor de identiteit van Nagele dat we die graag willen herstellen en behouden. Daartegenover staat dat er groene onderdelen zijn waar meer vrijheid, ontwikkeling en experiment mogelijk is, volgens het gedachtengoed van Mien Ruys. Het idee is nu dat dit laatste vooral geldt voor de hoven. Binnen de hoven zouden de bewoners meer inspraak kunnen krijgen en zou een grotere vrijheid mogelijk moeten zijn. Hiervoor zullen wel spelregels afgesproken moeten worden. Dit kan door verschillende opties voor de invulling van het groen uit te werken die allemaal passen binnen het groenstructuurplan en een vertaling zijn van de oorspronkelijke ideeën. Uit deze mogelijkheden zou door bewoners, per hof, gekozen kunnen worden. Met name in de sortimentskeuze is een grotere variatie en vrijheid denkbaar. Hierin kan ook de Mien Ruys Academie een rol spelen: studenten kunnen zowel het samenstellen van beplantingsplannen als het uitvoeren en onderhouden voor hun rekening nemen?

Om deze ideeën te toetsen is besloten de Klaverhof als voorbeeld-hof te kiezen. Via een Workshop met u, is geprobeerd inhoud te geven aan deze ideeën.

afb. 7.5

De workshop

De workshop bestond uit 2 delen.

1. Een algemeen deel, dat onderdeel was van het leefbaarheidsoverleg, met een presentatie over het groenstructuurplan: de aanleiding, de analyse van beplantingstypes en de stand van zaken van de planvorming.
  2. Een Interactief deel, alleen voor de bewoners van de Klaverhof. Hierbij waren ook afgevaardigden van dorpsbelang, groenbrigade en Mercatus aanwezig. Het interactieve deel bestond ook weer uit 2 delen. Allereerst waren er, aan de hand van thema's, referentiebeelden verzameld. Bewoners werd gevraagd door middel van stickers plakken hun voorkeur aan te geven of een thema te noemen dat ontbrak. De thema's waren: seizoensaspecten, tuinachtig met zitjes, spelen, kleur, open parkachtig, kweken en oogsten, wilde bloemenweide, erfafscheidingen.
- Het tweede deel betrof de 5 modellen voor de herinrichting van de Klaverhof. Ook hier konden de bewoners door stickers te plakken aangeven wat hun voorkeur had, daarbij apart aangevend wat hun voorkeur voor de groeninrichting en wat hun voorkeur voor parkeeroplossingen had. Dit laatste vanuit het standpunt dat een andere groeninrichting invloed heeft op de wijze van parkeren en een meer eenduidige parkeeroplossing gewenst is.

De resultaten (zie ook de bijgevoegde afbeeldingen)

- Naar aanleiding van de algemene presentatie over het groenstructuurplan waren de aanwezige bewoners unaniem positief over het rooien van het bosvlak (type 1) in de Klaverhof.
- Thema's: de meningen zijn overtuigend eensgezind:

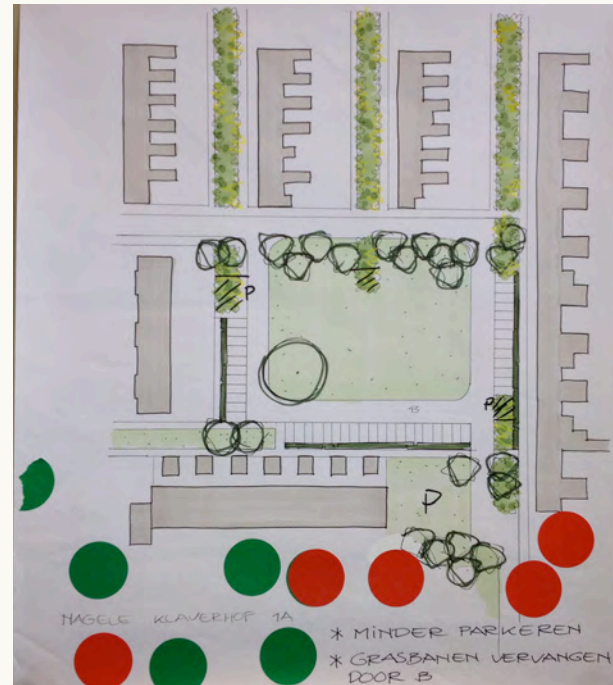
- Met stip op 1: kleur! (10 stickers). Met elk 4 stickers volgden seizoensaspecten en spelen.
- Voor de andere thema's bestond geen enkele belangstelling. Een discussie over spelen wees uit dat het gaat om een beperkt aantal voorzieningen in het middengebiedje voor de leeftijdsgroep 2-12 jaar.
- Parkeeroplossingen in de modellen (rode sticker). Grootste voorkeur: model 1A, waarbij rijbaan en parkeren omgewisseld worden. De parkeerplaatsen liggen dan tussen rijbaan en woningen (5 stickers). Het bundelen van parkeren binnen hagen werd ook gewaardeerd, model 2; 1 sticker en model 3; 2 stickers. Handhaven van de huidige situatie kreeg ook 1 sticker.
- Groen. De lange kleurbanen bloeiende beplanting van model 1A kreeg waardering 4,5 sticker. Opvallend was dat model 1; alleen gras met bloeiende bomen 3,5 sticker kreeg. Terwijl het thema open, parkachtig niet scoorde.
- Na rooien van het bosvlak, handhaven van de huidige situatie kreeg 1 sticker.
- De groenstroken, tussen de woonblokken opheffen en toevoegen aan de tuinen (model 2 en 4) vond niemand een goed idee.

Het vervolg

Er wordt nu hard gewerkt aan een concept groenstructuurplan. De Uitkomsten van de workshop willen wij daarin graag meenemen. Niet als een vaststaand gegeven maar als een voorbeeld uitwerking; 'zo zou het kunnen'. Dit betekent dat wij hier bij u op terugkomen op het moment dat wij verder uitvoering zouden willen geven aan dit onderdeel van het Groenstructuurplan. Het is op dit moment niet bekend wanneer dit zal zijn.

142

143

7.6

7.6

Terug

Terug

Litvoeringslab
Nagele

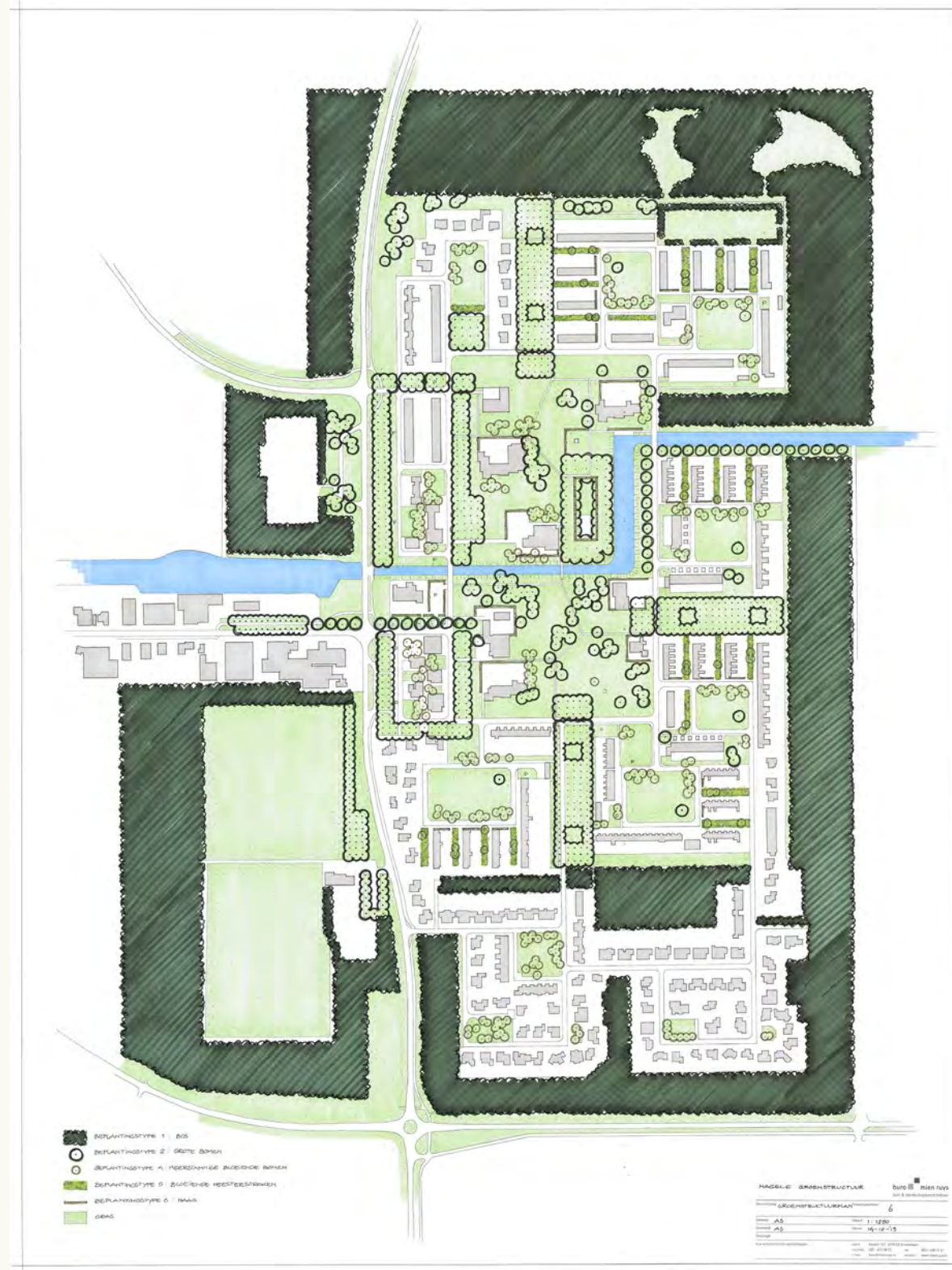
afb. 7.6

afb. 7.0